

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

บรรพต แสนสุวรรณ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมแลกเปลี่ยน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561

ชื่อเรื่อง	การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิด โยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
ผู้วิจัย	นายบรรพต แสนสุวรรณ
สังกัด	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
ปีที่พิมพ์	2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2) พัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต 3) ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนชุมชนบ้านกุดไผ่ โรงเรียนบ้านห้วยยาง โรงเรียนอนุบาลภูพาน โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โรงเรียนศิริราชวิทยาคาร โรงเรียนบ้านดงหลวง โรงเรียนบ้านหนองบัวสร้างวิทยาคาร จำนวน 601 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบทักษะชีวิต แบบวัดเจตคติของนักเรียน ดำเนินการวิจัย โดยใช้แบบแผนการทดลอง แบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที (t – test) ชนิด Dependent Samples t-test และ One Sample t-test

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า ทักษะชีวิตที่ต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน 3 ลำดับแรก คือ 1) ด้านการจัดการกับอารมณ์ 2) ด้านความคิดวิเคราะห์ และ 3) ด้านการแก้ปัญหา
2. กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต ที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ ดังนี้
  - 1) ความนำ 2) แนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐาน 3) หลักการของกิจกรรม 4) จุดมุ่งหมายของกิจกรรม 5) โครงสร้างเนื้อหาของกิจกรรม 6) กิจกรรมการเรียนรู้ และ 7) การวัดและประเมินผล ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร มี 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ (1) หน่วยที่ 1 เรื่อง

ฝึกคิด แนวพุทธ (2) หน่วยที่ 2 เรื่องหยุดความกังวล (3) หน่วยที่ 3 เรื่องอยู่บนข้อเท็จจริง และ (4) หน่วยที่ 4 เรื่องทุกสิ่งมีการแก้ไข

3. ผลการใช้หลักสูตรเสริมทักษะชีวิตที่พัฒนาขึ้น มีดังนี้

3.1 นักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตหลังเรียนตามกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 นักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตหลังเรียนตามกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

3.3 นักเรียนกลุ่มทดลองมีระดับเจตคติต่อกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับ มาก

คำสำคัญ กิจกรรม ทักษะชีวิต แนวคิดโยนิโสมนสิการ

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามของการวิจัย.....	3
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
สมมุติฐานของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ตัวแปรที่ศึกษา.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต.....	14
ความหมายของทักษะชีวิต.....	14
องค์ประกอบของทักษะชีวิต.....	15
แนวคิดการพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	19
สาเหตุที่ทำให้เกิดความบกพร่องของทักษะชีวิต.....	23
ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะชีวิต.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต.....	27
แนวคิดเกี่ยวกับโยนิโสมนสิการ.....	29
ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา.....	29
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ.....	31
ลักษณะของโยนิโสมนสิการ.....	33
หลักการคิดของโยนิโสมนสิการ.....	35
วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	42
วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ.....	48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดโยนิโสมนสิการ.....	50
การประเมินความต้องการจำเป็น.....	52
ความหมายของความต้องการจำเป็น.....	52

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ประเภทของความต้องการจำเป็น.....	52
ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น.....	53
การจัดลำดับความต้องการจำเป็น.....	55
เจตคติ.....	56
ความหมาย.....	56
ลักษณะสำคัญของเจตคติ.....	57
องค์ประกอบของเจตคติ.....	58
เทคนิคการวัดเจตคติ.....	59
เครื่องมือที่ใช้วัดเจตคติ.....	60
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา.....	60
ความเป็นมา.....	60
รูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	61
แนวปฏิบัติในการคัดเลือกโรงเรียน	
เข้าโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา.....	64
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา.....	66
บริบทโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.....	68
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพ ความคาดหวัง	
และความต้องการจำเป็น.....	73
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรม	78
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้กิจกรรม.....	79
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงกิจกรรม.....	83
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	84
ตอนที่ 1 ผลการสำรวจสภาพ ความคาดหวัง	
และความต้องการจำเป็น.....	84
ตอนที่ 2 ผลการพัฒนากิจกรรม.....	88

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตร.....	90
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	94
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	94
สมมติฐานของการวิจัย.....	94
วิธีดำเนินการวิจัย.....	95
สรุปผลการวิจัย.....	98
อภิปรายผล.....	99
ข้อเสนอแนะ.....	101
บรรณานุกรม.....	103
ภาคผนวก.....	107
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	108
ภาคผนวก ข คู่มือการใช้หลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา.....	127
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	170

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	องค์ประกอบที่ 1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น.....	20
2	องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์.....	21
3	องค์ประกอบที่ 3 การจัดการกับอารมณ์และความเครียด.....	22
4	องค์ประกอบที่ 4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น.....	22
5	การเปรียบเทียบองค์ประกอบของทักษะชีวิต 3 องค์การ องค์การอนามัยโลก กรมสุขภาพจิต และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	23
6	วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	40
7	วิธีคิดและแนวทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ	45
8	จำนวนสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต1.	69
9	รายชื่อโรงเรียน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง	73
10	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนวัดทักษะชีวิตแต่ละด้านของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	85
11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และ กรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา.....	86
12	ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา.....	87
13	การเปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ตามกิจกรรม เสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกรายรวมและรายด้าน.....	91
14	ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์ ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70	92
15	การเปรียบเทียบคะแนนเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ระดับ มาก ขึ้นไป	92

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – พ.ศ. 2579) ให้ความสำคัญกับการวางรากฐาน การพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์เริ่มตั้งแต่กลุ่มเด็กปฐมวัยที่ต้องพัฒนาให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะความรู้ และความสามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็ว บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกันพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมสำคัญ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ซึ่งครูจะต้องคอยสนับสนุนให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนา ทักษะชีวิตและทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อาทิ การอ่าน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อทางสังคม การดูแลสุขภาพ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การวางแผนชีวิต

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว วัยรุ่นบางคนไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ได้อย่างเหมาะสมทำให้มีโอกาสที่จะเลือกทางเกินชีวิตไปสู่ทางที่ผิด วัยรุ่นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เป็นวัยแสวงหาความแปลกใหม่และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง ซึ่งถ้าหากขาดการเรียนรู้ที่ถูกต้องแล้วอาจเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ เห็นได้จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ของวัยรุ่นที่เกิดอันเนื่องมาจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อีกทั้งในสภาวะการณ์ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน อิทธิพลของข้อมูล ข่าวสาร และสื่อต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการชักนำวัยรุ่นไปสู่พฤติกรรมที่เสี่ยง ฉะนั้นการพัฒนาบุคคลที่อยู่ในวัยรุ่นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศและจุดสำคัญในการพัฒนาบุคคล คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะและพฤติกรรมไปในทางที่สอดคล้องและสนับสนุนกับการพัฒนาประเทศ

วัยรุ่นจะประสบปัญหาในการเจริญเติบโตและการพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สภาพสังคมซับซ้อนและสับสนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างและกระแสนวัตกรรมไปต่าง ๆ แรงกดดันจากสังคมมีผลต่อเยาวชน โรงเรียน ครอบครัวซึ่งแต่เดิมเคยเป็นหลักในการพัฒนา ความเจริญเติบโตด้านต่างๆ ให้กับเยาวชน ทำให้วัยรุ่นมีความเสี่ยงมากขึ้น เริ่มมี

พฤติกรรมที่สร้างปัญหาหลายอย่างเช่น ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาการตั้งครุภก่อนวัยอันสมควร ปัญหาความรุนแรงในวัยรุ่น ปัญหาการใช้สื่อเทคโนโลยี

สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้นับเป็นปัญหากับสังคมอย่างมาก นักบริหาร นักวิชาการ ครูและ ผู้ปกครอง จึงคิดหาวิธีการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาวัยรุ่นไปในทางที่ดี และป้องกันพฤติกรรมและทัศนคติที่ไม่ดี โดยผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชนต้องร่วมมือกันพัฒนา ทักษะด้านความคิดและสังคมจะเป็นแรงสนับสนุนการเจริญเติบโตลักษณะนิสัย ทัศนคติและความ รับผิดชอบต่อตัวเองในสังคมของวัยรุ่นได้ ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ช่วยปูพื้นฐานให้เยาวชนมีการดำเนิน ชีวิตอย่างถูกต้องและปกติได้แก่การพัฒนาทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ที่ จะคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความเชื่อมั่นทำให้เป็นคนที่มีลักษณะมีเหตุผล มีความรับผิดชอบ ปรับตัวและช่วยเหลือตนเองได้ สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะการดำเนินชีวิตที่สำคัญและจำเป็นต้องเกิดใน วัยรุ่น การมีทักษะชีวิตที่ดีจะเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาต่าง ๆ รอบตัว ทักษะชีวิตจะทำให้วัยรุ่นเข้มแข็ง มีเหตุผลในการเผชิญกับปัญหาและแรงกดดันในสังคมของวัยรุ่น ซึ่งจะช่วยให้วัยรุ่นสามารถจัดการ ต่อความต้องการและสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันได้ เพราะฉะนั้นการป้องกันปัญหาด้วยการสอน ทักษะชีวิตเพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ที่จะมีการดำเนินชีวิตที่ดีประสบผล

การศึกษาระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีนั้น มีสาระและระบบการเรียนการสอนที่น่าสนใจอยู่มากมาย หากจะนำเอาหลักการทฤษฎีและแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่เข้าจับ ก็จะพบความสมบูรณ์ความทันสมัย การสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการนี้ เป็นวิธีการ สอนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรปัจจุบัน ที่เน้นการ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ทั้งนี้เพราะวิถีแห่งวัฒนธรรมไทยนั้นได้เน้นบรรยากาศที่เรียบง่ายมี ลักษณะที่เหนียวแน่นใจให้ผู้เรียนเกิดความปิติและเลื่อมใส ประเพณีไทยได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ ใน การสอนของครูไทย ได้เน้นการคิดการปฏิบัติจริงเป็นหลักใหญ่ ดังจะเห็นจากการสอนวิชาชีพ วิชา ช่าง และวิชาหนังสือ ที่ครูไทยสมัยก่อนได้ฝึกหัด ฝึกฝน และฝึกปรีศิษย์จนเชี่ยวชาญ สามารถ ประดิษฐ์คิดค้นศิลปวรรณคดี อันเป็นมรดกล้ำค่าของชาติไทยมาทุกยุคทุกสมัย การศึกษาตามแนว โยนิโสมนสิการเป็นวิธีการเรียนรู้แนวหนึ่งจากหลาย ๆ แนวที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เป็นวิธีการ ที่สามารถอธิบายด้วยภาษาทางการศึกษาสมัยใหม่ว่า มีลักษณะบูรณาการของหลักจิตวิทยาการ เรียนรู้ หลักการแนะแนวและหลักการสอน อย่างผสมกลมกลืน ได้สัดส่วนสมดุลกัน สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันได้ (เพ็ญพิชา มั่นคง, 2554, หน้า 33 – 34)

จากสภาพการณ์ดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร ได้ ตระหนักและให้ความสำคัญในการป้องกัน และแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนมา โดยตลอด โดยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเพื่อให้ สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยในฐานะ ศึกษาพิเศษที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต ๑ จึงสนใจที่จะศึกษาและ

พัฒนาทักษะชีวิตเพื่อแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต ๑ และให้มีทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

คำถามของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 เป็นอย่างไร
2. ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ควรมีลักษณะและองค์ประกอบอย่างไร
3. ผลการจัดกิจกรรมตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 เป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
2. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ในประเด็นต่อไปนี้
  - 3.1 เปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
  - 3.2 เปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของนักเรียนหลังเรียนตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากับเกณฑ์ที่กำหนด

3.3 ศึกษาเจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนว
โยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

สมมุติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัย ไว้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกลุ่มทดลอง มีทักษะชีวิตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะชีวิต หลังเรียนตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกลุ่มทดลอง มีเจตคติต่อกิจกรรมตามชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อยู่ในระดับ มาก ขึ้นไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ชั้นศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต ผู้วิจัยกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ปีการศึกษา 2561 รายละเอียด ดังนี้

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา	จำนวน	4,750	คน
ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา	จำนวน	320	คน
ครูฝ่ายปกครอง	จำนวน	64	คน
ผู้ปกครองนักเรียน	จำนวน	4,750	คน
กรรมการสถานศึกษา	จำนวน	960	คน
	รวม	10,844	คน

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ปีการศึกษา 2561 ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) (บุญชู ศรีสะอาด, 2545, หน้า 43) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา	จำนวน	400	คน
ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา	จำนวน	178	คน
ครูฝ่ายปกครอง	จำนวน	55	คน
ผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	400	คน
กรรมการสถานศึกษา	จำนวน	282	คน
รวม	จำนวน	1,315	คน

1.2 ชั้นทดลองใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.2.1 ประชากรที่ใช้ในการทดลองใช้ชุดกิจกรรม ได้แก่

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ปีการศึกษา 2561

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองใช้ชุดกิจกรรม ได้แก่

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต ๑ อำเภอละ ๑ โรงเรียน ดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนชุมชนบ้านกุดไผ่	จำนวน	102	คน
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยยาง	จำนวน	47	คน
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนอนุบาลภูพาน	จำนวน	80	คน
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	จำนวน	94	คน
5. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนศิริราชภูริวิทยาคาร	จำนวน	134	คน
6. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านดงหลวง	จำนวน	89	คน
7. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านหนองบัวสร้างวิทยาคาร	จำนวน	55	คน
รวม	จำนวน	601	คน

ซึ่งได้มาโดยเลือกแบบเจาะจงจากโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่มีขนาดกลาง ผู้บริหารและครูผู้สอนสมัครใจในการนำกิจกรรมลงไปสู่การปฏิบัติ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ตัวแปรในชั้นศึกษาสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต ได้แก่

2.1.1 สภาพทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

2.1.2 ความคาดหวังของ ครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาต่อทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

2.2 ตัวแปรในขั้นทดลองใช้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ได้แก่

2.2.1 ตัวแปรอิสระ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2.2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.2.1 ทักษะชีวิต

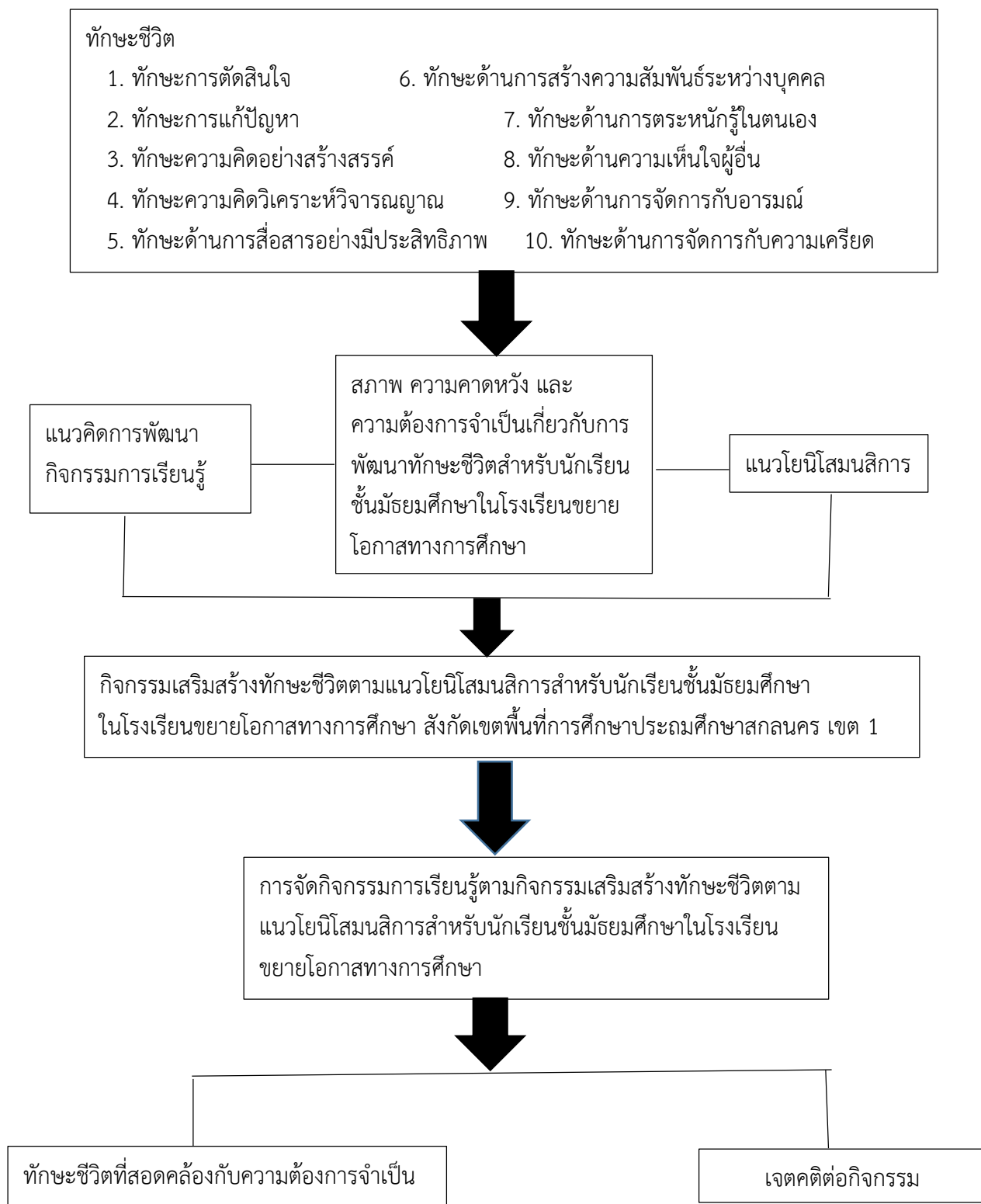
2.2.2.2 เจตคติต่อการเรียนตามกิจกรรม

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 (พฤศจิกายน 2561 – มีนาคม 2562)

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ให้นักเรียนมีความสามารถทางจิตสังคม สามารถเผชิญกับสิ่งท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งสภาวะสุขภาพจิตที่ดี และสามารถที่จะปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้อง ในขณะที่ต้องเผชิญกับแรงกดดัน หรือแรงกระทบจากสภาวะแวดล้อมในยุที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากการศึกษาแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า แนวโยนิโสมนสิการเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการคิดอย่างรอบคอบ ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสรรพสิ่งที่เป็นของแท้ หรือ ของเทียม สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดของการวิจัย เรื่อง การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา แสดงได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ไว้ดังนี้

1. ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีดังนี้
  - 1.1 ทักษะการตัดสินใจ หมายถึง ความสามารถในการประเมินทางเลือกต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปตามลำดับขั้นตอน มีการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของแต่ละทางเลือก เพื่อให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับการนำไปปฏิบัติต่อไป
  - 1.2 ทักษะการแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้เผชิญและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม
  - 1.3 ทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดกว้าง คิดไกล คิดหลากหลาย คิดออกนอกกรอบ สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ สำหรับตนเอง ปรับตัวและยืดหยุ่นต่อสิ่งเร้าในชีวิตประจำวันได้
  - 1.4 ทักษะการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มีความสมเหตุสมผล โดยพิจารณาทั้งคุณและโทษ ทำให้ได้มาซึ่งคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ อย่างแท้จริง เพื่อนำไปพิจารณาสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น
  - 1.5 ทักษะด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการเป็นผู้ถ่ายทอดและผู้รับทั้งคำพูด กิริยา ท่าทางต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้รู้ถึงความปรารถนา รู้จักปฏิเสธ ตอรอง ขอร้อง และขอความช่วยเหลือ โดยจะต้องมีความเหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์
  - 1.6 ทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ความเป็นมิตรเอาใจใส่ ร่วมมือให้เกียรติ สามารถถ่ายทอดความรู้สึกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและยอมรับซึ่งกันและกัน
  - 1.7 ทักษะด้านการตระหนักรู้ในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเองและยอมรับในตนเอง ทั้งด้านบุคลิกลักษณะ จุดดี จุดด้อย ความต้องการ ไม่ต้องการ ความชอบ ความไม่ชอบ และความสามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง
  - 1.8 ทักษะด้านความเห็นใจผู้อื่น หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการของผู้อื่น และยอมรับในสิ่งที่เขาเป็น สิ่งที่เขารู้สึก และแสดงความเข้าใจอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์
  - 1.9 ทักษะด้านการจัดการกับอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก และตอบสนองต่ออารมณ์ ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม ทั้งของตนเอง และผู้อื่น ประเมินได้ว่าอารมณ์มีผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ

1.10 ทักษะด้านการจัดการกับความเครียด หมายถึง ความสามารถในการรู้ถึงสาเหตุ รู้วิธีผ่อนคลาย ควบคุม กำจัด ลด และหลีกเลี่ยงจากสิ่งทำให้เกิดความไม่สบายใจ กาย และความเครียดของบุคคล

2. ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต หมายถึง สัดส่วนระหว่างผลต่างระหว่างสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับทักษะชีวิตของนักเรียนกับความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิตของนักเรียนหารด้วยสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับทักษะชีวิตของนักเรียน โดยใช้สูตร

$$PNI = \frac{I - D}{D}$$

I = ความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา เกี่ยวกับทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

D = สภาพทักษะชีวิตของนักเรียน

PNI = ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

3. แนวโยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้กระบวนการการตามแนวทางของปัญญาพิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหลักการที่ชัดเจนและมองเห็นความแตกต่างของสิ่งที่คิดได้อย่างหลากหลาย ทำให้สามารถมีปัญญาที่บริสุทธิ์ และเพื่อให้เหมาะสมกับระดับของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการ 7 วิธี คือ

1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย หมายถึง การคิดสืบค้นหาสาเหตุและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลนั้น

2. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หมายถึง การคิดคุณค่าหรือประโยชน์เมื่อเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับการใช้สอยหรือบริโภคสิ่งต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกคุณค่าแท้ได้ คือ ประโยชน์ที่สิ่งนั้น ๆ มีต่อชีวิตอย่างแท้จริง

3. วิธีคิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม หมายถึง วิธีคิดที่รู้จักนำประสบการณ์ที่ผ่านพบมาคิดปรุงแต่งไปในทางที่ดีงาม เป็นประโยชน์เป็นกุศล ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม มีจิตใจที่สะอาดผ่องแผ้ว แล้วแสดงออกเป็นพฤติกรรมในทางที่สร้างสรรค์ต่อไป

4. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน หมายถึง การคิดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติในปัจจุบัน โดยไม่เพื่อฝันเลื่อนลอยกับเรื่องราวในอดีต หรืออนาคต แต่เป็นการนำเรื่องราวในอดีต ปัจจุบัน หรือ อนาคต มาพิจารณาดำเนินการหรือวางแผนในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

5. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หมายถึง การคิดแยกแยะสิ่งหนึ่ง ๆ ให้เห็นว่าประกอบด้วยส่วนประกอบย่อยอะไรบ้าง

6. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก หมายถึง การคิดให้ครบทั้งข้อดี ข้อบกพร่องหรือการยอมรับทั้งสิ่งส่วนตามจริง ตลอดจนมองหาแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ๆ

7. วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญหา หมายถึง การคิดที่เริ่มต้นจากการเข้าใจปัญหา แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไขพร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายให้แน่ชัด แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาให้สอดคล้องตามเป้าหมายที่กำหนด

4 การพัฒนาชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ หมายถึง กระบวนการในการพัฒนา ทดลองใช้ ประเมินชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

ขั้นที่ 2 การพัฒนาชุดกิจกรรม เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุดกิจกรรมจากการสำรวจสภาพทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ในขั้นตอนที่ 1 กำหนดเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวโยนิโสมนสิการ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ของชุดกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้ชุดกิจกรรม เป็นการนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 อำเภอละ 1 โรงเรียน จำนวน 7 โรงเรียน คือ โรงเรียนศิริราษฎร์วิทยาคาร โรงเรียนบ้านหนองบัวสร้างวิทยาคาร โรงเรียนบ้านห้วยยาง โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โรงเรียนอนุบาลภูพาน โรงเรียนบ้านดงหลวง โรงเรียนชุมชนบ้านกุดไผ่

ขั้นที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร โดยนำผลจากการประเมินตามสภาพจริงมาประกอบการปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมตามแนวโยนิโสมนสิการ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่เร้าผู้เรียนให้เกิดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อพิจารณาข้อมูล สามารถระบุปัญหา วิเคราะห์ สังเคราะห์ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และประเมินค่า โดยใช้เหตุผล ความคิดพิจารณา เหตุการณ์ สถานการณ์

ปัญหาอย่างรอบคอบ ต่อเนื่องเป็นลำดับ ตามเหตุผล นำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรม 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียม เป็นการสร้างความคุ้นเคยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน 2) ขั้นสอน เป็นการเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นปัญหา ฝึกรวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดความคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ วิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ และวิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก พิจารณาทางเลือก ตัดสินใจให้เหตุผลในการเลือก 3) ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียนเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรม หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ ลิเคิร์ต (Likert) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ

. โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและแนวทางพัฒนากิจกรรม ดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับทักษะชีวิต
  - 1.1 ความหมายของทักษะชีวิต
  - 1.2 องค์ประกอบของทักษะชีวิต
  - 1.3 แนวคิดการพัฒนาทักษะชีวิตในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
  - 1.4 สาเหตุที่ทำให้เกิดความบกพร่องของทักษะชีวิต
  - 1.5 ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะชีวิต
  - 1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต
2. แนวคิดที่เกี่ยวกับโยนิโสมนสิการ
  - 2.1 ความหมายของโยนิโสมนสิการ
  - 2.2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ
  - 2.3 ลักษณะของโยนิโสมนสิการ
  - 2.4 หลักการคิดของโยนิโสมนสิการ
  - 2.5 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
  - 2.6 วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
  - 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโยนิโสมนสิการ
3. การประเมินความต้องการจำเป็น
  - 3.1 ความหมายของความต้องการจำเป็น
  - 3.2 ประเภทของความต้องการจำเป็น
  - 3.3 ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น
  - 3.4 การจัดลำดับความต้องการจำเป็น

1. ทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต(Lift skills) เป็นแนวคิดขององค์การอนามัยโลก ที่นำการส่งเสริมความสามารถทางจิตสังคม มาใช้เพื่อเป็นแนวทางให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถจัดการกับแรงปะทะจากภายนอก ความเครียดแรงกดดันในชีวิตประจำวัน นำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ถูกต้องไม่เกิดปัญหาได้

2.1 ความหมาย

แม็คเวล (Maxwell. 1981 : 8) ได้ให้ความหมายของคำว่าทักษะชีวิตว่าหมายถึงความสามารถในการจัดการหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต

องค์การอนามัยโลก (world Health organization) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตไว้ว่า ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและให้มีพฤติกรรมในทางที่เหมาะสมที่จะสามารถให้บุคคลจัดการกับความต้องการและสิ่งต่าง ๆ ที่มากระตุ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดี จุง (De Jong. 1995 หน้า 93) ให้ความหมายว่า ทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่บุคคลมีความจำเป็นต้องมียังมีที่จะเผชิญกับชีวิตและความท้าทายต่าง ๆ ให้ได้รับความสำเร็จ

ยูนิเซฟ (UNICEF. 2001 : online) ได้กล่าวถึงทักษะชีวิตว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการใช้ความรู้ เจตคติ และทักษะต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การสนับสนุนพฤติกรรมของบุคคลในการที่จะสามารถรับผิดชอบตนเองสำหรับการดำเนินชีวิต โดยมีการสร้างทางเลือกที่ดี การต่อต้านความกดดันจากกลุ่มเพื่อน และการจัดการกับสิ่งที่ เข้ามาคุกคามชีวิต

นพวรรณ วงศ์วิวัฒน์(2557) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตไว้ว่า หมายถึงความสามารถในการปรับตัวเพื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สกล วรเจริญศรี (2555) ได้สรุป ความหมายของทักษะชีวิตว่า ทักษะชีวิตเป็นทักษะหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบัน และเป็นทักษะที่จะช่วยสนับสนุนและลดประเด็นปัญหาสำคัญที่เข้ามาคุกคามชีวิตของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนช่วยเสริมสร้างการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคมกลุ่มเพื่อนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

มณฑรา ธรรมบุศย์ (on line : 2000) ให้ความหมายว่า ทักษะชีวิต หมายถึงความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาตนเองให้สามารถเผชิญกับปัญหาชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะได้ดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างสุขสบาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ตอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ทักษะชีวิต หมายถึงความสามารถของบุคคลในการเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.2 องค์ประกอบของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก(WHO, 1944:1-3) ได้กล่าวถึงทักษะชีวิตว่ามีความแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งมีแกนของทักษะชีวิต (Core life skills) อยู่ 10 ประการ ดังนี้

1. การตัดสินใจ
2. การแก้ปัญหา
3. ความคิดสร้างสรรค์
4. ความคิดวิเคราะห์
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
6. ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล
7. ความตระหนักในตนเอง
8. ความเห็นใจกับผู้อื่น
9. การจัดการกับอารมณ์
10. การจัดการกับความเครียด

การตัดสินใจ เป็นสิ่งนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งถ้าบุคคลมีการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพในการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ โดยมีการประเมินทางเลือกและผลการตัดสินใจเลือกทางเลือกนั้น ๆ จะมีผลต่อสุขภาพอนามัยของบุคคลนั้น ๆ

สำหรับการแก้ปัญหาที่เช่นกัน เมื่อบุคคลมีปัญหาต่างๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้เกิดภาวะตึงเครียดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทักษะการแก้ปัญหาจะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้

ความคิดสร้างสรรค์ มีส่วนสนับสนุนในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาในการค้นหาทางเลือกต่าง ๆ และผลที่เกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก ถึงแม้ว่ายังไม่มีมติตัดสินใจและแก้ปัญหา ก็ตาม ความคิดสร้างสรรค์ยังช่วยให้คุณสามารถนำประสบการณ์ที่ผ่านมาใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม

ความคิดวิเคราะห์ เป็นความสามารถที่จะวิเคราะห์ข่าวสาร และประเมินปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรม เช่น ค่านิยม แรงกดดันจากกลุ่มเพื่อนอิทธิพลจากสื่อ ต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้คำพูดและภาษาท่าทาง เพื่อแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนอย่างเหมาะสมกับสภาพวัฒนธรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ โดยสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ความปรารถนา ความต้องการ การขอร้อง การเตือน และการขอความช่วยเหลือ

ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล สามารถช่วยให้คุณมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสามารถที่จะรักษาและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อ

การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขและรวมถึงการรักษาสัมพันธภาพที่ดีของสมาชิกในครอบครัวที่เป็นแหล่งสำคัญของแรงสนับสนุนทางสังคม

ความตระหนักในตนเอง เป็นความสามารถในการเข้าใจในจุดดีจุดด้อยของตนเอง สิ่งที่ตนปรารถนาและไม่ปรารถนา เข้าใจในความแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ สามารถอยู่ภายใต้แรงกดดันต่าง ๆ ในชีวิตได้ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการสร้างสัมพันธภาพและ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการรู้จักเห็นใจผู้อื่น

ความเห็นใจผู้อื่น เป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึก และความเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากตน ถึงแม้ว่าตนจะไม่คุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจและยอมรับ ความแตกต่างของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคม เช่น ความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม โดยเฉพาะบุคคลที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือและดูแล เช่น ผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้มีภาวะบกพร่องทางจิตใจ หรือบุคคลที่ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม

การจัดการกับอารมณ์ เป็นการรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ซึ่งจะทำให้สามารถตอบสนองและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม เช่น อารมณ์รุนแรงต่าง ๆ หรือ ความเศร้าโศกที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพ

การจัดการกับความเครียด เป็นความสามารถในการรู้ถึงสาเหตุของความเครียด และรู้ถึงแนวทางในการควบคุมระดับความเครียด เช่น การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชีวิต การเรียนรู้วิธีผ่อนคลายเมื่ออยู่ในภาวะตึงเครียดได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ทางด้านสุขภาพ

องค์การอนามัยโลก ได้จัดองค์ประกอบทักษะชีวิตออกเป็น 5 คู่ ดังแสดงในภาพประกอบ 1

การตัดสินใจและการแก้ปัญหา	ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์	การสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพ	ความตระหนักในตนเองและความเห็นใจผู้อื่น	การจัดการกับอารมณ์และความเครียด
---------------------------	--------------------------------------	---------------------------------	--	---------------------------------

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลก(WHO ,1994 :

3)

องค์ประกอบทั้ง 5 คู่ สามารถจัดแบ่งตามพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ 3 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข . 2540 หน้า 1)

- ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ และ ความคิดวิเคราะห์
- ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักในตนเอง และ ความเห็นใจผู้อื่น
- ด้านทักษะพิสัย มี 3 คู่ ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพ และ การสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์ และ ความเครียด

ในประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนโดยจัดความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์ วิจัย เป็นองค์ประกอบร่วม และเป็นพื้นฐานของทุกองค์ประกอบ จัด ความตระหนักรู้ใน ตนและความเห็นใจผู้อื่นเป็นด้านจิตพิสัย โดยเพิ่มเจตคติอีก 1 คู่ คือ ความภูมิใจในตนเองและ ความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนที่เหลืออีก 3 คู่ เป็นด้านทักษะพิสัย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมตาม สภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านและสับสนในด้านเจตคติและค่านิยม เพื่อให้ง่ายต่อการจัดจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาวิธีสอนของผู้สอน ดังแสดงในภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบทักษะชีวิตในประเทศไทย(กรมสุขภาพจิตและกรมอนามัย, 2540 หน้า 2)

จากภาพประกอบ 2 ส่วนที่เป็นแกนกลางจะเป็นองค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบร่วมของทักษะชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมด ส่วนในวงกลมรอบนอกจะเป็นด้าน จิตพิสัย และทักษะพิสัย

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านพุทธิพิสัย ที่เป็นองค์ประกอบร่วม ได้แก่

1. ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical thinking) หมายถึง ความสามารถที่จะวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหา และสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว
2. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) หมายถึง ความสามารถคิดออกไปอย่าง กว้างขวาง โดยไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย หรือเจตคติ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 คู่ คือ

คู่ที่ 1 ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตนและความเห็นใจผู้อื่น

คู่ที่ 2 ได้แก่ความภูมิใจในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม

1. ความตระหนักรู้ในตน (Self awareness) หมายถึง ความสามารถในการค้นหา และเข้าใจในจุดดีและจุดด้อยของตน และความแตกต่างจากบุคคลอื่น ไม่ว่าจะในแง่ความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่น สุขภาพ ฯลฯ

2. ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา ไม่ว่าจะในแง่ความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่นสุขภาพ ฯลฯ

3. ความภูมิใจในตนเอง (Self esteem) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า เช่น ความมีน้ำใจ รู้จักให้รู้จักรับ ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน เช่น ความสามารถด้านสังคม ดนตรี กีฬา ศิลปะ ฯลฯ โดยมีได้มุ่งสนใจแต่เรื่องรูปร่าง หน้าตา เสน่ห์ หรือความสามารถทางเพศ การเรียนเก่ง ฯลฯ เท่านั้น

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคม มีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความภูมิใจในตน เพราะหากคนเรามีความภูมิใจในตน คนเหล่านี้ก็มีแรงจูงใจที่จะทำดีกับผู้อื่นและสังคม

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัยหรือทักษะ

ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 คู่ คือ

1. คู่ที่ 1 ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร

2. คู่ที่ 2 ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา

3. คู่ที่ 3 ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด

1. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร (Interpersonal relationship and communication skill) หมายถึง ความสามารถในการใช้คำพูด และภาษาท่าทางเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตน และความสามารถในการรับความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่าย ไม่ว่าจะในการแสดงความต้องการชื่นชมการปฏิเสธ การสร้างสัมพันธภาพ ฯลฯ

2. ทักษะการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา (Decision making and problem solving) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือก วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก ประเมินทางเลือก ตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และความเครียด (Coping with emotion and stress skill) หมายถึง ความสามารถในการประเมินอารมณ์ รู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตน เลือกใช้วิธีการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้เหมาะสม และเป็น

ความสามารถที่จะรู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย และหลีกเลี่ยงสาเหตุ พร้อมทั้ง
 เบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

2.3 แนวคิดการพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555) ได้กำหนดทักษะเป็นสมรรถนะสำคัญ ที่ผู้เรียนทุกคน
 พึงได้รับการพัฒนา ทั้งด้านความรู้ ความรู้สึกรู้จักคิด ให้รู้จักสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล รู้จัก
 จัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม
 และสภาพแวดล้อม รู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น
 ป้องกันตัวเองในภาวะคับขัน และจัดการกับชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับวัฒนธรรมและ
 สังคม ดังนั้น เพื่อให้ครูและผู้เกี่ยวข้องมีแนวทางในการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้แก่แก่นักเรียนที่
 สอดคล้องกับหลักสูตรและองค์ประกอบทักษะชีวิตที่องค์การอนามัยโลกกำหนด สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดความหมายและองค์ประกอบทักษะชีวิต ไว้ดังนี้
 ทักษะชีวิต เป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวใน
 สภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตที่
 สำคัญ ที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและ
 เตรียมพร้อมสำหรับอนาคตไว้ 4 องค์ ประกอบ ดังนี้

- (1) การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความ
 ถนัดความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล รู้จักตนเอง
 ยอมรับ เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายในชีวิต และ มีความรับผิดชอบ
 ต่อสังคม
- (2) การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การ
 แยกแยะข้อมูลข่าวสาร ปัญหา และสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์และประเมินสถานการณ์
 รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ถูกต้อง รับผิดชอบต่อปัญหา หาทางเลือกและ
 ตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์
- (3) การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่า
 ทันภาวะอารมณ์ของบุคคล รู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียด รู้วิธี
 ผ่อนคลาย หลีกเลี่ยงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอารมณ์ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี
- (4) การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์
 ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษากาย เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง รับรู้
 ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ใช้
 การสื่อสารที่สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี สร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

**พฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวังและตัวชี้วัดจำแนกตามองค์ประกอบทักษะชีวิต
 ระดับมัธยมศึกษา** (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2555 หน้า 9-12)

องค์ประกอบที่ 1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความถนัด
ความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลรู้จักตนเอง ยอมรับ
เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่นมีเป้าหมายในชีวิต และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

พฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง	ตัวชี้วัด
1. ค้นพบความถนัด ความสามารถ และบุคลิกภาพของตนเอง	1.1 วิเคราะห์ความถนัด ความสามารถของตนเองได้ 1.2 วิเคราะห์ลักษณะส่วนตน อุปนิสัย และค่านิยมของตนเองได้
2. ค้นพบจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง	2.1 วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของตนเองได้ 2.2 กำหนดเป้าหมายในชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม
3. ยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองและผู้อื่น	ยอมรับในความแตกต่างทางความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล
4. มองตนเองและผู้อื่นในแง่บวก	สะท้อนมุมมองที่ดีของตนเองและผู้อื่นได้
5. รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น	5.1 แสดงความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นได้ 5.2 นำเสนอคุณลักษณะที่ดีมีคุณค่าของตนเองและผู้อื่นได้
6. มีความภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น	6.1 แสดงความรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถ ความดีของตนเองและผู้อื่น 6.2 แสดงความสามารถและความดีงามที่ตนเองภาคภูมิใจให้ผู้อื่นรับรู้ได้
7. มีความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น	7.1 กล้าแสดงออกทางความคิดความรู้สึกและการกระทำของตนเองด้วยความมั่นใจ 7.2 ยอมรับในความคิด ความรู้สึกและการกระทำที่ดีของผู้อื่น
8. เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น	8.1 เคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่นตามวิถีประชาธิปไตย 8.2 ปฏิบัติตามสิทธิของตนเอง
9. มีทักษะในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางสู่ความสำเร็จ	9.1 กำหนดทิศทางและวางแผนการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จที่ตนเองคาดหวังได้ 9.2 ปฏิบัติตามแผนการดำเนินชีวิตที่กำหนดไว้และปรับปรุงให้มีโอกาสประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้

องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การแยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหาและสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์และประเมินสถานการณ์ รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ต้องรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจ แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

พฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง	ตัวชี้วัด
1. เลือกรับข้อมูลข่าวสารอย่าง ไตร่ตรองและรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลง	วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของข้อมูลข่าวสาร เลือกใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างภูมิความรู้และการ ตัดสินใจเมื่อเผชิญสถานการณ์รอบตัว
2. ตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เผชิญอย่างมีเหตุผลและรอบคอบ	2.1 ประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เผชิญด้วยข้อมูลและ เหตุผลที่ถูกต้อง 2.2 ตัดสินในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เผชิญด้วยทางเลือก ที่เหมาะสมและไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น
3. แก้ปัญหาในสถานการณ์วิกฤตได้ อย่างเป็นระบบ	3.1 แก้ปัญหาเมื่อเผชิญสถานการณ์วิกฤตอย่าง ไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ 3.2 วิเคราะห์ผลกระทบและหาทางป้องกันหรือ แก้ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ 3.3 วางตัวและกำหนดทำที่ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีจินตนาการและความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์	สร้างสรรค์ผลงานและแสดงพฤติกรรมได้เป็นที่ยอมรับ
5. มองโลกในแง่ดี	5.1 มีมุมมองด้านดีในบรรยากาศหรือสภาพเหตุการณ์ ที่เป็นปัญหาได้ 5.2 มีความยืดหยุ่นทางความคิด
6. มีทักษะในการแสวงหาข้อมูลและ ใช้ข้อมูลให้เป็นประโยชน์	แสวงหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่ หลากหลายถูกต้องและเหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์ กับตนเองและผู้อื่น
7. ประเมินและสร้างข้อสรุปทบทวน ชีวิตของตนเอง	ประเมินและสรุปผลการกระทำ การตัดสินใจและการ แก้ปัญหาในสถานการณ์คับขันจากประสบการณ์ที่ดี ของตนเองและผู้อื่น เป็นบทเรียนของตนเอง

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการกับอารมณ์และความเครียด

การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะ อารมณ์ของบุคคลรู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย หลีกเลียงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

พฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง	ตัวชี้วัด
1. ประเมินละรู้เท่าทันสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง	1.1 สำรวจและประเมินอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนเองได้ 1.2 เลือกวิธีการจัดการหรือควบคุมอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม
2. จัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ด้วยวิธีที่เหมาะสม	2.1 เลือกวิธีการจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม 2.2 ยุติความรุนแรงในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้โดยสันติวิธี
3. รู้จักคลายเครียดด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์	มีวิธีการคลายความเครียดอย่างสร้างสรรค์
4. รู้จักสร้างความสุขให้กับตนเองและผู้อื่น	4.1 ปรับความคิด ความรู้สึก อารมณ์ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจหรือความเครียดได้ด้วยวิธีการที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ 4.2 มีวิธีการสร้างความสุขให้กับตนเองและผู้อื่นได้เหมาะสมกับเหตุการณ์

องค์ประกอบที่ 4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษากายเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง รับรู้ ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ใช้การสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

พฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง	ตัวชี้วัด
1. ยืนยันความต้องการของตนเอง ปฏิเสธและต่อรองบนพื้นฐานของความถูกต้อง	1.1 ยืนยันความต้องการของตนเองบนพื้นฐานของความถูกต้อง 1.2 ปฏิเสธและต่อรองบนพื้นฐานของความถูกต้อง
2. กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์	กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและหลักวิชาการที่เหมาะสม
3. ทำงานร่วมกับผู้อื่นตามวิถีประชาธิปไตย	ทำงานร่วมกับผู้อื่นบนพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างราบรื่น
4. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่น	อาสาช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

5. สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นด้วยการสื่อสารเชิงบวก	มีวิธีการสื่อสารกับผู้อื่นทั้งด้านภาษาพูด ภาษา กาย ด้วยความสุภาพและเป็นมิตร
6. เคารพกฎกติกาของสังคม	ปฏิบัติตามกติกาของสังคมอย่างเต็มใจทุก สถานการณ์
7. ให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่นได้	ให้คำปรึกษาแนะนำที่ถูกต้องแก่ผู้อื่น

จุดเน้นทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รู้จักตนเอง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่นและรู้จัก

ควบคุมอารมณ์ของตนเอง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มองตนเองและผู้อื่นในแง่บวกและจัดการกับอารมณ์

ของตนเองได้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคภูมิใจ เชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รู้ความถนัด ความสามารถและบุคลิกภาพของตนเอง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทำงานร่วมกับผู้อื่นบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย

และมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีทักษะในการแสวงหาและใช้ให้เป็นประโยชน์กับตนเอง

รู้จักสร้างความสุขให้กับตนเองและผู้อื่น

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินชีวิตสู่

ความสำเร็จวางตัวและกำหนดทำที่ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ประเมินและสร้างข้อสรุปบทเรียน

ของตนเอง

จากการกล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตของทั้ง 3 องค์กร ดังกล่าว สรุปได้ดัง

ตาราง ดังนี้

องค์การอนามัยโลก	กรมสุขภาพจิต ประเทศไทย	สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
1. การตัดสินใจ	ความคิดสร้างสรรค์ ความคิด	1. การตระหนักรู้และ
2. การแก้ปัญหา	วิเคราะห์ วิจัย เป็น	เห็นใจตนเองและผู้อื่น
3. ความคิดสร้างสรรค์	องค์ประกอบร่วม และ เป็น	2. การคิดวิเคราะห์
4. ความคิดวิเคราะห์	พื้นฐานของทุกองค์ประกอบ ดังนี้	ตัดสินใจและแก้ปัญหา
5. การสื่อสารอย่าง	1. การตัดสินใจและ	อย่างสร้างสรรค์
มีประสิทธิภาพ	แก้ไขปัญหา	3. การจัดการกับอารมณ์
6. ทักษะการสร้างสัมพันธ์	2.. การจัดการกับอารมณ์และ	และความเครียด
ภาพระหว่างบุคคล	ความเครียด	4. การสร้างสัมพันธภาพ

7. ความตระหนักรู้ในตนเอง	3. ความรับผิดชอบต่อสังคม	ที่ดีกับผู้อื่น
8. ความเห็นใจกับผู้อื่น	4. ความภูมิใจในตนเอง	
9. การจัดการกับอารมณ์	5. ความเห็นใจผู้อื่น	
10. การจัดการกับ ความเครียด	6. ความตระหนักรู้ในตน	
	7. การสร้างสัมพันธ์ภาพและ การสื่อสาร	

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย กำหนดประเด็นของการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ดังนี้

1. ทักษะชีวิตด้านการตัดสินใจ (Decision)
2. ทักษะชีวิตด้านการแก้ปัญหา (Problem Solving)
3. ทักษะชีวิตด้านการคิดอย่างสร้างสรรค์ (Creative Thinking)
4. ทักษะชีวิตด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)
5. ทักษะชีวิตด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication)
6. ทักษะชีวิตด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship)

Relationship)

7. ทักษะชีวิตด้านการตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness)
8. ทักษะชีวิตด้านความเห็นใจผู้อื่น (Empathy)
9. ทักษะชีวิตด้านการจัดการกับอารมณ์ (Coping with Emotional)
10. ทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียด (Coping with Stress)

2.4 สาเหตุที่ทำให้เกิดความบกพร่องของทักษะชีวิต

เนลสันโจน (Nelson-Jone.1997 pp 8-20) ได้กล่าวถึงทักษะชีวิตไว้ว่า บุคคลที่บกพร่องในทักษะชีวิตจะไม่สามารถพัฒนาหรือเติมเต็มศักยภาพของตนเองได้ ตลอดจนการที่บุคคลมีความเจ็บป่วยทางจิตใจเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความบกพร่องของทักษะชีวิต บุคคลสามารถมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็งและอ่อนแอของตนเอง ซึ่งในที่นี้จะเน้นเฉพาะบุคคลที่มีทักษะชีวิตที่บกพร่องอาจสืบเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

2.4.1. บุคคลมีทักษะการคิดที่อ่อนแอ (Thinking Skills Weaknesses)

ทักษะการคิดที่ไม่เข้มแข็งทำให้บุคคลมีทักษะชีวิตต่ำ ทั้งนี้อาจจำแนกเป็นประเด็นสำคัญต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.4.1.1 การสืบเนื่องจากความไม่พอเพียง (Attributional Deficiencies)

ความรับผิดชอบและการอธิบายเกี่ยวกับตนเองเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทักษะชีวิตที่ไม่เข้มแข็ง บุคคลมักจะบอกรหรืออธิบายเกี่ยวกับตนเองว่าเกิดอะไรขึ้นในชีวิต การอธิบายที่ผิดพลาดเกี่ยวกับความรับผิดชอบและสาเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นประเด็นสำคัญ หรือการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ เช่น การคิดเกี่ยวกับตนเองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพราะธรรมชาติของตัวเอง เป็นเพราะความโชคร้ายที่

เกิดขึ้นกับฉันในอดีต เป็นเพราะฉันโชคไม่ดี เป็นเพราะสิ่งแวดล้อมที่แย่ทำให้ฉันเป็นแบบนี้ เป็นความผิดพลาดของคนอื่นเลยทำให้ฉันต้องเป็นแบบนี้ และเป็นเพราะความผิดของตัวเอง เป็นต้น จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่บกพร่องทางความคิดที่ส่งผลต่อการมีทักษะชีวิตที่บกพร่อง

2.4.1.2 กฎระเบียบส่วนตนที่ไม่เป็นตามจริง (Unrealistic Personal Rules) อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า กฎระเบียบส่วนตน หมายถึง สิ่งที่ต้องทำหรือไม่ทำ (Do and Don't) ซึ่งเป็นการนำพาชีวิตของคุณ บุคคลแต่ละคนจะมีกฎระเบียบที่เป็นมาตรฐานสำหรับตนเองและบุคคลอื่น บางครั้งมาตรฐานเหล่านั้นที่ตนเองสร้างขึ้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และมีความยืดหยุ่นเหมาะสม แต่สำหรับบางโอกาสก็อาจจะมีมาตรฐานที่ไม่เป็นจริงและ มีความยึดติดไม่เหมาะสม โดยสิ่งเหล่านี้ เอลเลียส ได้ใช้คำว่า “Mustabation” กล่าวคือ เป็นกฎระเบียบที่ยึดติดภายในตนเองโดยมีความคิดยึดติดว่า จะต้อง (Must) ควรจะ (Oughts) และน่าจะ (Shoulds) ประเด็นเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลมีทักษะชีวิตที่ไม่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิต

2.4.1.3 การรับรู้ตนเองที่ไม่ถูกต้อง (Perceiving Inaccurately) บุคคลที่มีทักษะชีวิตไม่เข้มแข็งจะมีการรับรู้ที่ผิดพลาดและยึดติดกับการรับรู้ นั้น เป็นเรื่องยากที่บุคคลจะยอมรับในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่ตนเองได้ประเมินไว้อย่างสูง ไม่ว่าจะเป็น ความเก่ง ความฉลาด ความรัก ความสามารถ ทั้งในด้านการงานหรือการศึกษา

2.4.1.4 การพูดคุยกับตนเองในทางลบ (Negative Self-Talk) ในการพูดกับตนเองสามารถเปรียบได้กับการจัดการกับการพูดคุยกับตนเอง โดยอาจแบ่งเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ การบอกให้ตนเองสงบและการสอนตนเอง (Calming and Coaching) ทั้งนี้การพูดคุยกับตนเองในทางลบสามารถทำให้บุคคลมีทักษะชีวิตที่บกพร่องได้

2.4.1.5 การกลัวการเปลี่ยนแปลง (Fear of Change) การที่บุคคลมีทักษะชีวิตที่บกพร่อง อาจก่อให้เกิดเป็นนิสัยถาวรของตนเองได้ และบุคคลส่วนใหญ่มักจะต่อต้านกับการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากความกลัว ความกลัวการเปลี่ยนแปลงอาจจำแนกออกเป็น 7 มิติได้ดังนี้ ประการที่ 1 บุคคลมักจะกลัวในสิ่งที่ตนเองไม่รู้ ประการที่ 2 บุคคลกลัวความลำบากในการที่จะต้องพยายามเพิ่มขึ้นในการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ประการที่ 3 บุคคลกลัวที่สูญเสียผลประโยชน์บางอย่างกับพฤติกรรมที่ยังคงทำอยู่เมื่อ ต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง ประการที่ 4 กลัวว่าคนอื่นจะไม่ยอมรับตนเองอันเกิดจากผลของการเปลี่ยนแปลงตนเอง ประการที่ 5 กลัวเกิดความขัดแย้งภายในตนเองเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ประการที่ 6 กลัวที่จะล้มเหลวอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลง และ ประการ ที่ 7 กลัวผลลัพธ์ของความสำเร็จ ความกลัวเหล่านี้ที่เกิดขึ้นกับบุคคล จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีทักษะชีวิตที่บกพร่องอยู่ในการดำเนินชีวิต

2.4.2 การไม่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม (Unchanged Environmental Circumstances) ทักษะชีวิตที่ไม่เข้มแข็งเกิดได้โดยตัวบุคคลว่าได้ทำอะไรต่อตนเอง และ โดยสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เขายังเป็นอย่างนั้น เช่น การขาดตัวแบบที่ดีในการเรียนรู้ การได้รับรางวัลที่ไม่เหมาะสมจากบุคคลอื่น การขาดการสั่งสอนแนะนำที่ดี การมีข้อมูลข่าวสาร ที่ผิดพลาด การขาดโอกาสที่เหมาะสมที่จะพัฒนาทักษะชีวิต การไม่ได้รับการกระตุ้น ที่เหมาะสม และการอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดี เป็นต้น

บุคคลมีระดับทางเลือกที่หลากหลายเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งถ้าเป็นไปได้บุคคลนั้นจะต้องเอาชนะปัจจัยภายนอกให้ได้ เช่น หาตัวแบบที่ดีให้กับตนเองในการเรียนรู้เลือกคบเพื่อนที่สนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมการสร้างโอกาสที่จะเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะชีวิต เป็นต้น

2.5 ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะชีวิต

เนลสันโจน (Nelson-Fones. 1997 pp114-18) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนทักษะชีวิตของบุคคลว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็งและอ่อนแอหลายปัจจัย ดังนี้

2.5.1 สัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุน (Supportive Relationships) ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในช่วงอายุใดก็ตามจะเกิดความสุขและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากบุคคลนั้นรู้สึกว่ามีใจเขา ใจเรา ความจริงใจ ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่าง ๆ ดังนั้นปัจจัยด้านสัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุนจะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตกับบุคคลได้ ทั้งนี้สัมพันธภาพที่สนับสนุนจะก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการสำรวจพฤติกรรมและการเรียนรู้ที่ผิดพลาดต่าง ๆ ของตนอีกทั้งยังช่วยให้บุคคลรับฟังตัวเองมากขึ้น มีความรู้สึกภูมิใจและมีความเข้าใจในตนเองที่ลึกซึ้งซึ่งสามารถเกิดการสัมผัสกับความต้องการที่แท้จริงของตนเองตลอดจนความต้องการของชีวิตตนเองได้

2.5.2 การเรียนรู้จากตัวอย่าง (Learning from Example) การเรียนรู้จากตัวอย่างเป็นวิธีที่สำคัญวิธีหนึ่งในการช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งทักษะชีวิต การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจส่งผลกระทบต่อทักษะชีวิตที่ดีและไม่ดีได้ เด็กและวัยรุ่นจะเรียนรู้ที่จะแสดงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมจากตัวอย่างรอบ ๆ ตัว เช่น เด็กที่มีพ่อแม่ขาดการแสดงออกทางอารมณ์ จะทำให้เด็กขาดโอกาสสำหรับการสังเกตวิธีการของการแสดงออกทางอารมณ์ได้ หรือถ้าพ่อแม่/บุคคลอื่น ๆ รอบ ๆ ตัวเด็กมีการคิด รู้สึก และพฤติกรรมที่ขาดประสิทธิภาพ เช่น การตำหนิ ดุ ด่า หรือมีการแสดงออกที่เกิดจริง จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมเช่นนั้นตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กได้เรียนรู้จากตัวแบบที่ดีของพ่อแม่หรือบุคคลที่มีความสำคัญสำหรับเด็ก (กลุ่มเพื่อน ครู พี่ น้อง ญาติ และสื่อ) ก็จะทำให้เด็กมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็งในด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม

2.5.3 การเรียนรู้จากผลที่ตามมา (Learning from Consequences) การเรียนรู้ทักษะชีวิตจากการสังเกตตัวแบบเป็นการผสมผสานของการเรียนรู้ผลที่ตามมาทั้งดีและไม่ดี บุคคลจะรับรู้ผลที่เกิดขึ้นตามมาด้วยวิธี 2 วิธี คือ การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Classical Conditioning) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Operant Conditioning) ผลที่เกิดขึ้นที่ดีจะช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งทักษะชีวิต

2.5.4 การสั่งสอน และการสอนตนเอง (Instruction and Self-Instruction) การสั่งสอนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลเกิดทักษะชีวิต การสอนทักษะชีวิตเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการในครอบครัว เช่น คำสั่งของทักษะชีวิตพื้นฐานที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้แก่ การขอร้องให้ลูกหรือเด็กทำบางสิ่งบางอย่าง โดยมีการสื่อสารว่า “ได้โปรด” หรือ “ขอบคุณ” สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะชีวิตพื้นฐานในการสั่งสอนที่เริ่มต้นจากครอบครัว ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ภายนอกครอบครัวได้

การสั่งสอนสามารถเป็นสิ่งที่ดีและเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่าได้ เช่น เมื่อบุคคลเกิดการต่อต้านผู้สั่งสอน หรือผู้สั่งสอนบางคนเน้นด้านการพูดคุยมกกว่าการที่จะบอกบุคคลว่าจะต้องทำอะไร เป็นต้น

2.5.5 ข้อมูลข่าวสารและโอกาส (Information and Opportunity) บุคคลต้องการข้อมูลข่าวสารที่พอเพียงต่อการที่จะพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้เด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่มีความต้องการเช่นเดียวกันในเรื่องของโอกาสที่จะทดลองและพัฒนาทักษะชีวิต

2.5.6 ความวิตกกังวลและความเชื่อมั่น (Anxiety and Confidence) เด็ก ๆ จะเจริญเติบโตภายใต้ประสบการณ์ที่ดีและไม่ดีสำหรับการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง ระดับความวิตกกังวลจะมีความสัมพันธ์กับการป้องกันการต่อต้านจากอันตรายและแรงจูงใจของตนเองเกี่ยวกับความสำเร็จที่เป็นจริง ผลของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล ซึ่งความวิตกกังวลในที่นี้รวมถึงความไม่เต็มใจ ความตึงเครียด ความตื่นเต้น การเรียนรู้โดยไม่ผ่อนคลาย ความตึงเครียด หรือแม้กระทั่งการขาดความมุ่งมั่นพยายาม อย่างไรก็ตามบุคคลที่จะเรียนรู้ทักษะชีวิตหรือทักษะในการช่วยตนเองได้ดีจะต้องมีทักษะของการจัดการความวิตกกังวล

2.6 งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

เมลินดา (Milinda. 1981 Online) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตในการเพิ่มพฤติกรรมที่เหมาะสมในชั้นเรียน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ในชุมชนเมือง จำนวน 22 คน โดยโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตมีวัตถุประสงค์เพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวในห้องเรียน เพื่อลดพฤติกรรมก่อกวนในห้องเรียน และการเพิ่มการพูดที่เหมาะสม ตลอดจนลดความการพูดที่ไม่เหมาะสม โดยมีเทคนิคต่างๆ ได้แก่ การฝึกการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม การเล่นเกมทบทวนและให้ข้อมูลย้อนกลับ ผลจากการศึกษาพบว่านักเรียนสามารถลดพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมก่อกวนชั้นเรียนได้ แต่ไม่สนับสนุนในด้านการพูดที่เหมาะสม ตลอดจนลดการพูดจาที่ไม่เหมาะสม

เคย์ (Kay. 1998 Online) ได้ศึกษาการออกแบบหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยม โดยกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่อาศัยอยู่ในเมือง โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ชั้น ได้แก่ เกรด 10 เกรด 11 และเกรด 12 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อออกแบบหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กนักเรียน ประกอบด้วยทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการสร้างการตัดสินใจ ทักษะการติดต่อสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา

กิลเบิร์ต และวูล์ฟกัง (Gilbert & Wolfgang. 2000 Online) ได้ศึกษาการป้องกันการติ่มแอลกอฮอล์และการสูบบุหรี่โดยผ่านโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิต กลุ่มตัวอย่างเป็นักเรียนวัยรุ่นในระดับไฮสคูล โปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตนั้นออกแบบ โดยมีโรงเรียนเป็นพื้นฐานในการออกแบบโปรแกรม เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ และเกิดเจตคติที่ดีเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่ตลอดจนมีทักษะในการปฏิเสธหรือต่อต้านจากความคิดค้นทางสังคมต่อยาเสพติดอีกทั้งโปรแกรมยังช่วยในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเอง และเพิ่ม

ทักษะทางสังคมให้กับนักเรียนวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการอบรม

เอลิซาเบธ (Elizabeth. 2001 Online) ได้ศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตวัยรุ่น โดยโปรแกรมของการพัฒนาทักษะชีวิตประกอบด้วยทักษะต่าง ๆ ดังนี้ ทักษะการตั้งเป้าหมาย ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการค้นหาการสนับสนุนทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ การสอนให้วัยรุ่นรู้จักการควบคุมตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองเกี่ยวกับการสร้างการตัดสินใจที่ดีในอนาคตได้ ซึ่งผลของการศึกษาพบว่าวัยรุ่นมีทักษะชีวิตที่ดีขึ้นหลังจากการเข้ารับโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิต

เบนเดอร์ (Bender. 2002 Online) ได้สร้างโปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านส่วนตัว และด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสำหรับผู้เรียน(เกรด 7 อายุ 12-16 ปี) โดยใช้รูปแบบของโปรแกรมการวิจัยแบบกลุ่มตัวอย่างเดียวที่มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group pre-test post-test experiment design) ซึ่งโปรแกรมทักษะชีวิตมีจำนวนครั้งในการทดลองทั้งหมด 12 ครั้ง และให้เวลาครั้งละ 1.30 ชั่วโมง ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

ศักดิ์นคร ศรีหอแก้ว (2557) ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เพื่อสร้าง หาคคุณภาพ ทดลองใช้และประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 โรงเรียนวัดจันทร์ตะวันออก ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีการปฏิบัติทักษะชีวิตอยู่ในระดับน้อย แต่ครูผู้สอนและนักเรียนมีความต้องการพัฒนาทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่ได้มีลักษณะเป็นแบบแผนจำลองที่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย คำชี้แจง หลักการแนวคิด ทฤษฎี โครงสร้างเนื้อหา มาตรฐาน/ตัวชี้วัด หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนพบว่า มีผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก 4) ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียน พบว่า นักเรียนมีทักษะชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองและผลการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียนหลังการทดลองกับระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน

มาณวิภา ทิพย์ศรี (2559) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 25 คน ของโรงเรียนวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย 1) รูปแบบ

การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) แบบวัดทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียด 3) แบบวัดความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test (Dependent Samples) ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีองค์ประกอบของรูปแบบ คือ 1)ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ 2)แนวคิดและทฤษฎี 3)หลักการ 4)วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 5)เนื้อหา 6)กระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 6 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นเติมความรู้ ขั้นที่ 3 ขั้นตั้งสถานการณ์ ขั้นที่ 4 ขั้นตอบคำถาม ขั้นที่ 5 ขั้นตรวจสอบ ขั้นที่ 6 ขั้นต่อยอด 7)บทบาทของครู 8)บทบาทของนักเรียน 9)บรรยากาศการเรียนรู้ 10)สื่อและแหล่งเรียนรู้ 11) การวัดและการประเมินผล ผลการศึกษารูปแบบ พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดมีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.69/85.26 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 นักเรียนมีทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดทุกด้านหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ชลธิชา มาลาหอม (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กเยาวชนผ่านอัตลักษณ์ชุมชนบ้านอุปราชา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ซึ่งเป็นการผสมวิธีคิดและระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน ผลการศึกษา พบว่าเด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก ทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม ซึ่งก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน พบว่า กระบวนการที่สามารถพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนได้ดีที่สุด คือ การลงมือปฏิบัติและทำกิจกรรมด้วยตนเอง ทำให้พัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการเข้าใจผู้อื่นนอกจากนี้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายยังทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ตรงกับความต้องการของชุมชน เพราะการพัฒนาทักษะชีวิตโดยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรัก ความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองและยังช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตของตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

โยนิโสมนสิการ

ความหมายของโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ เป็นการคิดถูกวิธี คิดถูกทาง คิดตามเหตุ และคิดให้เกิดผล ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (2538 : 667 – 669) กล่าวว่าโยนิโสมนสิการ หมายถึงการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีและเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับ

ที่เหนือศรัทธาเพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเอง เป็นอิสระ เป็นการฝึกการใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างโยนิโส กับ มนสิการ มาจากโยนิ แปลว่าเหตุต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธีทาง มนสิการแปลว่าการทำในใจโดยแยบคายคัมภีร์ชั้นอรรถกถาขุฎติการได้ไขความไว้โดยวิธีแสดงไวพจน์ให้เป็นความหมายแยกเป็นแง่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. อุบายทสนิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธีหรือคิดถูกวิธีหมายถึงคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสัจจะ ทำให้ยังรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2. ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทางหรือคิดอย่างมีวิธีคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับจัดลำดับได้ หรือมีลำดับขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่วนเวียนติดพันเรื่องนี้ แล้วเตลิดออกไปเรื่องอื่นหรือกระโดดไปกระโดดมาต่อเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะขัดความนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุ หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้าหรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4. อุปาทกมนสิการ แปลว่าคิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท้ายหมายถึงการคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลูกเร้าให้เดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2551 : 57) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึงการใช้ความคิดถูกวิธี คือการทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สาวหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ดูด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธี ให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต, 2549: 57) กล่าวว่า โยนิแปลว่า ถูกต้องแยบคาย มนสิการ แปลว่า ทำไว้ในใจหรือการคิด โยนิโสมนสิการ คือ การทำไว้ในใจโดยแยบคายหรือการคิดเป็นถูกต้องตามความเป็นจริง

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2541: 15) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย คือ การคิดเป็น รู้จักคิด หรือคิดวิเคราะห์

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก (2552: 133) ให้ความหมายของโยนิโสมนสิการว่า การคิดตามแนวทางแห่งปัญญาคือรู้จักคิด วิจาร์ณอย่างรอบคอบรอบด้าน สามารถรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักแก้ปัญหาวิจิตในทางที่ถูกต้อง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทศนา แชมมณี (2540: 87; สุวิทย์ มูลคำ 2548:56) กล่าวถึง โยนิโสมนสิการไว้ว่า “การคิดเป็น” เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งที่ทั้งปลายตามสภาวะโดยวิธีคิด เหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทาง จนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตาม สภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึกอุปทานของตนเอง เข้าไปจับหรือครอบคลุม บุคคลนั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่ง ปัญญา

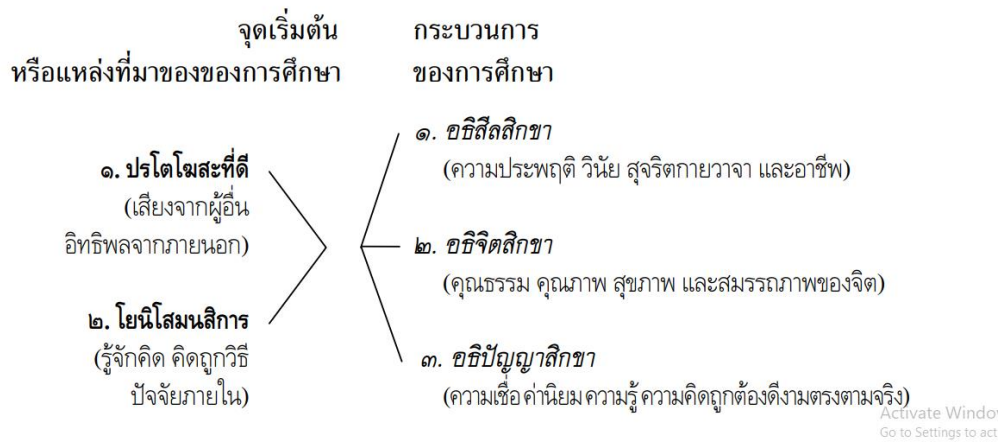
สมประสงค์ น่วมบุญลือ (2555: 39) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ มาจากคำว่า โยนิโส กับ มนสิการ โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด มนสิการ หมายถึง การกระทำไว้ในใจ การคิด คำนี้ ถึง ใสใจ พิจารณา โยนิโส หมายถึง เหตุ คือแหล่งเกิด ต้นเค้า ในกรณีที่น่ามาใช้ในทาง การศึกษา คือ เหตุกำหนดตัวชีวิตของเหตุได้ คือ เงื่อนไขจำเป็น เนื่องจากเหตุเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ สิ่งหนึ่งเกิด ส่วน มนสิการ หมายถึงการคิดหรือพิจารณาเป็นกระบวนการที่โยงความสัมพันธ์ของ สองสิ่ง โดยดูเงื่อนไขจำเป็นกับสิ่งที่ตามมา

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552: 152) กล่าวถึงความหมายของโยนิโสมนสิการไว้ว่า การ คิดตามแนวทางของปัญญาคือการรู้จักคิดพิจารณาสิ่งที่ทั้งปลายตามสภาวะโดยคิดถุวิธี คิดมี ระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศลทำให้ความดีงามและสามารถแก้ปัญหาได้

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวข้องของการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ

ในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการศึกษา จุดสนใจที่ควรเน้นเป็นพิเศษ คือ ปัจจัยแห่ง สัมมาทิวฐิที่เป็นจุดเริ่มต้น เป็นแหล่งที่มาของการศึกษา คำที่พูดกันว่า “ให้การศึกษา” ก็อยู่ที่ ปัจจัย ๒ ประการนี้เอง ส่วนกระบวนการของการศึกษา ที่เรียกว่า ศิล สมาธิ ปัญญา นั้นเพียงแต่รู้ เข้าใจไว้ เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูล และคอยเสริมกระตุ้นเร้าให้เนื้อหาของการศึกษาหัน เบนดำเนินไปตามกระบวนการนั้น

เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะมองเห็นรูปร่างของกระบวนการแห่งการศึกษา ซึ่ง เขียนให้ดูได้ดังนี้

พิจารณาพุทธพจน์ ดังนี้

“ ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิผู้มี ๒ ประการ ดังนี้ คือ โปรโตไซสและ โยนิโสมนสิการ ”

“ โดยกำหนดว่าเป็นองค์ประกอบภายนอก เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบภายนอกอื่น แม้สักอย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย ”

“ โดยกำหนดว่าเป็นองค์ประกอบภายใน เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบอื่น แม้สักอย่างหนึ่ง ที่เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่ เหมือนโยนิโสมนสิการเลย ”

ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ นั้นได้แสดงความหมายในที่นี้ว่า เป็นจุดเริ่มหรือแหล่งที่มาของการศึกษา หรือ อาจจะเรียกว่า บุพภาคของการศึกษา เพราะเป็นบ่อเกิดของสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแกนนำ เป็นต้นทาง และเป็นตัวยืนของกระบวนการแห่งการศึกษาทั้งหมด ที่ตรัสว่ามี ๒ อย่าง คือ

๑. โปรโตไซส แปลว่า เสียงจากอื่น หรือการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร คำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ เลียนแบบ จากแหล่งต่าง ๆ ภายนอก หรืออิทธิพลจากภายนอก

แหล่งสำคัญของการเรียนรู้ประเภทนี้ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เพื่อน คนแวดล้อมใกล้ชิด ผู้ร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา บุคคลมีชื่อเสียง คนโด่งดัง คนผู้ได้รับความนิยมในด้านต่าง ๆ หนังสือ สื่อมวลชนทั้งหลาย สถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น ในที่นี้หมายถึงเฉพาะที่แนะนำในทางถูกต้องตรงตามให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยเฉพาะที่สามารถช่วยนำไปสู่ปัจจัยที่ ๒ ได้

ปัจจัยข้อนี้ จัดเป็นองค์ประกอบฝ่ายภายนอก หรืออาจจะเรียกว่า ปัจจัยทางสังคม

บุคคลผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม สามารถทำหน้าที่โปรโตไซสที่ดี มีคุณภาพสูง มีคำเรียกเฉพาะว่า กัลยาณมิตร ตามปกติ กัลยาณมิตร จะทำหน้าที่เป็นผลดี ประสบความสำเร็จ

แห่งปรโตโฆสะได้ ต้องสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้เล่าเรียนหรือผู้รับการฝึกสอนอบรม จึงเรียกวิธีเรียนรู้ในข้อนี้ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

ถ้าผู้มีหน้าที่ให้ปรโตโฆสะ เช่น ครู อาจารย์ พ่อแม่ ไม่สามารถทำให้เกิดศรัทธาได้ และผู้เล่าเรียน เช่น เด็ก ๆ เกิดมีศรัทธาต่อแหล่งความรู้ความคิดอื่นมากกว่า เช่น ดาราในสื่อมวลชน เป็นต้น และถ้าแหล่งเหล่านั้นให้ปรโตโฆสะที่ชั่วร้ายผิดพลาด อันตรายย่อมเกิดขึ้นในกระบวนการแห่งการศึกษา อาจเกิดการศึกษาค้นคว้าที่ผิด หรือความไร้การศึกษา

ฉะนั้น ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ ในขั้นตอนแรกจะต้องเป็นการสร้างความคุ้นเคย สร้างศรัทธาของครูผู้ดำเนินกิจกรรมให้กับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาก่อน

ในระยะประมาณ 50 ปี ที่ผ่าน ได้มีนักคิดและนักการศึกษาที่ได้ให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาการคิดมาเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลัง ๆ ได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสอน และศึกษาวิจัยกันมากขึ้น ควบคู่ไปกับการประยุกต์ ทฤษฎี หลักการของต่างประเทศมาใช้ จึงทำให้ประเทศไทยได้รูปแบบการสอน กระบวนการสอนและเทคนิคต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาก อาทิ การสอนให้ “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” โดย โกวิท วรพิพัฒน์ การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดยสุมน อมรวิวัฒน์ การสอนความคิด โดยโกวิท ประวาลพฤษย์ และการสอนทักษะกระบวนการ โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และกระบวนการคิดเป็นเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมไทย โดยหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

การสร้างศรัทธามีพื้นฐานจากองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศก่อให้เกิดแรงจูงใจ และครูผู้เป็นกัลยาณมิตร เมื่อศรัทธาได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมสนับสนุนให้ปัจจัยภายในคือ วิธีการแห่งปัญญา (โยนิโสมนสิการ) ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่งปัญญา

ลักษณะของโยนิโสมนสิการ

ทศนา แคมมณี (2544: 84) กล่าวถึงลักษณะของโยนิโสมนสิการ ไว้ดังนี้

1. โยนิโสมนสิการ คือ การคิดเป็น เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิดแยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอด จากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึกอุปาทานของตนเองเข้าไปจับหรือเคลือบคลุม บุคคลนั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่งปัญญา
2. โยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน

เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ นำไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์ พร้อมด้วยสันติสุขเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธธรรม

3. โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา เป้าหมายสูงสุด คือ การดับทุกข์

4. โยนิโสมนสิการ เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงสติที่ยังไม่เกิด ได้เกิด ช่วยสติที่เกิดแล้ว ต่อเนื่องต่อไป ซึ่งสติเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานทุกอย่าง

ลักขณา สรีวิวัฒน์ (2549: 183 – 185) ได้กล่าวถึงลักษณะของโยนิโสมนสิการ ไว้ดังนี้

1. โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในมีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตัวเองได้ นำไปสู่ความเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ พร้อมเกิดสันติสุขซึ่งเป็นจุดหมายอันสูงสุด

2. โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัวปัญญาแต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญญา โดยมีเป้าหมาย คือการดับทุกข์

3. กลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการ ในกระบวนการคิด เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใดก็ตาม ความคิดก็จะพุ่งเข้าไปสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือ สิ่งปรุงแต่งเนื่องจากบุคคลมี ประสบการณ์มาก่อน โดยเรียกสิ่งที่ปรุงแต่งนั้นว่าวิชา ในขณะที่เดียวกันโยนิโสมนสิการก็จะเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอาเข้ากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะ ตาม เหตุปัจจัยเป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ ทำให้คนเป็นนายแห่งความคิดไม่ใช่ทาสและ สามารถควบคุมความคิดนำมาใช้แก้ปัญหาได้

4. ในการดำเนินชีวิต สติเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานทุกอย่าง โยนิโสมนสิการเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงสติที่ยังไม่เกิดให้เกิดช่วยให้สติที่เกิดแล้วเกิดต่อเนื่องต่อไป

5. คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่าย ๆ ได้ โดยการพยายามควบคุมการแสดง ความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ติงามตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนหน้า แล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นข้อเท็จจริง และได้รู้ว่าคำแนะนำสั่งสอนนั้นถูกต้องติงาม มีประโยชน์ก็ ยิ่งมีความมั่นใจ และเกิดศรัทธาขึ้นมาเอง เกิดการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัย ภายใน กลายเป็นความหมายของตนเอง เป็นที่พึงแห่งตนได้ ดังนั้น ในการสอนเพื่อสร้างศรัทธา จะต้องมีความพยายามให้เด็กได้รับรู้ผลและเกิดความตระหนักในผลของการกระทำความติงาม ต้องเฝ้าใจเพื่อให้เกิดการเสริมแรงภายใน

6. กลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการ และความสัมพันธ์ระหว่างปรโตโฆสะกับ โยนิโสมนสิการ มีดังนี้

6.1 โยนิโสมนสิการจำทำงาน 2 ขั้นตอน คือ รับอารมณ์หรือประสบการณ์จาก ภายนอก การรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการจะเป็นการรับรู้อย่างถูกต้อง มีการคิดค้นพิจารณาอารมณ์

หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาเป็นการพิจารณาข้อมูลด้วยสติ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และการทำกิจกรรม

6.2 กัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะที่ดี) และโยนิโสมนสิการ เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบุคคลกับโลก หรือสภาพแวดล้อมภายนอก โดยกัลยาณมิตรจะคอยเชื่อมให้บุคคลติดต่อกับโลกทางสังคมอย่างถูกต้อง และโยนิโสมนสิการเชื่อมต่อบุคคลกับโลกทางจิตใจของตัวเองอย่างถูกต้อง

จะเห็นว่า โยนิโสมนสิการ มีลักษณะที่เด่นชัดในแง่ของการมองสิ่งต่าง ๆ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบตัวอย่างตรงไปตรงมาตามสภาพความเป็นจริง ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของรัก โลภ โกรธ หลง หรือความยึดมั่นแบบเข้าข้างตนเอง และการมองหรือพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง จะทำให้ผู้ฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีการกระทำที่ถูกต้อง คิดถูกวิธี คิดเป็นขั้นตอน คิดมีเหตุผล และคิดให้ก่อประโยชน์ทั้งนี้ต้องอาศัยกัลยาณมิตรช่วยสนับสนุน ประคับประคอง จนสามารถพึ่งตนเองและเป็นกัลยาณมิตรหรือเป็นที่พึ่งให้กับบุคคลอื่นได้

หลักการคิดของโยนิโสมนสิการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546: 670) ได้กล่าวถึงหลักการคิดของโยนิโสมนสิการไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดเห็นพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธีหมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริงสอดคล้องเข้าแนวกบัสัจจะ ทำให้ยังรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2. ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน รวมทั้งสามารถที่จะนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

3. การมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผลหมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4. อุปบาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล หรือมีเป้าหมาย หมายถึง การคิด การพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติหรือให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต, 2549: 58-59) ได้แสดงหลักการคิดดังนี้

1. อุบายมนสิการ (คิดถูกวิธี) การคิดที่อาศัยวิธีการ (Methodology) อันสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา เช่น การทำวิจัยต้องมีระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม หากใช้วิธีวิจัยผิดก็จะไม่ได้ความจริงในเรื่องนั้น

2. ปถมนสิการ (คิดมีระเบียบ) การคิดที่ดำเนินตามขั้นตอนของวิธีการนั้น ๆ ไม่มีการลัดขั้นตอน หรือด่วนสรุปเกินข้อมูลที่ได้อมา

3. การณมนสิการ (คิดมีเหตุผล) การคิดจากเหตุโยงไปหาผล และการคิดจากผลสาวกลับไปหาเหตุ การคิดแบบนี้จะทำให้รู้เท่าทันเหตุการณ์

4. อุปาทกมนสิการ (คิดเป็นกุศล) หมายถึง การคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) คือ คิดให้มีความหวังและได้กำลังใจในการทำงาน เมื่อเห็นหรือได้ยินอะไรก็เก็บมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์

ทิตนา แชมมณี (2544 : 84) กล่าวไว้ว่า โยนิโสมนสิการ มีหลักการคิด 4 ประการ คือ

1. อุบายมนสิการ คือ การคิดอย่างเข้าถึงความจริง
2. ปถมนสิการ คือ การคิดอย่างมีลำดับขั้นตอนไม่สับสน
3. การณมนสิการ คือ การคิดอย่างมีเหตุผล
4. อุปาทกมนสิการ คือ การคิดอย่างมีเป้าหมาย คิดให้เกิดผล ไม่ใช่คิดเรื่อย

เปื่อย

สมประสงค์ ม่วมบุญลือ (2555 : 40 – 41) ได้กล่าวถึงหลักการคิดไว้ 4 ประการ

ดังนี้

1. อุบายมนสิการ การคิดอย่างเข้าถึงความจริง / จุดหมาย คือคิดถึงอะไร
2. ปถมนสิการ การคิดอย่างมีลำดับขั้นตอนไม่สับสน คือ คิดอย่างไร
3. การณมนสิการ การคิดอย่างมีเหตุผล คือคิดเพราะเหตุใด
4. อุปาทกมนสิการ การคิดมุ่งให้เกิดประโยชน์ ไม่คิดเลื่อนลอย คือ คิดเพื่ออะไร

จากหลักการคิดข้างต้น สรุปได้ว่าหลักการคิดของโยนิโสมนสิการ มี 4 ประการ ประกอบด้วย คิดตามความจริง คิดตามลำดับขั้นตอน คิดมีเหตุผล คิดให้เกิดประโยชน์

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

พระธรรมปิฎก (2546: 675 – 713) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ หรือ โยนิโสมนสิการที่เป็นภาคปฏิบัติ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมีหลักการ 2 แบบ คือ โยนิโสมนสิการแบบที่ต้องให้การปฏิบัติการจนถึงที่สุด และโยนิโสมนสิการแบบปฏิบัติการระดับต้น ๆ หรือแค่มุ่งเตรียมพื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการที่ค้นพบในพระไตรปิฎก มี 10 วิธี ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริงหรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา วิธีคิดนี้พบว่า มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1.1 คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ เช่น เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น หรือเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ เป็นต้น

1.2 คิดแบบสอบสวน หรือตั้งคำถาม เช่น สิ่งนี้เกิดขึ้นเพราะมีอะไร หรือ มีอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้ เป็นต้น

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือวิธีคิดวิเคราะห์ เป็นการคิดที่มุ่งให้มอง หรือเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามที่มันเป็น เห็นทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นจากองค์ประกอบต่างๆ มา ประชุมกัน แต่ละส่วนประกอบล้วนเกิดขึ้นจากส่วนประกอบย่อย ๆ ต่อไปอีก เป็นการวิเคราะห์ทุก แ่งทุกมุมของสิ่งที่เกิดขึ้นและเข้าใจชัดเจนทุกแง่มุมนั้น ๆ

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทัน คือ มองอย่างรู้เท่าทันความ เป็นไปของสิ่งทั้งหลายว่า สิ่งทั้งหลายจะเกิดเพราะมีเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประชุมกันและเป็นไปตาม เหตุและปัจจัย หรือสิ่งทั้งหลายจะเปลี่ยนแปลงไป ก็เพราะมีเหตุและปัจจัยเข้ามาเป็นตัวกระทำ ให้ เกิดความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็เหตุปัจจัยภายนอกหรือภายในก็ตาม วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

3.1 รู้เท่าทันและยอมรับความจริง เป็นขั้นวางใจวางท่าที่ต่อสิ่งทั้งหลายโดย สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติเป็นท่าที่แห่งปัญญา ท่าที่ที่เป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัด ไม่ว่าจะ จะชอบสิ่งนั้นหรือไม่ชอบสิ่งนั้นก็ตาม จะมองทุกสิ่งตามความเป็นจริงเท่านั้น ไม่มอมตามความอยาก ให้เป็น หรืออยากไม่ให้เป็น ไม่เอาตัวเข้าไปให้ถูกกดถูกบีบ

3.2 แก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย โดย สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา ด้วยความรู้เท่าทัน เป็นอิสระ คือ เมื่อรู้อยู่แล้วว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย เราต้องการให้มันเป็นอย่างไร ก็ศึกษาให้รู้เข้าใจ เหตุปัจจัยที่ทำให้มันเป็นไปอย่างนั้นแล้วแก้ไข ทำการจัดการที่ตัวเหตุปัจจัยเหล่านั้นเพื่อให้เกิดสิ่ง ที่เราต้องการให้มันเป็นไป หรือเรียกว่า รู้เหตุปัจจัยแล้วแก้ไขกระทำการที่ตัวเหตุปัจจัย

4. วิธีแบบอริยสัจ หรือ คิดแบบแก้ปัญหา เรียกว่า วิธีแห่งความดับทุกข์ เป็นหลัก ความคิดที่สามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสัจนี้ มีลักษณะ ทั่วไป 2 ประการ คือ

4.1 เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหา เหตุ แล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ จัดเป็น 2 คู่ คือ

คู่ที่ 1 ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหา เป็นสถานการณ์ที่เราประสบและไม่ ต้องการ สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหาเป็นจุดที่จะต้องกำจัดหรือแก้ไข

คู่ที่ 2 นิโรธเป็นผล เป็นสภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายซึ่งต้องการจะเข้าถึง มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุลุคตุมหายคือ ภาวะสิ้นปัญหา อันได้แก่ความดับทุกข์

4.2 เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้อง ปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านไปในเรื่อง que คิดเพื่อสนองตัณหา มาณะ ทิฐิ ซึ่งไม่ อาจนำมาใช้ปฏิบัติเพราะไม่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาลหลักปฏิบัติหรือวิธีปฏิบัติการของอริยสัจมีวิธี ปฏิบัติโดยย่อ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทุกข์ คือ สภาพปัญหา ที่เกิดมีแก่ชีวิตในทุก ๆ วัน

ขั้นที่ 2 สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา หรือเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา

ขั้นที่ 3 นิโรท คือ ภาวะพ้นปัญหา หมดปัญหา เป็นจุดหมายที่ต้องการ

ขั้นที่ 4 มรรค คือ วิธีแก้ปัญหา เพื่อกำจัดเหตุปัจจัยของปัญหา กำหนดวิธีการแผนการ ซึ่งจะช่วยให้แก้ไขปัญหานั้นได้สำเร็จ โดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการ

5. วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ คำ ธรรม แปลว่า หลัก หรือ หลักการ คือหลักความจริง หลักความดีงาม หลักการปฏิบัติหรือหลักที่จะเอาไปใช้ปฏิบัติ คำว่าบรรล แปลว่า ความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมาย ประโยชน์ที่ต้องการ หรือสาระที่พึงประสงค์ ดังนั้น วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ ก็คือ วิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก เมื่อจะลงมือปฏิบัติหรือทำตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย ไม่กลายเป็นการกระทำที่คลาดเคลื่อน

6. วิธีคิดแบบคุณโทษ และทางออก หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้งคุณ โทษ และทางออก เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และยอมรับความจริงนั้นทุกด้านทั้งด้านดีและเสีย เช่นเมื่อจะแก้ปัญหาต้องทำความเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนและมองเห็นทางออกของปัญหานั้น ๆ ได้ การคิดแบบนี้มีลักษณะ 2 ประการ คือ

6.1 ลักษณะการมองเห็นตามความเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้น ๆ ไม่ใช่มองแต่ด้านดีหรือคุณอย่างเดียว และไม่ใช้เห็นแต่โทษหรือด้านเสียอย่างเดียว

6.2 เมื่อจะแก้ปัญหา หรือวิธีออกไปจากสภาพที่ไม่พึงประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง การเห็นเพียงคุณหรือโทษ ข้อดี ข้อเสีย ยังไม่เพียงพอ จะต้องมองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายหรือที่จะไปนั้น คืออะไร คืออย่างไร ดีกว่าและพ้นจากข้อบกพร่องจุดอ่อน โทษ ส่วนเสียของสภาพที่เป็นปัญหาอยู่นั้นอย่างไร ไม่ต้องขึ้นต่อคุณ โทษ ข้อดี ข้อเสียแบบเก่าอีกต่อไปหรือไม่ จุดหมายหรือสภาพที่ปราศจากปัญหาเช่นนั้นมียุ่อยู่จริงหรือเป็นไปได้ อย่างไร

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอย หรือบริโภคเป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ แล้วชักจูงพฤติกรรมต่อ ๆ ไป คุณค่านี้จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

7.1 คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมายคุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง เช่น อาหารมีประโยชน์ในตัวเอง เป็นต้น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา

7.2 คุณค่าเทียม หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือ ประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่สนองตัณหา เช่น อาหารมีคุณค่าที่ความอร่อย เป็นต้น คุณค่านี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา

8. วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยหรือเปรียบเทียบ มีหลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้คือสิ่งประสมเหมือนกัน แต่บุคคลรับรู้ต่างกันอาจมองเห็นและคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่าง สุดแต่โครงสร้างของจิตใจหรือแนวทางความเคยชินต่าง ๆ เช่น การคิดถึงความตาย ผู้ที่ไม่มีโยนิโสมนสิการก็จะรู้สึกสลดหดหู่ เศร้าใจ เหี่ยวแห้งใจหรือตีใจในความตายของคนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น แต่หากเป็นผู้มีโยนิโสมนสิการจะคิดประกอบด้วยสติ หรือระลึกถึงสิ่งที่กำลังเกี่ยวข้อง มีความรู้สึกเศร้าใจ มีสำนึกในการเร่งทำการงาน และรู้ตามความเป็นจริง

9. วิธีคิดเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน คือ การคิดที่ไม่ตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์ไม่หวนอาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว หรือคิดฟุ้งเฟ้อฝันปรุงแต่งอย่างไม่มีฐานแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน แต่หากคิดด้วยอำนาจของปัญญาไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ล่วงไปแล้ว หรือเป็นเรื่องในอนาคตก็เข้าอยู่ในการคิดอยู่กับปัจจุบัน เช่น การเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นบทเรียนจากอดีตเพื่อความไม่ประมาทในการป้องกันภัยในอนาคต เป็นต้น

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท มีลักษณะสำคัญของการคิดและการพูด ในการมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียวหรือจับบางแง่มาวินิจฉัย ตีคลุมไปอย่างนั้นทั้งหมด ซึ่งมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

10.1 จำแนกในแง่ความเป็นจริง แบ่งจำแนกได้เป็น 2 อย่างคือ

10.1.1 จำแนกตามแง่ต่าง ๆ ตามที่เป็นอยู่จริงของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเฉพาะด้านนั้น

10.1.2 จำแนกโดยมองหรือแสดงความจริงของสิ่งนั้น ๆ ให้ครบทุกแง่ทุกด้าน

คือ พิจารณาสิ่งใดก็ไม่มองแคบ ๆ ไม่ติดอยู่กับส่วนเดียวแง่เดียวของสิ่งนั้น เช่น ดีในแง่หนึ่ง กรณีนั้นไม่ดีในแง่นี้กรณีนี้ เป็นต้น

10.2 จำแนกโดยส่วนประกอบ คือ วิเคราะห์แยกแยะให้รู้เท่าทันภาวะที่สิ่งนั้นเกิดขึ้นจากองค์ประกอบย่อยมาประชุมกันไม่ติดต่อกันภายนอกหรือถูกลวง โดยภาพลวงของสิ่งๆ นั้น

10.3 จำแนกโดยลำดับขณะ คือ แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับขั้นแห่งเหตุปัจจัย ให้มองแต่ละขณะ ให้เห็นตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง ไม่ถูกลวงให้จับเหตุปัจจัยสับสน

10.4 จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

10.5 จำแนกโดยเงื่อนไขคือ มองหรือแสดงความจริง พิจารณาเงื่อนไข

ประกอบ

10.6 จำแนกโดยทางเลือกหรือความเป็นไปได้อื่น ซึ่งต้องพิจารณาหนทางวิธีการหรือความเป็นไปได้ ที่อาจมีได้หลายอย่าง ทางที่ได้ผลกว่าหรือตรงทางกว่า ทางที่เหมาะสมหรือได้ผลดีสำหรับตน หรือสำหรับกรณีนั้นมากกว่าอย่างอื่น ทางเลือกหรือความเป็นไปได้ อาจมีเพียงอย่างเดียวหรือหลายอย่าง แต่เป็นทางอื่นที่ไม่ใช่ทางที่กำลังทำอยู่หรือเข้าใจอยู่ขณะนั้น ความคิดตามวิธีวิภาษวาทนี้มีผลดีหลายประการ เช่น ทำให้ไม่ติดตัน หรือวนเวียนหรือหาทางออกไม่ได้ เมื่อสิ่งที่ทำอยู่ไม่สำเร็จผล หรือไม่เหมาะสมกับตน ทำให้ไม่ท้อแท้ถดถอยหรืออับจน จนหยุด

ความเพียรในการทำอย่างไม่สำเร็จ และข้อที่สำคัญที่สุดคือ ทำให้สามารถคิดหาทางและค้น
หนทาง วิธีการ หรือความเป็นไปได้ที่ถูกต้อง เหมาะสมตรงตามความเป็นจริง

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธีข้างต้นนั้นสามารถนำมาสรุปเป็นตารางจำแนกวิธี
คิดและแนวทักษะการคิดแบบโยนิโสมาได้ (อาลัย พรหมชนะ, 2541: 38) ดังตาราง.....
อาลัย พรหมชนะ. (2541). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของนักเรียน ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 5 ในรายวิชา ส 0411 พระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนตามแนว
โยนิโสมนสิการ. วิทยานิพนธ์ศษ.ม. (ศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิ
ราช .

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	แนวทักษะการคิดที่บ่งชี้
1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย	- การค้นหาสาเหตุ - หาปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา - คิดแบบสืบสวนหรือตั้งคำถาม
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ	- จำแนก แยกแยะ จัดประเภทหมวดหมู่ วิเคราะห์
3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์	- การคิดอย่างเท่าทัน และยอมรับความจริง - การปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความจริง ของธรรมชาติ - แก้ไปตรงเหตุและปัจจัยด้วยสติ
4. วิธีคิดแบบอริยสัจ	- คิดตามเหตุและผล - คิดผลไปหาเหตุ - คิดตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา - การแก้ปัญหาของชีวิต
5. คิดแบบอรรถสัมพันธ์	การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับ อรรถ (หลักการ- ความมุ่งหมาย) หลักความดีงาม หลักปฏิบัติ หลักการนำไปใช้ปฏิบัติทางอรรถ ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในจุดหมาย ขอบเขตแห่ง คุณค่าของหลักธรรม การฝึกหัดอบรมตน
6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก	- มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่มุม - มองทั้งแง่ดี แง่เสีย คุณและโทษ - หาทางออกเพื่อแก้ปัญหา
7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม	- การพิจารณาโดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง - การรู้จักเลือกเสพคุณค่าที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต - การรู้จักแยกแยะกุศลธรรมและอกุศลธรรม
8. คิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม	- การสักดึกัน บรรเทา ชัดเกล้าต้นหา

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	แนวทักษะการคิดที่บ่งชี้
	<ul style="list-style-type: none"> - เหตุการณ์เดียวกันแต่มองเห็นก็คิดปรุงแต่งคนละอย่าง (ดี ไม่ดี) - ชักนำความคิดให้เดินไปในทางที่ดี และเป็นประโยชน์ - คิดถูกวิธีเกิดกุศลธรรม - การคิดตื่นตัว เร้าใจ ไม่ประมาท มีสติ รู้สำนึก รู้เท่าทันตามความเป็นจริง - คิดปรุงแต่งเพิ่มเติมในทางที่ดีงาม
9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สติระลึกรู้กำหนดอยู่ - ฝึกอบรมจิตใจให้เกี่ยวข้องรับรู้ในภารกิจที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน - การบังคับจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์และค้นหา - การไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจกิเลส - การวิเคราะห์ห่อดีโดยใช้สติปัญญา คิดตระเตรียมวางแผนกิจการไว้ล่วงหน้า เชื่อมโยงกับหน้าที่ในปัจจุบัน
10. การคิดแบบวิภาษวาท	<ul style="list-style-type: none"> - การเชื่อมโยงวิธีคิดกับการพูด - การมอง การแสดงความจริงโดยแยกแยะให้เห็นแต่ละแง่ แต่ละด้านทุกแง่ทุกมุม - แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับ - การขอยออกไปเป็นแต่ละขณะให้มองเห็นตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง - การรู้จักแยกแยะกุศลธรรมและอกุศลธรรม

พระมหาสุรศักดิ์ มุ่งซ้อนกลาง (พระมหาสุรศักดิ์, 2557: 43) ได้กล่าวว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธีนั้น แต่ละวิธีมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและส่งเสริมกันและกัน ดังนั้น หากจะเลือกนำมาใช้พัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียนก็ไม่จำเป็นต้องใช้ทั้ง 10 วิธี สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2549: 72) กล่าวไว้ว่า การศึกษาโดยเฉพาะที่จัดกันเป็นระบบ อาจจะพัฒนาวิธีเรียนวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนใช้โยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน คือ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และวิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เมื่อมีเหตุการณ์ที่ต้องพิจารณาก็โยงวิธีคิดสองแบบนี้เข้าไปเชื่อมกับวิธีคิดสามัญลักษณะ และวิธีคิดแบบแก้ปัญหา จากนั้น วิธีคิดแบบอื่น ๆ ก็จะเข้ามาสนองรับใช้ บุคคลที่มีโยนิโสมนสิการนั้นตามช่วงจังหวะที่เหมาะสม แล้วความเป็นคนมีโยนิโสมนสิการหรือรู้จักใช้โยนิโสมนสิการก็จะเกิดตามมาเอง ซึ่งสอดคล้องกับ วลัณิกา ฉลากบาง (2548: 19) ที่กล่าวว่า วิธีคิดแบบ

โยนิโสมนสิการเป็นวิธีที่มีความลึกซึ้งเพื่อมุ่งขจัดกิเลสซึ่งยากเกินกว่าที่เด็กวัยรุ่นจะเข้าใจและปรบมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น การฝึกให้คิดแบบโยนิโสมนสิการจึงไม่จำเป็นต้องใช้ทั้ง 10 วิธี และได้เสนอวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ 5 วิธีนำมาสร้างเป็นวิธีคิด 6 ชั้น ประกอบด้วย วิธีคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก มาจัดลำดับให้สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน โดยใช้วิธีคิดแบบแก้ปัญหาเป็นวิธีหลักและวิธีคิดแบบอื่น ๆ เป็นส่วนที่สนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้ได้กระบวนการคิดหรือวิธีคิดที่เหมาะสมกับการพัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียน

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546: 670) ที่ได้กล่าวสรุปวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธี ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) อุบายมนสิการ คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง 2) ปถมนสิการ คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอนอย่างมีระเบียบ ไม่ยุ่งเหยิงสับสน 3) การณมนสิการ คือคิดตามเหตุ คิดค้นเหตุคิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล และ 4) อุปาทกมนสิการ คือ คิดให้เกิดผล หรือมีเป้าหมาย คิดปลูกเร้าให้เกิดความเพียร

สรุปว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การคิดอย่างลึกซึ้ง ถูกวิธี มีขั้นตอนที่เป็นระเบียบเป็นเหตุเป็นผลก่อให้เกิดประโยชน์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักการคิดทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1. คิดถูกวิธี 2. คิดเป็นลำดับขั้นตอน 3. คิดมีเหตุผล รู้จักคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม 4. คิดให้เกิดผลดีกับชีวิตเกิดประโยชน์กับส่วนรวม และในแต่ละขั้นตอนผู้วิจัยได้กำหนดสถานการณ์จากประสบการณ์จริง ช่างที่กำลังเป็นที่น่าสนใจของสังคมขึ้นมาเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกความสามารถในการคิดแบบคุณโทษและทางออก

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ พระธรรมปิฎก (2538 : 669 – 727) ได้ประมวลวิธีคิดไว้ 10 วิธี ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (วิธีแบบอุปัทพปัจจัยตาหรือคิดตามหลักปฏิจจสมุพบาท) เป็นการพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล เป็นวิธีคิดด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา จัดเป็นวิธีคิดแบบพื้นฐานมีแนวปฏิบัติ 2 แนวคือ

ก. วิธีคิดแบบสืบสานเหตุปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี เพราะสิ่งนี้จึงดับ”

ข. คิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น “อุปทานมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย อุปทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะอะไรเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย เวทนามีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ฯลฯ”

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบนี้ พระธรรมปิฎกอธิบายว่า มิใช่เพียงแต่จำแนกแจกแจงแยกแยะไปอย่างเดียวนั้น แต่มีการจัดประเภทหมวดหมู่ไปพร้อมกันจัดเป็น “วิภาษวิธี” อย่างหนึ่งเป็นการจำแนกอย่างมีหลักเกณฑ์ ถ้าจะเรียกอย่างสมัยใหม่คง หมายถึง “วิธีคิดแบบวิเคราะห์” วิธีคิดแบบนี้มีตัวอย่างมากในพุทธธรรม เป็นการจำแนกสภาวะหรือภาพรวมที่ปรากฏอยู่แล้วใช้หลักพื้นฐาน

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันความเป็นไปของธรรมชาติและความเป็นปกติธรรมดาของสภาวะทั้งหลาย วิธีคิดแบบนี้ เห็นว่าจะกระทำต่อเมื่อได้มีสาระความรู้ในหลักของธรรมชาติ รู้ความเป็นไปของเหตุและปัจจัยต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถคิดสรุปความเป็นไปของสภาวะเหล่านั้น (Generalization) ว่ามันมีเหตุให้เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและสลายไปได้ ตระหนักถึงความจริงที่เกิดขึ้นเป็นธรรมชาติ พระราชวรมณีได้แบ่งวิธีคิดแบบสามัญลักษณะนี้เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การคิดอย่างรู้เท่าทันและยอมรับความจริง ขั้น 2 การปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติเป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา ด้วยความรู้เท่าทัน แก่โดยตรงเหตุและปัจจัยด้วยสติ สัมปชัญญะ คือ กำหนดรู้ เมื่อคิดเช่นนี้ได้บุคคลก็จะมีอิสระไม่ถูกบีบคั้น หลงจมอยู่ในความทุกข์

4. วิธีคิดแบบอริยสังข์ หรือคิดแบบแก้ปัญหา หรือวิธีแห่งความดับทุกข์ พระธรรมปิฎกอธิบายว่า เป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่งซึ่งสามารถขยายได้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสังข์นี้มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ

1. เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ จัดเป็น 2 คู่ คือ

คู่ที่ 1 : ทุกเป็นผล เป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ประสบซึ่งไม่ต้องการ : สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่จะต้องกำจัดหรือแก้ไขจึงจะพ้นจากปัญหาได้

คู่ที่ 2 นิโรธเป็นผลเป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายซึ่งต้องการจะเข้าถึง : มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุเพื่อบรรลุดูจุดหมายคือ ภาวะสิ้นปัญหาอันได้แก่ความดับทุกข์

2. เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติ ต้องเกี่ยวข้องของชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านออกไปในเรื่องฟุ้งเพื่อที่สັกแต่ตัวคิดเพื่อสนองตัณหา มานะทิฎฐิ ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติ ไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คือ การคิดพิจารณาให้เข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างธรรม(หลักการ) กับอรรถ (ความมุ่งหมาย) คำว่าธรรมนั้นคือ หลักความจริง หลักความดี หลักปฏิบัติหลักการนำไปใช้ปฏิบัติ และหลักคำสอน ส่วนอรรถนั้น แปลว่า ความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมายหรือสาระที่พึงประสงค์ พระราชวรมณีได้อธิบายความว่า ความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในจุดหมายและขอบเขตแห่งคุณค่าของหลักธรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องกำหนดความถูกต้อง พอเหมาะพอดีแห่งการปฏิบัติหลักธรรมนั้น ๆ อันเป็นธรรมมานุธรรมปฏิบัติการฝึกหัดอบรมตนให้ปฏิบัติ

ในทางสายกลางก็ดี การบำเพ็ญ ศีล สมาธิปัญญา ก็น่า ย่อมอาศัยพื้นฐานการคิดแบบบรรทัดธรรม สัมพันธ์และอาศัยการช่วยชี้แจงหลักการ จุดหมายโดยอาศัยผู้เป็นกัลยาณมิตรด้วย

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้งคุณ โทษ และทางออก เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และยอมรับความจริงนั้นทุกด้านทั้งด้านดีและเสีย เช่น เมื่อจะแก้ปัญหาต้องทำความเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนและมองเห็นทางออกของปัญหานั้น ๆ ได้ การคิดแบบนี้มีลักษณะ 2 ประการ คือ

6.1 ลักษณะการมองเห็นตามความเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้น ๆ ไม่ใช่มองแต่ด้านดีหรือคุณอย่างเดียว และไม่ใช่เห็นแต่โทษหรือ ด้านเสียอย่างเดียว

6.2 เมื่อจะแก้ปัญหา หรือวิธีออกไปจากสภาพที่ไม่พึงประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง การเห็นเพียงคุณหรือโทษ ข้อดี ข้อเสีย ยังไม่เพียงพอ จะต้องมองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายหรือที่จะไปนั้น คืออะไร คืออย่างไร ดีกว่าและพ้นจากข้อบกพร่อง จุดอ่อน โทษ ส่วนเสียของสภาพที่เป็นปัญหายุ่งอย่างไร ไม่ต้องขึ้นต่อคุณ โทษ ข้อดี ข้อเสีย แบบเก่าอีกต่อไป หรือไม่ จุดหมายหรือสภาพที่ปราศจากปัญหาเช่นนั้นมืออยู่จริงหรือเป็นไปได้อย่างไร

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามา ครอบงำจิตใจ แล้วชักจูงพฤติกรรมต่อ ๆ ไป คุณค่านี้จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

7.1 คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมายคุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง เช่น อาหารมีประโยชน์ในตัวเอง เป็นต้น คุณค่านี้อาศัย ปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา

7.2 คุณค่าเทียม หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ สมองตมตา เช่น อาหารที่คุณค่าที่ความอร่อย เป็นต้น คุณค่านี้อาศัยตมตาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัด ราคา

8. วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม มีหลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้คือ สิ่งประสบ เหมือนกัน แต่บุคคลรับรู้ต่างกันอาจมองเห็น และคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่าง สุดแต่โครงสร้าง ของจิตใจหรือแนวทางความเคยชินต่าง ๆ เช่น การคิดถึงความตาย ผู้ที่ไม่มีโยนิโสมนสิการก็จะ รู้สึกสลดหดหู่ เศร้าใจ เหี่ยวแห้งใจหรือดีใจในความของคนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น แต่หากเป็นผู้มี โยนิโสมนสิการจะคิดประกอบด้วยสติ หรือระลึกถึงสิ่งที่กำลังเกี่ยวข้อง มีความรู้สึกเร้าใจ มีสำนึก ในการเร่งทำการทำงาน และรู้ตามความเป็นจริง

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน คือ การคิดที่ไม่ตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์ไม่ หวนอาลัยอาวรณ์ถึงที่ล่วงมาแล้ว หรือคิดฟุ้งเฟ้อปรุงแต่งอย่างไม่มีฐานแห่งความเป็นจริงใน ปัจจุบัน แต่หากคิดด้วยอำนาจของปัญญาไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ล่วงไปแล้ว หรือเป็นเรื่องในอนาคตก็

เข้ามาอยู่ในการคิดอยู่กับปัจจุบัน เช่น การเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นบทเรียนจากอดีต เพื่อความไม่ประมาทในการป้องกันภัยในอนาคต เป็นต้น

10. วิธีคิดแบบวิภาษวิทยา มีลักษณะสำคัญของการคิดและการพูด ในการมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว หรือจับบางแง่มาวินิจฉัย ตีคลุมไปอย่างนั้นทั้งหมด ซึ่งมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

10.1 จำแนกในแง่ความเป็นจริง แบ่งจำแนกได้เป็น 2 อย่าง คือ

10.1.1 จำแนกตามแง่ต่าง ๆ ตามที่เป็นอยู่จริงของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเฉพาะด้านนั้น

10.1.2 จำแนกโดยมองหรือแสดงความจริงของสิ่งนั้น ๆ ให้ครบทุกแง่ทุกด้าน คือ พิจารณาสິงใดก็ไม่มองแคบ ๆ ไม่ติดอยู่กับส่วนเดียวแง่เดียวของสิ่งนั้นเช่น ดีในแง่หนึ่ง กรณีนั้นไม่ดีในแง่นี้กรณีนี้ เป็นต้น

10.2 จำแนกโดยส่วนประกอบคือ วิเคราะห์แยกแยะให้รู้เท่าทันภาวะที่สิ่งนั้นเกิดขึ้นจากองค์ประกอบย่อยมาประชุมกันไม่ติดอยู่ภายนอกหรือถูกลวง โดยภาพลวงของสิ่ง ๆ นั้น

10.3 จำแนกโดยลำดับขณะ คือ แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับขั้นแห่งเหตุปัจจัย ให้มองแต่ละขณะให้เห็นตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง ไม่ถูกลวงให้จับเหตุปัจจัยสับสน

10.4 จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

10.5 จำแนกโดยเงื่อนไขคือ มองหรือแสดงความจริง พิจารณาเงื่อนไขประกอบ

10.6 จำแนกโดยทางเลือกหรือความเป็นไปได้อื่น ซึ่งต้องพิจารณาหนทางวิธีการหรือความเป็นไปได้ ที่อาจมีได้หลายอย่าง ทางที่ได้ผลกว่าหรือตรงทางกว่า ทางที่เหมาะสมหรือได้ผลดีสำหรับตน หรือสำหรับกรณีนั้นมากกว่าอย่างอื่น ทางเลือกหรือความเป็นไปได้ อาจมีเพียงอย่างเดียวหรือหลายอย่าง แต่เป็นทางอื่นที่ไม่ใช่ทางที่กำลังทำอยู่หรือเข้าใจอยู่ขณะนั้น ความคิดตามวิธีวิภาษวิทยานี้มีผลดีหลายประการ เช่น ทำทำให้ติดตัน หรือวนเวียนหรือหาทางออกไม่ได้ เมื่อสิ่งที่ทำอยู่ไม่สำเร็จผล หรือไม่เหมาะสมกับตน ทำให้ไม่ท้อแท้ถดถอยหรืออับจน จนหยุดความเพียรในการทำอย่างไม่สำเร็จ และข้อที่สำคัญที่สุดคือ ทำให้สามารถคิดหาทางและค้นพบหนทางวิธีการ หรือความเป็นไปได้ที่ถูกต้อง เหมาะสมตรงตามความเป็นจริง

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธีข้างต้นนั้นสามารถนำมาสรุปเป็นตารางจำแนกวิธีคิดและแนวทักษะการคิดแบบโยนิโสได้ (เบญจวรรณ ปรากฏประเสริฐ, 2553: 58-60) ดังตารางที่... ตารางที่ จำแนกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	แนวทักษะการคิดที่บ่งชี้
1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย	- การค้นหาสาเหตุ - หาปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา - คิดแบบสืบสวนหรือตั้งคำถาม
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ	- จำแนก , แยกแยะ, แยกแยะ, จัดประเภทหมวดหมู่, วิเคราะห์

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	แนวทักษะการคิดที่บ่งชี้
3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์	<ul style="list-style-type: none"> - การคิดอย่างเท่าทัน และยอมรับความจริง - การปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ - แก้ไปตรงเหตุและปัจจัยด้วยสติ
4. วิธีคิดแบบอริยสัจ	<ul style="list-style-type: none"> - คิดตามเหตุและผล - คิดผลไปหาเหตุ - คิดตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา - การแก้ปัญหาของชีวิต
5. คิดแบบอรรถสัมพันธ	<ul style="list-style-type: none"> - การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับอรรถ (หลักการ- ความมุ่งหมาย) - ทางธรรมประกอบด้วย หลักความจริง หลักความดีงาม หลักปฏิบัติ หลักการนำไปใช้ปฏิบัติทางอรรถ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในจุดหมาย ขอบเขตแห่งคุณค่าของหลักธรรม การฝึกหัดอบรมตน
6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก	<ul style="list-style-type: none"> - การมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่มุม - มองทั้งแง่ดี แง่เสีย คุณและโทษ - หาทางออกเพื่อแก้ปัญหา
7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม	<ul style="list-style-type: none"> - การพิจารณาโดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง - การรู้จักเลือกเสพคุณค่าที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต - การรู้จักแยกแยะกุศลธรรมและอกุศลธรรม
8. คิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - การสกดกัน บรรเทา และขัดเกลาตีณหา - เหตุการณ์เดียวกันแต่มองเห็นนึกคิดปรุงคนละอย่าง (ดี ไม่ดี) - ชักนำความคิดให้เดินไปในทางที่ดี และเป็นประโยชน์ - คิดถูกวิธีเกิดกุศลธรรม - การคิดตื่นตัว ระวัง ไม่ประมาท มีสติ รู้สำนึก รู้เท่าทันตามความเป็นจริง - คิดปรุงแต่งเพิ่มเติมในทางที่ดีงาม
9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สติระลึกรู้กำหนดอยู่ - ฝึกอบรมจิตใจให้เกี่ยวข้องรับรู้ในภารกิจที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	แนวทักษะการคิดที่บ่งชี้
	<ul style="list-style-type: none"> - การบังคับจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์และตัณหา - การไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจกิเลส - การวิเคราะห์ห่อตีตโดยใช้สติปัญญา คิดตระเตรียมวางแผนกิจการไว้ล่วงหน้า เชื่อมโยงกับหน้าที่ในปัจจุบัน
10. การคิดแบบวิวัชชวาท	<ul style="list-style-type: none"> - การเชื่อมโยงวิธีคิดกับการพูด - การมอง การแสดงความจริงโดยแยกแยะ ให้เห็นแต่และแง่แต่ละด้านทุกแง่ทุกมุม - แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับ - การชวยออกไปเป็นแต่ละขณะให้มองเห็นตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง - การรู้จักแยกแยะกุศลธรรมและอกุศลธรรม

พระมหาสุรศักดิ์ มุ่งซ้อนกลาง (2557: 43) กล่าวว่า จากวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธีข้างต้นนั้น พบว่า แต่ละวิธีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและส่งเสริมกันและกัน ดังนั้น หากจะเลือกนำมาใช้พัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียนก็ไม่จำเป็นต้องใช้ทั้ง 10 วิธี ดังนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2549: 72) กล่าวไว้ว่า การศึกษาโดยเฉพาะที่จัดกันเป็นระบบ อาจจะพัฒนาวิธีเรียนวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนใช้โยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน คือ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และวิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ เมื่อมีเหตุการณ์ที่ต้องพิจารณาก็โยงวิธีคิดสองแบบนี้เข้าไปเชื่อมกับวิธีคิดสามัญลักษณ์ และวิธีคิดแบบแก้ปัญหา จากนั้น วิธีคิดแบบอื่น ๆ ก็จะเข้ามาสนองรอบใช้บุคคลที่มีโยนิโสมนสิการนั้นตามช่วงจังหวะที่เหมาะสม แล้วความเป็นคนมีโยนิโสมนสิการหรือรู้จักใช้โยนิโสมนสิการก็จะเกิดตามมาเอง ซึ่งสอดคล้องกับ วัลลภิกา ฉลากบาง (2548: 19) ที่กล่าวว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็นวิธีที่มีความลึกซึ้งเพื่อมุ่งขจัดกิเลสซึ่งยากเกินกว่าที่เด็กวัยรุ่นจะเข้าใจและปรับมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น การฝึกให้คิดแบบโยนิโสมนสิการจึงไม่จำเป็นต้องใช้ทั้ง 10 วิธี และได้เสนอวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ 5 วิธีนำมาสร้างเป็นวิธีคิด 6 ชั้น ประกอบด้วย วิธีคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก มาจัดลำดับให้สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน โดยใช้วิธีคิดแบบแก้ปัญหาเป็นวิธีหลักและวิธีคิดแบบอื่น ๆ เป็นส่วนที่สนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้ได้กระบวนการคิดหรือวิธีคิดที่เหมาะสมกับการพัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียน

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546: 670) ที่ได้กล่าวสรุปวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทั้ง 10 วิธี ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) อุบายมนสิการ คือ คิดอย่างมีวิธีหรือคิดถูกวิธี

หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง 2) ปณมนสิการ คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับ ได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอนอย่างมีระเบียบ ไม่ยุ่งเหยิงสับสน 3) การณมนสิการ คือ คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล และ 4) อุบาทกมนสิการ คือ คิดให้เกิดผล หรือ มีเป้าหมาย คิดปลูกเร้าให้เกิดความเพียร

สรุปว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การคิดที่ถูกต้อง มีลำดับขั้นตอนการคิดที่มี ระเบียบมีแบบแผนการคิดที่ชัดเจนมีเหตุมีผล และเป็นการคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ผู้วิจัยได้ปรับ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักการคิดทั้ง 4 แต่ในการวิจัยครั้งนี้ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง การสอนตามหลักการคิด 7 วิธี คือ วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุ ปัจจัย วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบอริยสังคิต แบบแก้ปัญหา และในแต่ละขั้นตอนผู้วิจัยได้กำหนดสถานการณ์ นิทาน หรือข่าว ซึ่งกำลังเป็นที่ สนใจของสังคมขึ้นมาเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

ในปี พ.ศ.2526 สุนน อมรวิวัฒน์ นักการศึกษาไทยผู้มีชื่อเสียงและมีผลงานทาง การศึกษาจำนวนมาก ได้นำแนวคิดจากหนังสือพุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต) เกี่ยวกับการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ มาสร้างเป็นหลักการและขั้นตอนการสอนตามแนว พุทธวิธีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนนี้พัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถ จัดสภาพแวดล้อมแรงจูงใจและวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิด โดยแยกคายและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริงโดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์มี โอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะสามารถช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญาและแก้ปัญหาได้ อย่างเหมาะสม (สุนน อมรวิวัฒน์, 2533: 161)

รูปแบบนี้มุ่งพัฒนาความสามารถในการคิด (โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจและการ แก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เรียน

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบโยนิโสมนสิการ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2533: 161-166)

1. ช้่นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1.1 จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม ได้แก่ เหมาะสมกับระดับของชั้น วัย ของผู้เรียน วิธีการเรียนการสอนและเนื้อหาของบทเรียน

1.2 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูเป็นกัลยาณมิตร หมายถึงครูทำ ตนให้เป็นที่เคารพรักของศิษย์ โดยมุคลิกภาพที่ดี สะอาด แจ่มใส และสำรวม มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นใจในตนเอง

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

ก. ใช้สื่อการเรียนการสอน หรืออุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการ เสนอเอกสาร ภาพ กรณีปัญหา กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

ข. จัดกิจกรรมชั้นนำที่สนุก น่าสนใจ

ค. ศิษย์ได้ตรวจสอบความรู้ ความสามารถของตน และได้รับทราบผลทันที

2. ชั้นสอน

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ

2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.3 ครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

2.4 ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด

2.5 ครูฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา

2.6 ศิษย์ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 ศิษย์ทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจ

3. ชั้นสรุป

3.1 ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอน

3.2 ครูและศิษย์อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้

3.3 ครูและศิษย์สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 ครูและศิษย์สรุปบทเรียน

3.5 ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบโยนิโสมนสิการ

ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะในการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาย่างเหมาะสม จากการรวบรวมข้อมูลจากตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปแนวโยนิโสมนสิการได้ดังนี้

การจัดกิจกรรมตามแนวโยนิโสมนสิการ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่รู้เรียนให้เกิดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อพิจารณาข้อมูล สามารถระบุปัญหา วิเคราะห์ สังเคราะห์ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และประเมินค่า โดยใช้เหตุผล ความคิดพิจารณา เหตุการณ์ สถานการณ์ ปัญญาอย่างรอบคอบ ต่อเนื่องเป็นลำดับ ตามเหตุผล นำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรม 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นนำ เป็นการสร้างความคุ้นเคยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน 2) ชั้นสอน เป็นการเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นปัญหา ฝึกรวบรวมข้อมูล จัด

กิจกรรมที่เร้าให้เกิดความคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ และวิธีคิดแบบเห็นคุณโทษ และทางออก พิจารณาทางเลือก ตัดสินใจให้เหตุผลในการเลือก 3) ขึ้นสรุป ครูและนักเรียน ร่วมกันสรุปบทเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมถวิล เหตุรุน (2555) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องวรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง วรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีประสิทธิภาพตาม เกณฑ์ 75/75 2) หาดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง วรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 3) เปรียบเทียบความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนหนองสำโรงวิทยา ตำบลหม่ม่น อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1)แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ จำนวน 6 แผน 2)ใบงานเป็นแบบทดสอบย่อยการคิด จำนวน 6 ชุด 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือกจำนวน 30 ข้อ และ 4) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ พบว่า 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องวรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 77.22/76.81 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2)ดัชนีประสิทธิผลผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง วรรณกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีค่าเท่ากับ 0.5348 แสดงว่าผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพิ่มขึ้นร้อยละ 53.48 3) ผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4)ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระสุพล นิยน์รัมย์ (2566) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ผลการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชันธ 5 อายุตนะ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ และแบบปกติ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มี

วัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5
 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการและแบบปกติที่มี
 ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) ศึกษาดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้หลักธรรม
 ทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโส
 มนสิการและแบบปกติ 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
 เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการและแบบปกติ
 และ 4) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนรู้หลักธรรมทาง
 พระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโส
 มนสิการและแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนโรงเรียนห้วยราชพิทยาคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่
 2/1 เป็นกลุ่มทดลองและชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/2 เป็นกลุ่มควบคุมที่กำลังเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปี
 การศึกษา 2555 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทาง
 พระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโส
 มนสิการและแบบปกติ 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก
 จำนวน 30 ข้อ และ 3) แบบวัดเจตคติต่อการเรียนรู้แบบสัดส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 30
 ข้อ พบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12
 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการมีประสิทธิภาพ 88.07/87.50 และ
 83.25/82.19 ตามลำดับ 2) ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทาง
 พระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโส
 มนสิการ มีค่า .6066 และ .5179 คิดเป็นร้อยละ 60.66 และ 51.79 ตามลำดับ 3) ผลสัมฤทธิ์การ
 เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการ
 เรียนแบบโยนิโสมนสิการและแบบปกติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
 ระดับ .01 และ 4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง
 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรี
 นแบบโยนิโสมนสิการ สูงกว่าแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นัฏฐการต์ เหลาแก้ว (2555) ได้ศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยประยุกต์การ
 สอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ที่มีต่อความรับผิดชอบและความสามารถในการคิด
 แก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้โดย
 ประยุกต์การสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการที่มีต่อความรับผิดชอบและความสามารถในการคิด
 แก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าดัชนีประสิทธิผล ที่ระดับ .50
 ขึ้นไปนั้น แยกเป็นดัชนีประสิทธิผลด้านความรับผิดชอบ และดัชนีประสิทธิผลด้านความสามารถ
 ในการคิดแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เท่ากับ .56 และ .65 ตามลำดับ

การประเมินความต้องการจำเป็น

การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในการวางแผนและพัฒนางานและเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการตั้งแต่ก่อนเริ่มวางแผนงาน ระหว่างการปฏิบัติงาน หรือหลังสิ้นสุดการทำงาน เพื่อช่วยระบุปัญหาที่เป็นปัญหาที่แท้จริงทำให้เกิดการแก้ปัญหาได้ตรงจุดเป็นไปตามความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการและ/หรือ องค์กร (สุวิมล ว่องวานิช, 2548, หน้า 27) การวางแผนงานหรือโครงการโดยมิได้คำนึงถึงความต้องการจำเป็นในระดับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และหาแนวทางปรับความต้องการจำเป็นย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่าง ไม่สิ้นสุด โดยเฉพาะโครงการด้านบริการสังคม การละเลยต่อความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย อาจเป็นเหตุให้โครงการนั้นขาดความร่วมมือและไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือให้บริการไม่ตรงกับความต้องการจำเป็นหรือไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้เกิดความล่าช้าหรือสูญเสียทรัพยากรไปโดยเปล่าประโยชน์ (นิศา ชูโต, 2536 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2548, หน้า 27)

การประเมินความต้องการจำเป็นมีประโยชน์ในการวางแผนที่มีโอกาสเกิดสัมฤทธิ์ผลตามที่หวังเป็นข้อมูลที่ใช้เป็นหลักเทียบความสำเร็จของการดำเนินงาน ทั้งในการวางแผนกลยุทธ์การทำงานของหน่วยงาน การพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรม การประกันคุณภาพการศึกษาและการประเมินความต้องการจำเป็นยังเป็นประโยชน์ในบริบทของการศึกษาที่มีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาผู้เรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญสำหรับครูผู้สอนในการศึกษาความต้องการจำเป็นของผู้เรียน ทำความรู้จักผู้เรียนที่ตนเองรับผิดชอบได้อีกด้วย

1. ความหมายของความต้องการจำเป็น

นักวิชาการ นักประเมินทางการศึกษาให้นิยามความหมายของคำว่า ความต้องการจำเป็น (Needs) ไว้ ดังนี้

ความต้องการจำเป็น เป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและสิ่งที่ปรารถนาจะเกิดขึ้นหรือต้องการให้เกิดขึ้น (Kaufman and English, 1992 Witkin, 1984 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2548, หน้า 36) สอดคล้องกับ Witkin and Altschuld (อ้างถึงใน นพรัตน์ ศรีรุณ, 2542, หน้า 8) กล่าวว่า คือความแตกต่างระหว่าง สิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสิ่งที่ควรจะเป็น

ทิพวรรณ ประเสริฐอำไพสกุล (2544, หน้า 14) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็นเป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่คาดหวัง ซึ่งผลการประเมินความต้องการจำเป็นจะชี้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่ต้องการได้รับการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข ตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล

2. ประเภทของความต้องการจำเป็น

การกำหนดความต้องการจำเป็น ตามนิยามความต้องการจำเป็น มีบทบาทสำคัญต่อการออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็น ซึ่งสุวิมล ว่องวานิช(2548, หน้า 41-42) ได้กล่าวถึงประเภทของความต้องการจำเป็นไว้ดังนี้

ความต้องการจำเป็น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- (1) ความต้องการจำเป็นในปัจจุบัน (Present หรือ Current Needs) เช่น ความต้องการจำเป็นของครู ในปัจจุบันเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน
- (2) ความต้องการจำเป็นในอนาคต (Future) เป็นความต้องการจำเป็นที่กำหนดล่วงหน้าว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง เพื่อเตรียมการรับมือหรือป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิด เช่น ความจำเป็นในการผลิตบัณฑิตในอีก 10 ปีข้างหน้าจะมีลักษณะเช่นใด หากประเทศไทย จะเปลี่ยนผ่านตนเองเข้าสู่สังคมฐานความรู้ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนากำลังคนระดับช่างฝีมือเพื่อสร้างขีดสมรรถนะในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้สุวิมล ว่องวานิช ยังแบ่งประเภท ความต้องการจำเป็นตามขอบเขตการวิจัย ดังนี้ การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (Complete Needs Assessment) มีกิจกรรมต้องดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ การระบุความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญที่สุด (Needs identification) การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น (Needs analysis) และการกำหนดทางเลือกของการแก้ปัญหา (Needs Solution)

จากการศึกษาประเภทความต้องการจำเป็น พบว่ามีการแบ่งประเภทความต้องการจำเป็นไว้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้วิจัยว่าต้องการข้อมูลประเภทใด ซึ่งจะช่วยในการออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูลได้ตรงตามความต้องการหรือจุดหมาย ในการประเมินความต้องการจำเป็นครั้งนี้ ผู้วิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจากสภาพปัจจุบันของทักษะชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากับความคาดหวังของ ครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา

3. ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น

ในการประเมินความต้องการจำเป็นโดยทั่วไปมีขั้นตอน ดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช , 2548 ; ศิริชัย กานจนวาศี และคณะ, 2541 อ้างถึงใน มยุรีย์ เขียวฉะอ้อน, 2541, หน้า 11)

3.1 กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมินความต้องการจำเป็นให้ชัดเจน โดยขั้นตอนต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กัน

3.2 ออกแบบประเมินความต้องการจำเป็น โดยทำการกำหนดรายการที่จะศึกษาให้ชัดเจนซึ่งรวมถึงจุดมุ่งหมายเฉพาะในการศึกษา ขอบเขตเนื้อหาของความต้องการจำเป็นที่จะประเมินและชนิดของความต้องการจำเป็นที่ต้องการจำแนก จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและตรงเป้าหมายจะนำไปสู่การเก็บรวบรวมการวิเคราะห์ข้อมูลและกระบวนการรายงานผลที่ดี

3.3 ประเมินความต้องการจำเป็น โดยการหาความแตกต่างระหว่างสถานะที่เป็นเป้าหมายกับสถานะที่เป็นจริง จากนั้นจึงศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างซึ่งเป็นปัญหา

3.4 จัดลำดับความต้องการจำเป็นหรือการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ซึ่งควรทำในรูปแบบของความจำเป็นสูงสุดและต่ำสุดโดยการวางขั้นตอนการเชิงปริมาณ เพื่อ

จัดลำดับความสำคัญรวมทั้งการจัดหมวดหมู่ของความต้องการจำเป็นมีความสมบูรณ์สามารถใช้ในการวางแผนปฏิบัติการได้

3.5 การรายงานและการใช้ผล ผลที่ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็นจะทำให้เราทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่จะต้องแก้ไข ทำให้เราสามารถกำหนดเป้าหมายของโครงการหรือการวางแผนโครงการต่าง ๆ ตลอดจนสามารถตัดสินใจเลือกหนทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการประเมินความต้องการจำเป็นคือ การใช้ผลเพื่อการวางแผน การแก้ปัญหา การกำหนดเกณฑ์สำหรับการวัดผลสัมฤทธิ์ หรือการยกระดับมาตรฐานและการตรวจสอบมาตรฐานการศึกษา ดังนั้นในขั้นสุดท้ายของกระบวนการคือการนำผลที่ค้นพบไปใช้ให้เกิดประโยชน์

นอกจากนี้สุวิมล ว่องวานิช (2548, หน้า 105) ยังได้สังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น จากนักวิชาการด้านการประเมินไว้ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ

ระยะแรก เป็นระยะก่อนการประเมินประกอบด้วยขั้นตอนการเตรียมการมีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ต้องการจะให้เกิด กำหนดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็นและขั้นตอนการออกแบบการประเมิน เกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยามประเภท ขอบข่ายของการประเมินความต้องการจำเป็น การวางแผนงานด้านทรัพยากรค่าใช้จ่ายและระยะในการดำเนินงาน

ระยะที่สอง เป็นระหว่างการประเมิน มีการกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดความต้องการจำเป็น และการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

ระยะที่สาม ระยะหลังการประเมิน มีการนำผลไปใช้ประโยชน์ การเสนอผลหรือรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ กำหนดแนวทางการแก้ไขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็นในขั้นของการนำผลไปใช้ประโยชน์นี้ แนวคิดของวิทคินและอัลส์ชูด จะแตกต่างจากแนวคิดอื่นตรงที่มีการนำเสนอให้มีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็นมิได้หยุดแค่ขั้นการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเท่านั้น แต่ต้องวางแผนว่าจะนำเอาแนวทางที่กำหนดไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างไร เพื่อบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นมีขั้นตอนการดำเนินงาน เหมือนกับการวิจัยโดยทั่วไป คือ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย กรอบการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เทคนิควิธีการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำรายงานและผลการใช้ผลการประเมินความต้องการจำเป็น และที่สำคัญ การประเมินความต้องการจำเป็นจะมีความสมบูรณ์ ถ้าในขั้นตอนสุดท้ายมีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป

4 การจัดลำดับความต้องการจำเป็น

การจัดลำดับความสำคัญ (Priority Setting) ของความต้องการจำเป็น เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการระบุความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์หาสาเหตุและการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งจะทำให้การประเมินความต้องการจำเป็น มีความสมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์หาสาเหตุและวิธีการแก้ไขต่อไป การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เป็นการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นแต่ละประเด็น จากนั้นนำความต้องการจำเป็นมาเรียงลำดับ (Sort) ตั้งแต่ความสำคัญมากไปหาน้อยจะช่วยให้ ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นทราบถึงความต้องการจำเป็น หรือปัญหาที่แท้จริง ที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนก่อนปัญหาอื่น ซึ่งวิธีที่ใช้จัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นนั้น หลายวิธีด้วยกัน ผู้ประเมินจะต้องเลือกใช้และดำเนินการด้วยความระมัดระวังภายในระยะเวลาและทรัพยากรที่จำกัด (Bosin, 1992 อ้างถึงใน ปิยะมาภรณ์ โชคอวยชัย, 2540 ; พัทรี ชั้นอาสะวะ, 2544, หน้า 38-39)

วิธีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นมีหลายวิธีแต่ละวิธีจะแตกต่างกันออกไป แต่วิธีการจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นโดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI) ซึ่งสูตรในการคำนวณคือ

$$PNI = \frac{I - D}{D}$$

I = ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็น

D = ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

PNI = สภาพความต้องการจำเป็น

โดยการหาค่าผลต่างของ (I-D) หารด้วยค่า (D) เพื่อควบคุมขนาดของความ ต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่องกว้างมากเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบ เมื่อใช้ ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐาน ในการคำนวณอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม (สุวิมล ว่องวานิช, 2548, หน้า 279) วิธีจัดลำดับความสำคัญแบบนี้ (PNI) มีข้อดีคือ คำนวณง่าย ให้สรุปที่ดีและเมื่อถ่วงน้ำหนักจะทำให้ได้ความแตกต่างที่ชัดเจนขึ้น ข้อจำกัดของวิธีนี้คือ ข้อตกลงเบื้องต้นเป็น Interval Scale ที่ไม่ค่อยเหมาะสม และเป็นการพิจารณาแยกกันระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกับสภาพที่คาดหวังผลต่างที่มีค่าเท่ากันในระดับต่ำกับสูงยากในการจัด เรียงลำดับ (คมศร วงษ์รักษา, 2540, อ้างถึงใน พัทรี ชั้นอาสะวะ, 2544, หน้า 39)

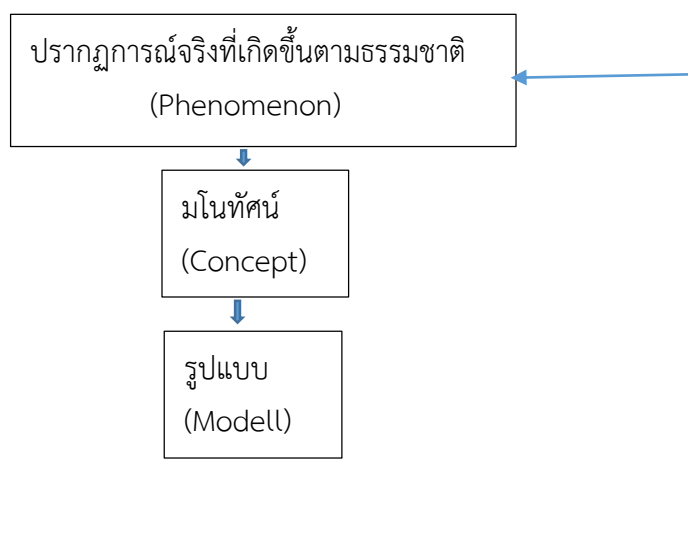
แนวคิดเกี่ยวกับและการพัฒนารูปแบบ

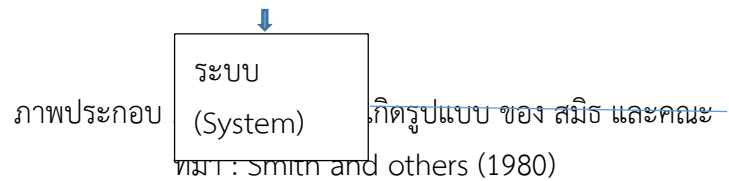
1. แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Model)

ทิตินา แชมมณี (2545, หน้า 218) กล่าวว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

ประยูร บุญใช้ (2547, หน้า 20) กล่าวว่า รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้สืบเสาะคำตอบหรือหาความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย ปกติการศึกษาวิจัยในเรื่องใดก็ตามผู้วิจัยจะต้องตั้งคำถามที่ต้องการหาคำตอบ ซึ่งกระบวนการวิจัยจะมีการตั้งสมมุติฐานหรือชุดของสมมุติฐานขึ้นมา ซึ่งก็คือคำตอบที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า สมมุติฐานเหล่านี้มักจะได้มาจากข้อความรู้หรือข้อค้นพบที่ผ่านมาหรืออาจเกิดจากประสบการณ์หรือการหยั่งรู้ (Intuition) ของผู้ศึกษา วิจัย หรืออาจเกิดจากทฤษฎี หลักการต่าง ๆ ของเรื่อง หรือสถานการณ์ปัญหานั้น ๆ ซึ่งจะยังคงเป็นเพียงเครื่องมือในการแสวงหาคำตอบเท่านั้น จนกว่าจะได้รับการนำไปพิสูจน์ทดสอบ หากสมมุติฐานนั้นเป็นจริง ข้อความนั้นก็สามารถนำไปใช้ในการทำนาย หรืออธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ รูปแบบก็เช่นเดียวกับสมมุติฐานที่บุคคลอาจสร้างขึ้นจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมย หรือจากทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี

Smith and others (1980,p. 65) กล่าวถึงความขึ้นมาของรูปแบบว่าการเกิดเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ (Phenomenon) ไม่ว่าจะเกิดมาจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นให้เกิดขึ้น บางครั้งบางเหตุการณ์ก็มีความไม่ชัดเจนหรือมีความสลับซับซ้อนต่อการทำความเข้าใจ ดังนั้น เพื่อให้การสื่อความหมายมีความชัดเจนตรงตามที่ต้องการมนุษย์จึงได้แสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการสรุปเป็น มโนทัศน์ (Concept) ซึ่งจะมีความสลับซับซ้อนน้อยกว่าเข้าใจได้ง่ายกว่า จากนั้นจึงนำมาสร้างเป็นรูปแบบ (Model) ซึ่งจะมีความเป็นระบบระเบียบและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ชัดเจน เพื่อใช้อธิบายถึงรายละเอียดของเรื่องราว หรือเหตุการณ์ดังกล่าว และรูปแบบต่อมา จึงสร้างระบบ (System) ขึ้นมาเพื่อจัดการกับเหตุการณ์ หรือเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นระบบซึ่งสามารถแสดงได้ ดังภาพประกอบ.....

Gunter, Estes and Schwab (1995 , p. 73) อธิบายเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวหรือต้นแบบที่ประกอบด้วย ชั้นหลัก ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดผลตามที่ต้องการและเรียงตามลำดับขั้นตอนที่น่าเสนอไว้ รูปแบบแต่ละรูปแบบจะตอบสนองจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังเสนอว่ารูปแบบที่มีประสิทธิภาพนั้นควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการ
2. มีกิจกรรมตามลำดับขั้นตอน
3. ควรมีงานวิจัยรองรับในด้านที่เกี่ยวกับความคิดเห็น การเรียนและการปฏิบัติ

Keeves (1997 , pp. 386-387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดลองได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปสู่การทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบได้ด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้นได้

Bardo and Hartman (1982, p.70) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผล เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

Longman (1987 , p. 668) อธิบายสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นแบบย่อส่วนของจริง หรือสิ่งนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง หรือแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

Willer (1986, p. 15) ; Smith and others (1980, p. 459) and Daft (1994, p. 20) ได้กล่าวและสรุปได้ว่า รูปแบบหมายถึง แบบสรุ่ยย่อของความจริงที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะงายต่อการทำความเข้าใจ

โดยสรุปแล้ว รูปแบบ หมายถึง

3. ประเภทของรูปแบบ

Steiner (1963) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบเป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) แบ่งออกเป็นรูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น รูปแบบจำลองเครื่องบินที่สร้างเหมือนของจริงทุกประการ และรูปแบบเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น รูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นผลิตเครื่องบิน ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมา ก่อนเพื่อผลิตสินค้านั้น

2. รูปแบบเชิงแนวความคิด (Conceptual Model) แบ่งออกเป็น รูปแบบเชิงแนวความคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น และรูปแบบเชิงแนวความคิดเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายทฤษฎี หรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติเพื่อนำไปอธิบายทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

Keeves (1998 ,p. 565) จำแนกรูปแบบได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบจำลองสุริยะกับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาครจำลองกับธนาครที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะช่วยให้วิธีอุปมาในการพิจารณาภาษา มากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะที่เป็นแผนภูมิแบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลกัน มีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ

Smoth and others (1980, p. 109) : Keeves (1988, p. 560) and Bush (1968, p. 19) สรุปว่ารูปแบบโดยสรุปแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ รูปแบบเชิงกายภาพ รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ และรูปแบบตามประโยชน์ของการนำไปใช้

1. รูปแบบตามลักษณะทางกายภาพ หมายถึง รูปแบบที่เป็นลักษณะคล้ายคลึงกับของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง บ้านจำลอง สิ่งของเครื่องใช้จำลองต่าง ๆ

2. รูปแบบตามประโยชน์ของการนำไปใช้ หมายถึง รูปแบบที่แสดงถึงลักษณะของการนำไปใช้ เช่น รูปแบบทางการเมือง รูปแบบประชาธิปไตย และรูปแบบทางจิตพิสัย เป็นต้น

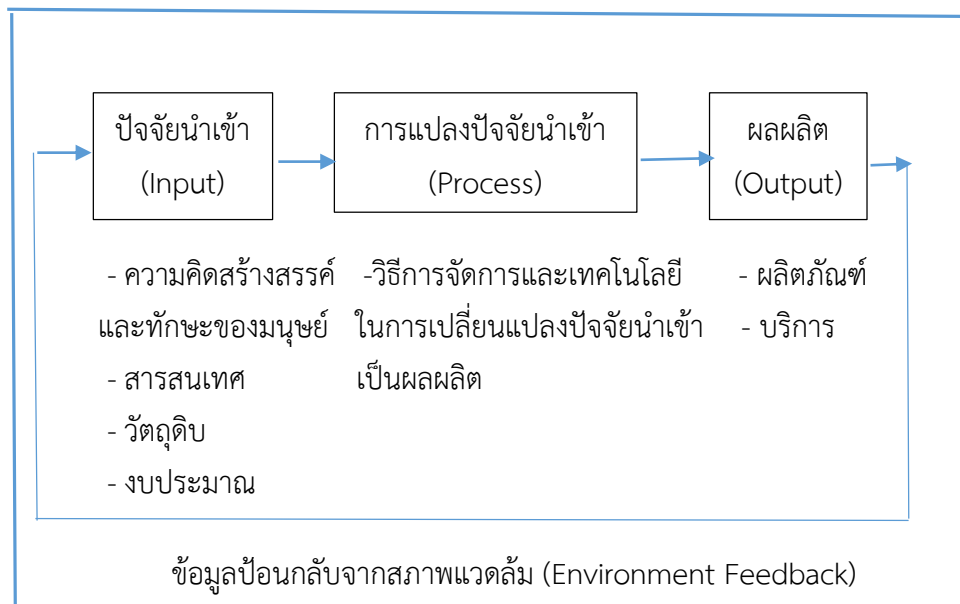
3. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ หมายถึง รูปแบบที่เน้นการสื่อความหมายโดยการใช้สัญลักษณ์ทางภาษา สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบมีความหลากหลาย ทั้งนี้ในการจัดสร้างรูปแบบจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของผู้ออกแบบว่าจะกำหนดไปในทิศทางใด ดังนั้น จึงสรุปประเภทของรูปแบบนั้นประกอบด้วย รูปแบบเชิงกายภาพ ได้แก่ รูปแบบคล้ายและรูปแบบเชิงแนวความคิด ได้แก่ รูปแบบที่อธิบายความหมาย รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ และรูปแบบเชิงเหตุผลหรือรูปแบบเชิงสาเหตุ

4. องค์ประกอบของรูปแบบ

Bardo and Hartman (1982, p.76) ; Ivancevich Others (1989) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบว่า การที่จะระบุว่ารูปแบบจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้างนั้นไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น เช่น รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิดเป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการริเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิด ดังภาพประกอบ.....

ภาพประกอบ..... องค์ประกอบย่อยของระบบ

ที่มา : Bardo and Hartman (1982 , p.76)

Ivancevich and Others (1989)

จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม (2545, หน้า 201) ได้สังเคราะห์รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐ สำหรับประเทศไทย พบว่า รูปแบบ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความนำ ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย ได้แก่ หลักการ แนวคิด วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ลักษณะเฉพาะ กฎ ระเบียบ การบริหาร ส่วนที่ 3 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ และส่วนที่ 4 เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของรูปแบบ ทิศนา แชมมณี และคณะ (2548, หน้า 100-101) ได้สังเคราะห์รูปแบบงานวิจัยการปฏิรูปทั้งโรงเรียน พบว่า รูปแบบ มีองค์ประกอบรวม 9 ประการ คือ 1) ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบฯ 2) ความหมายและวัตถุประสงค์ของรูปแบบฯ 3) แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบฯ 4) ยุทธศาสตร์ (Strategies) ของรูปแบบฯ 5) บริบทและตัวป้อน (input) ของรูปแบบ 6) กระบวนการ (Process) ของรูปแบบ 7) ผลที่ควรจะได้รับ (output) จากการใช้รูปแบบ 8) ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และคุณภาพของรูปแบบฯ และ 9) การนำรูปแบบฯ ไปใช้

ศักดิ์ตา สถาพรวงษา (2549, หน้า 232) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบมี 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 หลักการแนวคิด ส่วนที่ 2 ระบบของรูปแบบ ส่วนที่ 3 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ และส่วนที่ 4 เงื่อนไขของรูปแบบ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549, หน้า 13-14) ได้สรุปถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 2 ส่วนสำคัญ คือ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และกลไกของรูปแบบ ซึ่งเป็นตัวจักรในการทำหน้าที่ของรูปแบบเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ โดยมีบริบทเป็นเงื่อนไขของการเกิดขึ้น คงอยู่ และล่มสลายของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยได้ให้รายละเอียดในแต่ละประเด็น ดังนี้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ อาจมีวัตถุประสงค์เดียวหรือหลายวัตถุประสงค์ก็ได้ และจะมีขอบเขตกว้างหรือแคบก็ได้ ซึ่งหมายความว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมงานทั้งหมดที่องค์กรกำลังดำเนินการอยู่หรือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานทั้งหมดก็ได้ ในการตั้งวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้นอาจจะกำหนดออกมาในรูปของเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการหรือผลผลิตที่ต้องการให้เกิดขึ้นก็ได้ และวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนี้จะเป็เป้าหมายในการออกแบบกลไกการทำงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

กลไกของรูปแบบเป็นองค์ประกอบของระบบงานที่มีความเป็นอิสระจากกันและกัน แต่ทำงานสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันในการทำงานตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบคล้ายกันกับส่วนประกอบของเครื่องยนต์ที่ออกแบบไว้ให้เครื่องยนต์ทำงานตามวัตถุประสงค์ที่สร้างเครื่องยนต์นั้นขึ้นมา อย่างไรก็ตาม การออกแบบรูปแบบไม่ว่าจะเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมงานทั้งระบบ องค์การหรืองานบางส่วนของระบบองค์การก็ตาม ผู้ออกแบบไม่สามารถที่จะออกแบบองค์ประกอบย่อยของระบบนั้น ๆ ได้ทั้งหมด เพราะจะมีรายละเอียดและความซับซ้อนมากเกินไป

ดังนั้น การออกแบบรูปแบบจึงกำหนดเฉพาะองค์ประกอบสำคัญของระบบนั้น ๆ เท่านั้น โดยมีสมมุติฐานว่า หากองค์ประกอบเหล่านั้นทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้แล้ว การดำเนินงานขององค์การจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ค่อนข้างแน่นอน

วัชรยุทธ บุญมา (2551, หน้า 14) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบฯ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบฯ ได้แก่บริบทและตัวบ่อนกระบวนการและผลที่ได้รับ ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบฯ ไปใช้ และส่วนที่ 3 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ

Meason and Khedourri (1985 อ้างถึงใน กนิษฐา นาวารัตน์, 2549, หน้า 74-75) ได้เสนอขั้นตอนการสร้างรูปแบบการสร้างรูปแบบไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมปัญหา (Problem Formulation) เพื่อให้รู้ว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง
  2. ขั้นพัฒนารูปแบบ (Model Construction) ดำเนินการหลังการรวบรวมปัญหา การสร้างรูปแบบต้องพิจารณาวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการสร้าง และต้องรู้ลักษณะเฉพาะที่ต้องการของผลผลิต ข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็น และควรคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการสร้างและความสนใจของผู้ใช้ด้วย เพราะถ้ารูปแบบมีค่าใช้จ่ายสูงและไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมมาอาจจะมีข้อบกพร่องได้ในระหว่างการดำเนินการ ดังนั้น จึงควรมีการให้คำจำกัดความสภาพการณ์มาสู่ตัวอย่างและทำตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัด ควรมีการประเมินค่าความแปรปรวนและควรพิจารณาอย่างระมัดระวัง สมควรนำตัวแปรใดบ้างมาวางไว้ในรูปแบบที่จะสร้างเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ต้องพิจารณาว่าครอบคลุมตัวแปรหรือไม่ มีความบกพร่องในตัวแปรใดบ้าง
  3. การทดลองรูปแบบ (Testing The Model) เมื่อสร้างรูปแบบเสร็จแล้วควรทดสอบ โดยพิจารณาถึง
    - 3.1 มีความตรงตามสถานการณ์จริง (Valid) รูปแบบที่สร้างหากมีความใกล้เคียงกับความจริงจะดีมากเพราะจะช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้นไม่ยุ่งยากต่อการนำไปใช้และควรพิจารณาถึงความสำเร็จของการแก้ปัญหาด้วย
    - 3.2 มีการนำไปทดลองเพื่อเปรียบเทียบว่าผลการนำไปใช้ทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพในการปฏิบัติงานอย่างไร การทดลองใช้มี 2 ลักษณะ คือ ทดลองย้อนหลัง (Retrospective Evaluation) โดยใช้กับข้อมูลในอดีตและการทดลองใช้ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน (Pretest)
  4. การนำไปใช้ (Implemetation) เมื่อผ่านการทดสอบแล้วควรสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดความสำเร็จ เพราะไม่มีรูปแบบใดที่เรียกว่าสำเร็จสมบูรณ์จนกว่าจะได้รับความสนใจและนำไปใช้

5. การพัฒนาปรับปรุงแบบให้ทันสมัย (Model Updating) แม้ว่าจะมีการนำรูปแบบไปใช้อย่างประสบผลสำเร็จแต่ก็ควรมีการพัฒนาปรับปรุงประยุกต์ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ขององค์กร และสถานการณ์ที่มากกระทบจากภายนอกและภายในองค์กรด้วย

การตรวจสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยการตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ

การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงปริมาณโดยใช้เทคนิคทางสถิติ อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 23) กล่าวว่า การตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ ๑ อย่างคือ

1. การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องเหตุผลระหว่างตัวแปร

2. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time, Samples Site) หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อ คือ

2.1 การสร้างรูปแบบ

2.2 การปรับปรุงเพื่อพัฒนารูปแบบเดิม

Eisner (1976, pp. 192-193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Based Model) การตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างไรก็ตาม การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอ แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่การประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พิจารณาจากกรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัยเนื่องจากการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง

ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้ประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้ศึกษาในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องประเมิน โดยใช้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. รูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคนนับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ในการตรวจสอบรูปแบบก่อนที่จะนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นควรมีวิธีการตรวจสอบโดยการวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ และการตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงปริมาณโดยใช้เทคนิคทางสถิติ การวิจัยในครั้งนี้มีการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การสร้างรูปแบบและตรวจสอบรูปแบบโดยการนำไปทดลองใช้ มีการประเมินผล พัฒนาปรับปรุง หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้งานจริงในขั้นตอนสุดท้าย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนา

..... ประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารวบรวมวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้รูปแบบ

เจตคติ

1. ความหมายของเจตคติ

เจตคติ (Attitude) มาจากคำว่า “Aptus” ในภาษาลาติน ซึ่งตรงกับคำว่า ความเหมาะสม (Fitness) หรือการปรุงแต่ง (Adaptedness) (คักดี สันทรเสรี, 2531) เดิมใช้คำว่า ทักษณคติ ต่อมากรมการบัญญัติศัพท์ของกระทรวงศึกษาธิการโดยความเห็นชอบของราชบัณฑิตยสถานให้ใช้คำว่า “เจตคติ”

Triandis. (1971, หน้า 6-7) กล่าวว่าเจตคติเป็นความคิดที่เต็มไปด้วยความรู้สึกซึ่งพร้อมที่จะปฏิบัติกรอย่างหนึ่งต่อสถานการณ์เฉพาะอย่าง

Good. (1973, หน้า 59) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า คือการตั้งใจหรือความโน้มเอียงของบุคคลที่จะตอบสนองต่อวัตถุ หรือสถานการณ์ โดยมากจะมีความรู้สึกและอารมณ์ประกอบ

เชาวนา พลิตธำรง (2540, หน้า 1) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกอันเป็นผลมาจากความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ ของคน ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548, หน้า 68) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง การประเมินหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ คน หรือเหตุการณ์ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของคนคนหนึ่งเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างหรือเป็นท่าทีหรือแนวโน้มของบุคคลที่แสดงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นบุคคล กลุ่มคน ความคิด หรือสิ่งของ ก็ได้ โดยมีความรู้สึกหรือความเชื่อเป็นพื้นฐาน

ชม ภูมิภาค (2551, หน้า 61) ให้ความหมายเจตคติ คือ วิธีทางที่บุคคลเกิดความรู้สึกต่อบางสิ่งบางอย่าง คำจำกัดความเช่นนี้มิใช่คำจำกัดความเชิงวิชาการมากนักแต่หากเราจะพิจารณาโดยละเอียดแล้วเราก็พอจะมองเห็นความหมายของมันลึกซึ้งชัดเจนพอดู เมื่อพูดว่าคือความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ก็หมายความว่า เจตคตินั้นมีวัตถุประสงค์ที่เจตคติจะมุ่งตรงต่ออันจะเป็นอะไรก็ได้ อาจจะเป็นบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ นโยบายหรืออื่น ๆ อาจจะเป็นได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม ดังนั้นวัตถุแห่งเจตคตินั้นอาจจะเป็นอะไรก็ได้ที่คนรับรู้หรือคิดถึง

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) สรุปสิ่งที่เราเรียกว่าเจตคติหรือทัศนคติเป็นความรู้สึกเชื่อ ศรัทธาต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด จนเกิดความพร้อมที่จะแสดงการกระทำออกมา ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เจตคดียังไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวการที่จะทำให้เกิดพฤติกรรม ดังนั้นเจตคติจึงเป็นคุณลักษณะของความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ เจตคตินั้นเป็นความรู้สึก ความคิดของบุคคลที่ ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจ ที่ตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

2. ลักษณะสำคัญของเจตคติ

ชอร์และไรท์ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 57, อ้างอิงมาจาก Shaw & Wright, 1967) ได้รวบรวมลักษณะทั่วไปหรือมิติของเจตคติดังนี้

1) เจตคติขึ้นอยู่กับการประเมินมโนภาพของเจตคติ แล้วเกิดเป็นพฤติกรรมแรงจูงใจ เจตคติเป็นเพียงความโน้มเอียงจากการประเมินยังไม่ใช่พฤติกรรม ตัวเจตคติเองไม่ใช่

แรงจูงใจ แต่เป็นตัวการทำให้เกิดแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมแต่ถ้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมแล้วจะเป็นลักษณะ 4 กลุ่ม คือ

Positive approach เช่น ความเป็นเพื่อน ความรัก

Negative approach เช่น การโจมตี ต่ำว่า ต่อสู้

Negative avoidance เช่น ความกลัว ความเกลียด

Positive avoidance เช่น การปล่อยให้เขาอยู่เงียบ ๆ เมื่อเขามีทุกข์

2) เจตคติเปลี่ยนแปรความเข้มข้นตามแนวของทิศทางตั้งแต่บวกจนถึงลบ

3) เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองแต่กำเนิด เจตคติเกิดจากการเรียนสิ่งที่ปฏิสัมพันธ์รอบตัวเรา ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติทางดี ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติไม่ดี สิ่งใดเราไม่เคยรู้จักไม่เคยเรียนรู้ก็จะไม่เกิดเจตคติ

4) เจตคติขึ้นอยู่กับกลุ่มสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม

5) เจตคติมีความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะกลุ่ม

6) เจตคติมีลักษณะมั่นคงและทนทานเปลี่ยนแปลงยาก

แซกซ์ (ลัวน สายยศ และอังศณา สายยศ, 2543, หน้า 58, อ้างอิงมาจาก Sax, 1980) กล่าวถึงคุณลักษณะของเจตคติแปรเปลี่ยนไป 5 ประการ ดังนี้

1) มีทิศทาง (Direction) เจตคติมีทิศทางเป็นบวกและลบ หรือชอบและไม่ชอบ

2) มีความเข้มข้น (Intensity) เจตคติเป็นความรู้สึกต่อเนื่องตั้งแต่บวกถึงลบ ความมากน้อยของความรู้สึกนี้คือความเข้มข้นนั่นเอง

3) มีการแผ่ซ่าน (Pervasiveness) เจตคติมีลักษณะแพร่กระจายหรือแผ่ซ่านจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งได้

4) มีความคงเส้นคงวา (Consistency) เจตคติเป็นความรู้สึกที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง

5) มีความพร้อมที่จะแสดงออกเด่นชัด (Salience) เจตคติเป็นความรู้สึกตรึงตราตรึงใจ

3. องค์ประกอบของเจตคติ

โรเซ็นเบิร์กและโฮฟแลนด์ (ลัวน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 59 อ้างอิงมาจาก Rosenberg & Hovland, 1960) กล่าวว่า เจตคติมี 3 องค์ประกอบได้แก่

1) ด้านสติปัญญา (Cognitive component) หมายถึง ความรู้สึกความคิด และความเชื่อที่ผู้นั้นมีต่อเจตคติ

2) ด้านความรู้สึก (Affective component) หมายถึง ความรู้สึกหรืออารมณ์ของคนใดคนหนึ่งที่มีต่อเจตคติ ว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น พอใจหรือไม่พอใจ

3) ด้านพฤติกรรม (Behavioral component) หมายถึง แนวโน้มของการจะกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรม เจตคติเป็นพฤติกรรมซ่อนเร้น เป็นการแสดงแนวโน้มของการกระทำต่อเจตคติเท่านั้นยังไม่แสดงออกจริง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2529, หน้า 5) ได้กล่าวว่า เจตคติมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) องค์ประกอบทางการรู้ (Cognitive component) หมายถึง เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องประกอบด้วยความรู้ในสิ่งนั้นเป็นอันดับแรก และ เป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ทางด้านที่เรียกว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าหรือโทษมากน้อยเพียงใด เป็นความรู้หรือ ความเชื่อถือที่ใช้ประเมินค่าสิ่งนั้นได้

2) องค์ประกอบทางการรู้สึก (Affective component) หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น พอใจหรือไม่พอใจสิ่งนั้น ความรู้สึกจะเกิดขึ้นได้โดยอัตโนมัติ เมื่อบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับคุณหรือโทษของสิ่งนั้นแล้ว บุคคลจะต้องรู้ว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่ดี ก่อนที่เขาจะมี ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น

3) องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ (Action tendency component) หมายถึง ความรู้เชิงประเมินค่า ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น

การแบ่งเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลมี 3 องค์ประกอบ มีลักษณะสำคัญหลายประการต่างๆ กัน แต่ลักษณะที่เป็นสามัญในองค์ประกอบทั้งสามคือ ทิศทางและปริมาณขององค์ประกอบนั้น ๆ

ทิศทาง หมายถึง การประเมินค่าการรู้สึก และการพร้อมกระทำไปในด้านที่เป็นบวกหรือลบซึ่งหมายถึงดีหรือเลว

ปริมาณ หมายถึง ความเข้มข้นหรือปริมาณความรุนแรงของเจตคติไปใน ทิศทางบวกหรือลบ

4. เทคนิคการวัดเจตคติ

ออสแคมป์ (ลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 55, อ้างอิงมาจาก Oskamp, 1977) กล่าวถึงวิธีการศึกษาเจตคติไว้หลายประการ ได้แก่

- 1) วิธีการพรรณนา (Description) การศึกษาเจตคติโดยวิธีการอธิบายหรือพรรณนาจะใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์แล้วอธิบายข้อเท็จจริง
- 2) วิธีการวัด (Measurement) การวัดเจตคติจะได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่งวิธีการวัดที่ถือว่าเป็นแบบมาตรฐานได้แก่ วิธีการของเทอร์สตัน ลิเคิร์ท กัดแมน และออสกูด
- 3) วิธีการโหวตเสียง (Polls) การศึกษาแบบนี้ใช้ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลเป็นกลุ่มใหญ่
- 4) วิธีการทางทฤษฎี (Theories) นักวิจัยทำการทดลองเพื่อสนับสนุนทฤษฎีต่าง ๆ เพื่ออธิบายธรรมชาติพื้นฐานของเจตคติ
- 5) วิธีการทดลอง (Experiments) เป็นการทดลองเปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เพื่อค้นคว้าองค์ประกอบที่สามารถทำให้เจตคติเปลี่ยนแปลงและทดสอบสมมุติฐานของนักทฤษฎีเจตคติ

เจตคติเป็นพฤติกรรมทางสมอง เป็นสภาพทางจิตหรืออารมณ์ของมนุษย์ที่ซับซ้อน ซีคอร์ด และแบคแมน (เบญวลี ไชยแสน, 2544, หน้า 49, อ้างอิงมาจาก Secord Backman, 1964) ได้ให้ความคิดเห็นว่า เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่ไม่สามารถวัดในรูปความคิดเห็น (Opinion) หรือจากการแสดงออกทางภาษา (Verbal Expression) แต่ในการวัดนี้อาจเกิดความไม่แน่นอน หากผู้ตอบบิดเบือนหรือตอบไม่ตรงกับใจจริงสอดคล้องกับ Anasstasi (1988, pp. 453) ได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องการวัดเจตคติไว้ว่า เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สรุปอ้างอิง (Inferred) จากพฤติกรรมภายนอกโดยใช้หรือไม่ใช้ภาษาเป็นสื่อ

5. เครื่องมือที่ใช้วัดเจตคติ

เจตคติเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก (ลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 60) จึงต้องใช้เครื่องมือในการวัดแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เครื่องมือที่นิยมใช้ มี 5 ชนิด คือ

1) การสัมภาษณ์ (Interview) หมายถึง การพูดคุยกันอย่างมีจุดหมาย การวัดเจตคติโดยการสัมภาษณ์จะต้องสร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์ให้ดีเป็นมาตรฐาน

2) การสังเกต (Observation) หมายถึง การเฝ้าดูสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างมีจุดมุ่งหมาย การสังเกตที่ดีต้องมีการฝึกฝน

3) การรายงานตนเอง (Self – report) หมายถึง การใช้เครื่องมือเพื่อให้บุคคลแสดงความรู้สึกของตนเองออกมาตามข้อความ ข้อคำถาม หรือภาพที่ได้สัมผัสแบบทดสอบหรือมาตรวัดที่ถือว่าเป็นแบบมาตรฐาน (Standard form) นิยมใช้แนวการสร้างของเทอร์สโตน (Thurstone) กัตแมน (Guttman) ลิเคอร์ท (Likert) และออสกู๊ด (Osgood)

4) เทคนิคการจินตนาการ (Projective techniques) หมายถึง การใช้สถานการณ์หลายอย่างไปกระตุ้นบุคคลให้แสดงจินตนาการตามประสบการณ์เดิมของตน

5) การวัดทางสรีระภาพ (Physiological measurement) หมายถึง การใช้เครื่องมือไฟฟ้า หรือเครื่องมืออื่น ๆ ในการสังเกตการเปลี่ยนแปลงสภาพของร่างกาย

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวัดเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรเสริมทักษะชีวิตตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเครื่องมือประเภท แบบทดสอบหรือมาตรวัด

ที่ถือว่าเป็น แบบมาตรฐาน (Standard form) ลิเคอร์ท (Likert)

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

1. ความเป็นมา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532, หน้า 19-30) ในการประชุม คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 ได้มีการลงมติเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอของ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สรุปได้ว่า รัฐควรขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยวิธีการไม่บังคับ เนื่องจากเป็นวิธีการที่แสดงออกถึงเจตนารมณ์ของรัฐในการที่จะยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้นถึงระดับที่ระบุไว้บนพื้นฐานของการคงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในการตัดสินใจส่งหรือไม่ส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษามีแนวทางในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1.1 ระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่งบประมาณ 2532 นี้ รัฐไม่ควรประกาศขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่ควรเร่งขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในรูปแบบและด้านมาตรการต่าง ๆ ตามแนวทางปฏิบัติ

ของวิธีย้ายการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยวิธีไม่บังคับไปก่อนเป็นเวลา 5 ปี โดยมีหลักการและ
มาตรการดำเนินงาน

1.2 ระหว่างช่วงระยะเวลา 5 ปี ที่ดำเนินการเร่งขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย
วิธีไม่บังคับนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละปี
พร้อมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานและหารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กและ
เยาวชนทุกคนในวัยเรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. รูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

2.1 จุดมุ่งหมาย

เพื่อมุ่งให้เด็กและเยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งที่จบมาก่อนและ
เพิ่งจบการศึกษาได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและ
เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล ตลอดจนสามเณรจะได้รับการ
สนับสนุนเป็นพิเศษ

2.2 หลักการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

2.2.1 ยึดหลักการสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งฐานะของ
ครอบครัวและสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกันจะต้องมีส่วนที่ผู้เรียนได้รับความรู้
และประสบการณ์และสมรรถภาพพื้นฐานอย่างเดียวกัน ในฐานะที่เป็นคนไทยไม่ว่าจะเรียนอยู่ใน
โรงเรียนที่ตั้งอยู่ส่วนไหนของประเทศก็ตาม

2.2.2 สาระของการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะผสมผสานอย่างได้สัดส่วน
ระหว่างวิชาการ วิชาชีพ และวิชาสมรรถภาพพื้นฐาน อันจะทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จาก
การศึกษาอย่างแน่นนอนและสามารถแสดงให้เห็นความแตกต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้เรียนในระดับ
การศึกษานี้อย่างชัดเจน

2.2.3 การจัดกิจกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ
และการสนับสนุนจากผู้ปกครอง สถานประกอบการ หน่วยงานทั้งภาครัฐบาล เอกชน ตลอดจน
ชุมชนหรือท้องถิ่น และจากหน่วยงานหรือองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีการระดมทรัพยากรจาก
หน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด

2.3 รูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

2.3.1 หลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคล และสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัด ความสนใจ รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรขึ้น โดยโครงสร้างของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นประกอบด้วยกลุ่มวิชา 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

2.3.1.1 กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานทั่วไปและวิชาบังคับแกน ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระในการสร้างเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการเรียนรู้อย่างเดียวกัน เพื่อความเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย มีความรักชาติ มีคุณภาพ มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีทักษะในการที่จะสื่อความหมายการใช้ภาษา มีทักษะในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะในการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การปรับตัว การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การรักษาสีสิ่งแวดล้อม มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในวิถีทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2.3.1.2 กลุ่มวิชาการ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางวิชาการสำหรับการศึกษาระดับสูงต่อไป หรือเป็นพื้นฐานในการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น กลุ่มวิชาภาษาไทย กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ที่ต่อเนื่องจากที่เรียนมาแล้ว ในกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน

2.3.1.3 กลุ่มประสบการณ์อาชีพ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพที่จะสามารถออกไปประกอบอาชีพของตนเองหรือสามารถช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพของครอบครัวต่อไปได้ เช่น กลุ่มวิชาชีพ และรูปแบบการจัดการเรียนวิชาอาชีพที่ได้จากผลการวิจัยของกรมวิชาการ

2.3.2 วิธีการสอน ดำเนินการดังต่อไปนี้

6.3.2.1 ไม่ยึดเวลาหรือชั้นปีเป็นหลัก แต่จะยึดผลสัมฤทธิ์ในสมรรถภาพของผู้เรียนเป็นหลัก ผู้เรียนสอบผ่านเนื้อหาวิชาใดไปแล้วสามารถเก็บสะสมการเรียนนั้น ๆ ไว้ได้

6.3.2.2 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป สำหรับภาคปฏิบัตินั้นอาจจัดกิจกรรมที่โรงเรียน ในสถานประกอบการในท้องถิ่นหรือที่บ้านก็ได้

2.3.3 การบริหารและการจัดการ มีวิธีการดังต่อไปนี้

2.3.3.1 จัดให้มีระบบเทียบหน่วยการเรียนรู้ โดยเฉพาะกลุ่มวิธี ประสบการณ์อาชีพ ให้ผู้เรียนสามารถนำผลการทำงานอาชีพที่ปฏิบัติอยู่ที่บ้านหรือสถาน ประกอบการมาเทียบเป็นหน่วยการเรียนรู้ได้ และสามารถถ่ายโอนหน่วยการเรียนรู้กันได้ ระหว่าง การเรียนในสถานศึกษาสังกัดเดียวกันและต่างสังกัด รวมทั้งระหว่างในระบบและนอกระบบ โรงเรียน

2.3.3.2 มีการพัฒนาการจัดการระบบบริหารโรงเรียน เพื่อให้บุคลากรและ ผู้ที่เกี่ยวข้องของโรงเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจวิธีการดำเนินงานและสามารถดำเนินการตาม บทบาทได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

2.3.3.3 ปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูให้สามารถดำเนินการ จัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง มีการ อบรมครูผู้ปฏิบัติการสอนให้สามารถนำหลักสูตรไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

2.3.3.4 พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผล และมีแนวทางที่ชัดเจน และสามารถดำเนินการให้เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

2.3.3.5 ให้นำหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการขยายการศึกษา ขั้นพื้นฐาน มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างกว้างขวาง ในส่วนกลางให้ประสานการดำเนินงานผ่านคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนในระดับจังหวัดมีการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านทางคณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อให้มีการดำเนินงานไป ในทิศทางเดียวกัน

2.3.4 ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการจะต้องระดมทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนมาใช้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3.5 การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมากขึ้น ดังนี้

2.3.5.1 ช่วยลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่ด้อยฐานะ ทางเศรษฐกิจด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ให้ทุนการศึกษา การยกเว้นค่าบำรุงการศึกษาการจัดการบริการสื่อ การสอน การผ่อนปรนในเรื่องการแต่งกาย เครื่องแบบ การจัดหาห่ม ที่พักอาศัยให้ การจัด อาหารกลางวันให้รวมทั้งการจัดให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน

2.3.5.2 จัดให้มีระบบการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ที่มีประสิทธิภาพ ในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาและการศึกษานอกโรงเรียน รวมทั้งมีการผลิตครู

แนะแนวและพัฒนาครูประจำการในสถานศึกษาต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถในการแนะแนว การศึกษาและอาชีพ และทำหน้าที่ด้านนี้อย่างเข้มแข็ง

2.3.6 การประชาสัมพันธ์ ให้มีระบบการประชาสัมพันธ์และรณรงค์เพื่อให้ ผู้ปกครองและเด็กเห็นความสำคัญของการศึกษาและเห็นประโยชน์ของการเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นให้เห็นเป็นลักษณะที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนว่า ผู้เรียนในระดับการศึกษานี้มีความรู้ ความสามารถในการปรับปรุงชีวิต ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยมีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องนี้ตั้งแต่ ระดับชาติลงไปจนระดับท้องถิ่น โดยกำหนดให้องค์กรสื่อมวลชนของรัฐบาลและเอกชนรวมทั้ง องค์กรอื่นในชุมชน เช่น สภาตำบล วัด ฯลฯ ทำหน้าที่รับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ ในเรื่องนี้อย่างเข้มแข็ง และมีระบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

2.4 ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่มีต่อผลสำเร็จ ดังนี้

2.4.1 จะต้องจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการผลิตสื่อการเรียน การสอน โดยเฉพาะสื่อการเรียนการสอนทางไกล ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2.4.2 จัดให้มีระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพโดยกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานในสังกัดต้องทำหน้าที่ประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือ ในการดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.4.3 มีการระดมบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง ชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษา

2.4.4 กระทรวงศึกษาธิการควรได้มีการประสานงานกับกระทรวงการคลัง เพื่อให้ มีการดำเนินการปรับปรุงระเบียบการเบิกจ่ายเงินรายได้ของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาช่วย ตัวเองในการหารายได้และสามารถนำรายได้นั้นมาใช้จ่ายในการจัดการศึกษาได้อย่างคล่องแคล่ว

3. แนวปฏิบัติในการคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

ดารี บุญชู (2534, หน้า 4) ในการคัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษาที่จะเปิดสอนชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้สำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

3.1 มีพื้นที่เพียงพอ และเอื้ออำนวยต่อการฝึกเรียน ทำกิจกรรมการเกษตรที่ อาคารสถานศึกษา

3.2 มีผลสำเร็จด้านการเรียนการสอนอาชีพ กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ นักเรียนสามารถมีรายได้ระหว่างเรียนได้

3.3 เป็นโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชนบท ห่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษา (ประมาณ 5 กิโลเมตร) เมื่อเปิดสอนจะต้องไม่กระทบกระเทือนโรงเรียนมัธยมศึกษา

3.4 เป็นโรงเรียนในเขตพื้นที่ ซึ่งมีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาต่ำ อันเนื่องมาจากความยากจนของผู้ปกครอง

3.5 ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความสนใจตั้งใจ กระตือรือร้นและเสียสละ ส่งเสริมที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ดังกล่าว จะต้องผ่านความเห็นชอบของ คณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระดับจังหวัดก่อนเปิดทำการสอน

4. แนวทางการปฏิบัติในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2535, หน้า 83-86) แนวทางการปฏิบัติใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้วางแนวทางการปฏิบัติไว้ ดังนี้

4.1 ปรัชญาในการขยายโอกาสทางการศึกษา

เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีศักยภาพ ในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ คิดอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์ได้อย่างเป็นเหตุผล สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถของตนเองได้ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองได้มีคุณธรรม สามารถเลือกรับและ ปรับตัวให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี

4.2 หลักการเบื้องต้น มีดังนี้

4.2.1 การจัดการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น จัดให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

4.2.2 การจัดการที่สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถือเป็นการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาตามแผนการศึกษา 2533 และไม่ถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ

4.2.3 ผู้เรียนจะได้รับความรู้ ประสบการณ์ และสมรรถภาพพื้นฐานอย่าง เดียวกัน ไม่ว่าจะเรียนอยู่ในส่วนใดของประเทศ

4.2.4 หลักสูตรการสอนนอกจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2533 สามารถจัดการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นแบบอื่น ๆ ได้อีก

4.2.5 การเทียบโอนหน่วยการเรียนรู้ระหว่างหลักสูตรต่าง ๆ ให้สามารถ กระทำได้โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและแนวปฏิบัติ

4.2.6 การจัดการศึกษาให้เป็นการระดมทรัพยากร จากภาครัฐและเอกชน มาใช้ในการดำเนินงาน

4.2.7 การดำเนินงานตามโครงการนี้ เป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อมากที่สุด

4.3 วัตถุประสงค์ของการขยายโอกาสทางการศึกษา

เพื่อขยายโอกาสให้แก่เด็กนักเรียน เยาวชน และประชาชน รวมทั้งพระภิกษุ สามเณร ที่ผ่านการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้ว โดยไม่จำกัดเพศ สถานภาพของเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสภาพความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ ได้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียนให้มากที่สุด

4.4 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการจำแนกได้ดังนี้

4.4.1 กลุ่มที่กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4.4.2 กลุ่มที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว และไม่ได้เรียนต่อ ซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในตลาดแรงงานและส่วนหนึ่งช่วยบิดามารดาหรือผู้ปกครองทำงาน

4.4.3 กลุ่มเด็กผู้หญิง

4.4.4 กลุ่มพระภิกษุสามเณร

5. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

รัฐบาลในทุกยุคสมัยต่างตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และมีดำริให้ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สูงขึ้นจากระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา โดยเริ่มเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2530 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กรมสามัญศึกษาดำเนินการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพื้นที่ชนบทยากจน 38 จังหวัด และเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 เห็นชอบในหลักการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานออกไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยวิธีการไม่บังคับ ต่อมาเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2531 ได้เห็นชอบให้โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขยายขอบเขตจาก 38 จังหวัดออกไปให้ครอบคลุมโรงเรียนที่อยู่ในเขตทุรกันดารด้วย และเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2532 เห็นชอบให้ดำเนินการตามสาระสำคัญของรูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อจากนั้นเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2532 เห็นชอบให้กรมการศึกษา นอกโรงเรียนดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา นอกโรงเรียน ซึ่งเป็นผลทำให้อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 50.89 แต่เมื่อเปรียบเทียบปัญหาความต้องการโดยเฉพาะตลาดแรงงานมี
 แนวโน้ม ความต้องการแรงงานพื้นฐานที่มีระดับความรู้อย่างต่ำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้พิจารณาหายุทธศาสตร์ในการเร่งขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ส่วน
 ภูมิภาคอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว จึงได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษา
 แห่งชาติดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ
 โดยเปิดทำการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความพร้อมด้านอาคาร
 สถานที่และบุคลากรผู้สอนเพียงพอ จำนวน 119 โรงเรียนทั่วประเทศใน 73 จังหวัด (ยกเว้น
 กรุงเทพมหานคร) ตั้งแต่ ปีการศึกษา 2533 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นการตอบสนองนโยบายเร่งรัดขยาย
 โอกาสทางการศึกษาดังกล่าว เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2533
 ที่เห็นชอบในหลักการที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ คือให้ขยายการศึกษาภาคบังคับต่ออีก 3 ปี
 โดยประกาศในท้องที่ที่มีความพร้อมเป็นปี ๆ ไป ทั้งนี้ โดยให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ
 และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องในระยะดำเนินการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติและ
 พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ในระยะดำเนินการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติและพระราชบัญญัติที่
 เกี่ยวข้อง ให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินการ โครงการนำร่องขยาย
 โอกาสทางการศึกษาไปก่อน โดยไม่บังคับและไม่เก็บค่าเล่าเรียนของผู้เรียนและใช้หลักการจัด
 การศึกษาของมัธยมศึกษาตอนต้นของกรมวิชาการ ปี 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ทั้งนี้ เพื่อให้
 เด็กมีความรู้ ความสามารถและสอดคล้องกับที่กฎหมายแรงงานกำหนด ประการสำคัญ คือ สภาพ
 ความต้องการของตลาดแรงงานส่วนใหญ่ต้องการแรงงานที่มีคุณภาพการศึกษาอย่างต่ำ
 มัธยมศึกษาปีที่ 3 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 12-13)

จะเห็นได้ว่าการขยายโอกาสทางการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการ
 ประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินการยกระดับการศึกษาให้กับเยาวชนโดยเฉพาะเยาวชน ในท้องถิ่น
 ชนบทและห่างไกล ลักษณะการศึกษาเป็นการให้เปล่าเป็นเรื่องการแสวงหาความรู้และการ
 ประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมตามสภาพของตนเอง และยังเป็นยกระดับการศึกษาของ
 ประเทศให้สูงขึ้นอีกด้วย มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา ดังนี้
 เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ห่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนอยู่แล้วไม่น้อยกว่า 5
 กิโลเมตร ในท้องที่นั้นมีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาต่ำ มีความพร้อม สภาพเหมาะสมที่จะ
 ดำเนินการสอนระดับมัธยมศึกษา มีผลสำเร็จด้านการเรียนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ
 และมีช่องทางสนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน ผู้บริหารและครูมีความสนใจ มีความ
 ตั้งใจเสียสละให้งานบรรลุผลสำเร็จ ผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นให้การสนับสนุน มีพื้นที่ไม่
 น้อยกว่า 12 ไร่ เปิดโรงเรียนในลักษณะกระจายอย่างทั่วถึงและผ่านความเห็นชอบ
 คณะกรรมการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัด (ศสว.จ.) (สำนักงานการขยายโอกาสทาง
 การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2538, หน้า 11)

ส่วนนโยบายการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 8) นั้น ได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานไว้ดังนี้ คือ

1) เร่งรัดการขยายโอกาสและบริการทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้กระจายไปสู่ประชาชนส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของการศึกษาต่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมส่วนรวม

3) เร่งพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนการสอน และการนิเทศติดตามผลเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้มี ความรู้ ความสามารถ และทักษะขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านอาชีพ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

การจัดการศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นการจัดการศึกษา ที่สนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ที่ต้องการยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้นเป็นการเพิ่มคุณภาพ ศักยภาพของประชากรไทย โดยเฉพาะแรงงานขั้นพื้นฐานที่ต้องการคนงานที่มีการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นอย่างต่ำ หน่วยงานที่รับผิดชอบงานดังกล่าวมากที่สุด คือ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติโดยรับผิดชอบจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศ

6. บริบทโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีเขตพื้นที่การบริการ จำนวน อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองสกลนคร อำเภอโพนนาแก้ว อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภอกุดบาก อำเภอภูพาน ดังตาราง 11

ตาราง 11 จำนวนสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต1 จำแนก
ตามอำเภอและประเภทโรงเรียน

อำเภอ	ประเภท			กลุ่มโรงเรียน
	ประถมศึกษา	ขยายโอกาส	รวม	
เมืองบึงกาฬ	42	9	51	5
พรเจริญ	14	7	21	2
ศรีวิไล	9	6	15	2
เซกา	34	10	42/2	5
บึงโขงหลง	12	6	18	2
บุงคล้า	10	1	11	1
โซ่พิสัย	30	7	36/1	4
ปากคาด	15	4	18/1	2
รวม	166	50	212/4	23

ที่มา : กลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

พ.ศ.2555

มีโรงเรียนที่เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งหมด 50 โรงเรียน ส่วนใหญ่เปิดถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 49 โรงเรียน และเปิดถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 โรงเรียน นักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในปีการศึกษา 2555 จำนวนทั้งหมด 1,438 คน การจัดกิจกรรมการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต้องอยู่รวมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งมีความแตกต่างกันในเรื่องวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์ การเจริญเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นเต็มตัวซึ่งต้องมีการปรับตัวเข้าหากัน ปัญหาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ส่วนใหญ่จะเฉื่อยชาไม่มีความกระตือรือร้นในการเรียน ไม่วางแผนเป้าหมายในการเรียน ไม่สนใจเรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนการสอน ไม่สนใจที่จะติดตามแก้ผลการเรียน ขาดแรงจูงใจในการเรียน ปัญหาเรื่องการแพร่ระบาดของสารเสพติด การเลียนแบบในทางที่ไม่ดี ความอ่อนไหวทางจิตใจ ซึ่งประกอบกับสภาพที่ตั้งของจังหวัดบึงกาฬมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีปัญหาเรื่องการค้าขายยาเสพติดอย่างมาก ทำให้เด็กนักเรียนมีปัญหาอย่างมากเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติด มี

ส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดร้อยละ 2.43 คือ กัญชา 16 คน ยาบ้า 13 คน สารระเหย 6 คน จาก การรายงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ประจำปีการศึกษา 2555 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ, 2555, หน้า 18) ปรากฏว่าจากนักเรียนจำนวนทั้งหมด 1,438 คน มีนักเรียนที่ออกกลางคัน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 5.63 แต่งานระหว่างเรียน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 4.45 และจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยการทบทวนองค์กร ในส่วนของการระดมสมองของบุคลากรภายในองค์กร มีรายละเอียดของ ผลการวิเคราะห์ในส่วนอุปสรรค (Threats) ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มี ดังนี้ คือ อัตราครูขาดแคลน โรงเรียนส่วนใหญ่มีครูไม่เพียงพอและในขณะเดียวกันต้องไปปฏิบัติ หน้าที่อื่นที่มีใช้การสอน ทำให้ไม่มีเวลาใน การดูแลสอดส่องความเป็นอยู่ พฤติกรรมเสี่ยงของ นักเรียนได้ทั่วถึง ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ผู้ปกครองบางส่วนไม่สามารถสนับสนุนนักเรียนได้ เท่าที่ควร และโรงเรียนไม่สามารถระดมทรัพยากรได้ตามเป้าหมาย ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพ ในต่างจังหวัด ส่งผลกระทบต่อ การออกกลางคันของนักเรียน ผู้ปกครองและนักเรียนที่มีรายได้ จากการกรีดยางที่ได้รายได้มางายจึงไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเท่าที่ควร มีการขายตัวของ ร้านเกมส์ อย่างรวดเร็ว ทำให้นักเรียนใช้เวลาว่างในการเล่นเกมส์มากเกินไป ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครูฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า นักเรียนใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นขาดทักษะในการดำเนินชีวิตใน ด้านการ สื่อสารและติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ส่วนมากนักเรียนค่อนข้างเอาแต่ใจตนเอง ไม่ค่อยสนใจ ความรู้สึกของผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้นน้อย ไม่รู้จักการรอคอย บางครั้ง ถ้าไม่ได้ตั้งใจก็ไม่รู้จัก การเจรจาต่อรองไม่สามารถปฏิเสธเพื่อนในสถานการณ์ที่อึดอัด เมื่อประสบปัญหาขึ้นก็ไม่ สามารถคิดไตร่ตรองหรือแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบได้ คิดอยากจะทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงผลที่ จะเกิดตามมา มีการตัดสินใจอย่างรวดเร็วฉับพลัน ไม่มีความยืดหยุ่นโดยเฉพาะเวลาโกรธ หรือไม่พอใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นตามความคิด ความรู้สึกในขณะนั้น อีกทั้งยังคล้อยตามกลุ่มโดยปราศจากการยั้งคิด ขาดการควบคุมตัวเองในการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสม

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งเป็นเพราะนักเรียนส่วนใหญ่ ยังขาดทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาหา แนวทางที่จะช่วยเหลือนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาให้สามารถจัดการกับ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต มีแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิตหลากหลาย ซึ่งแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนานักเรียนทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ โดยอาศัย กระบวนการฝึกสมาธิ การคิดใคร่ครวญ ซึ่งกระบวนการเหล่านั้นจะทำให้เด็กเกิด ความตระหนักรู้ในตนเอง เป็นการพัฒนา ด้านในอย่างแท้จริง ปราศจากอคติ เกิดความรัก ความ

เมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มา
ประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนากิจกรรมครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการในลักษณะการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน
คือ

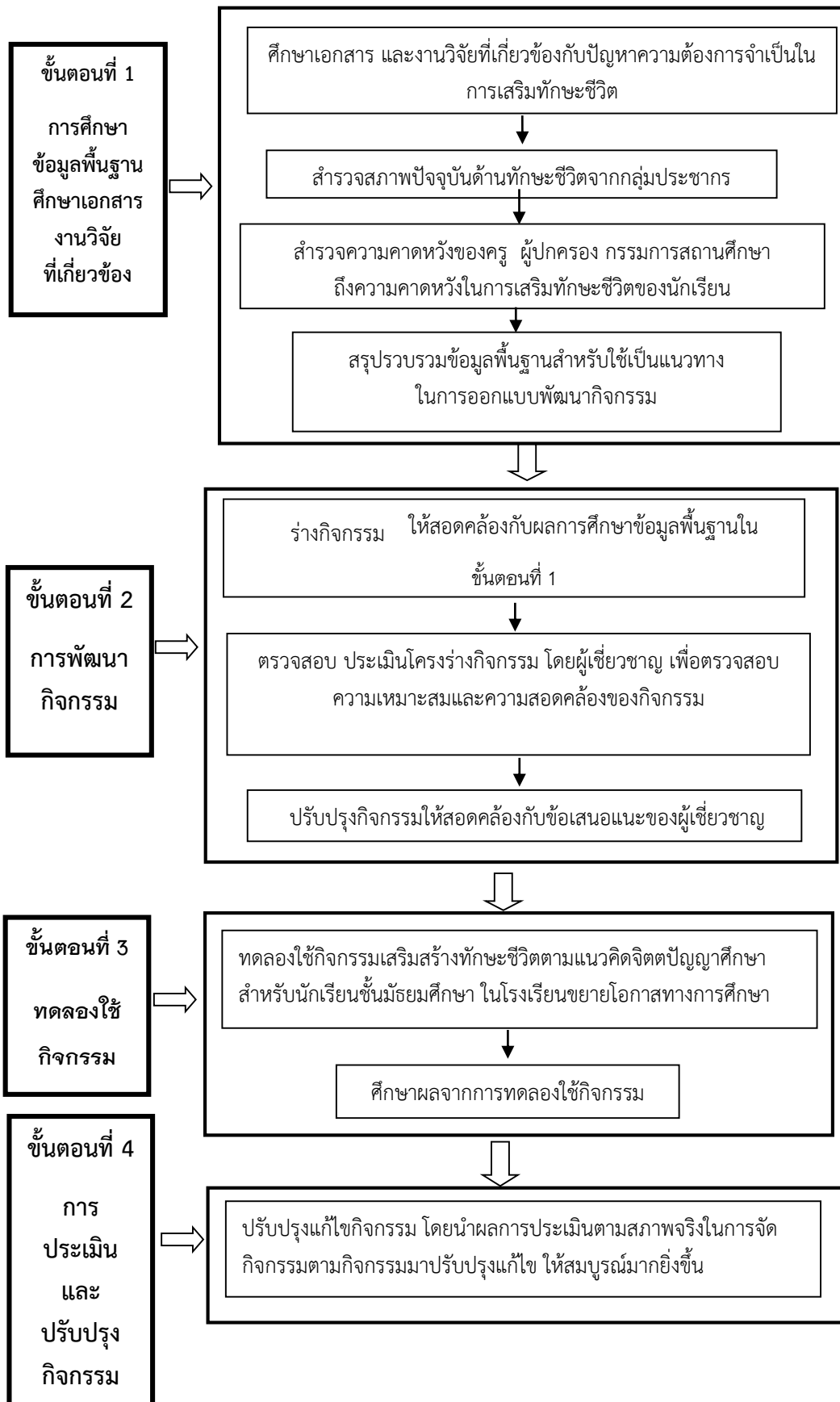
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการ
สร้างกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาใน
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรม เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนา
กิจกรรมจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 กำหนดเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้อง
กับจุดมุ่งหมายและแนวโยนิโสมนสิการ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้กิจกรรม เป็นการนำกิจกรรมไปทดลองใช้กับกลุ่ม
ตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยเลือกโรงเรียนขยายโอกาสที่มีความพร้อมในการร่วม
การวิจัย อำเภอละ 1 โรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงกิจกรรม เป็นการปรับปรุงและแก้ไข
กิจกรรม โดยนำผลจากการประเมินผลการใช้กิจกรรมมาประกอบการปรับปรุงและแก้ไขกิจกรรม
ทำให้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาใน
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สามารถสรุปได้ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ

ขั้นตอนในการพัฒนากิจกรรมเสริมทักษะชีวิตตามแนวโยสิโสมนสิการสำหรับ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

รายละเอียดของการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ตามลักษณะของการวิจัย และพัฒนาทั้ง 4 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอนย่อย คือ

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

การศึกษาเอกสารประเภท หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

ความต้องการจำเป็นในการเสริมทักษะชีวิต เพื่อหาข้อสรุปว่า องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านใด ที่กลุ่มวัยรุ่นตอนต้น มีความบกพร่องมากที่สุดจาก 10 องค์ประกอบ คือ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความตระหนักในตนเอง ความเห็นใจผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ การจัดการกับความเครียด

2 ศึกษาสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตจากกลุ่มประชากร ในสภาพจริงจากข้อมูลเชิงประจักษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาบกร่องด้านใดมากที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิต

การสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวนทั้งสิ้น 4,750 คน และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้จำนวน 400 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบ Cluster Random Sampling โดยใช้โรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 และสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนของสูตรยามาเน่ โดยได้กลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง 9 ตาราง 9 รายชื่อโรงเรียน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

	ชื่อโรงเรียน	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1	โรงเรียนหนองศาลาราชบุรีบำรุง	72	7
2	โรงเรียนบ้านหนองหอย	138	12
3	โรงเรียนศิริราชบุรีวิทยาคาร	134	12
4	โรงเรียนบ้านทุ่งมนพิทยาคาร	53	5
5	โรงเรียนบ้านพานสหราชบุรีบำรุง	60	5
6	โรงเรียนบ้านโคกเกาะ	58	5

	ชื่อโรงเรียน	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
7	โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาการ	117	10
8	โรงเรียนบ้านดอนแคน(คุรุราษฎร์ผดุง วิทย์)	82	7
9	โรงเรียนบ้านหนองลาด(ราษฎร์อุทิศ วิทยาคม)	71	6
10	โรงเรียนบ้านม่วงลายราษฎร์ผดุงศิลป์	88	8
11	โรงเรียนบ้านโคกก่องสมิตรวิทยาการ	75	6
12	โรงเรียนบ้านหนองนาเลิศ	34	
13	โรงเรียนบ้านท่าวัด(คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์)	49	4
14	โรงเรียนบ้านหนองมะเกลือ	33	3
15	โรงเรียนชุมชนโนนหอมไผ่ล้อม	44	4
16	โรงเรียนบ้านดงมะไฟสามัคคีราษฎร์อุทิศ	61	5
17	โรงเรียนบ้านหนองไผ่	77	7
18	โรงเรียนบ้านบอนสหราษฎร์บำรุง	78	7
19	โรงเรียนบ้านนาคำวิทยาการ	49	4
20	โรงเรียนบ้านลาดกระแอม(คุรุราษฎร์ชู วิทย์)	99	8
21	โรงเรียนบ้านพะเนาวิราษฎร์บำรุง	43	4
22	โรงเรียนบ้านอิกุด	87	7
23	โรงเรียนบ้านม่วงวิทยา	134	11
24	โรงเรียนบ้านโพนแพง	203	17
25	โรงเรียนบ้านหนองบัวสร้าง	55	5
26	โรงเรียนบ้านนาเพียงสว่างวิทยานุกูล	177	15
27	โรงเรียนบ้านจันทร์เพ็ญ	63	5
28	โรงเรียนบ้านโคกกลาง	28	2
29	โรงเรียนบ้านนาตาลคำซ่า	62	5
30	โรงเรียนบ้านดงหลวง	89	8
31	โรงเรียนบ้านห้วยหีบวิทยาธาร	34	3
32	โรงเรียนบ้านเหล่าโพนคือเหล่าราษฎร์ วิทยา	18	2
33	โรงเรียนบ้านห้วยยาง	47	4
34	โรงเรียนบ้านแมดนาทม	96	8

	ชื่อโรงเรียน	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
35	โรงเรียนบ้านไร่นาดิ	25	2
36	โรงเรียนบ้านม่วงไข่ประชาราษฎร์	45	4
37	โรงเรียนบ้านโนนสูง	43	4
38	โรงเรียนบ้านโพธิ์วัฒนา	67	6
39	โรงเรียนบ้านเชียงสีราษฎร์อำนวยการ	17	2
40	โรงเรียนบ้านนาตงสหราษฎร์อุทิศ	69	6
41	โรงเรียนบ้านป่าฝาง	78	7
42	โรงเรียนบ้านนาจาน	47	4
43	โรงเรียนบ้านนาแก้วพิทยาคม	41	3
44	โรงเรียนบ้านแป้นสามัคคีราษฎร์บำรุง	34	3
45	โรงเรียนบ้านท่าศาลาราษฎร์บำรุง	60	5
46	โรงเรียนบ้านกลางนาเตี	104	9
47	โรงเรียนบ้านหนองกระบอกราษฎร์อุทิศ วิทยา	74	6
48	โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	94	8
49	โรงเรียนอนุบาลภูพาน	80	7
50	โรงเรียนบ้านยางไร่เจริญราษฎร์ไพบุลย์	45	4
51	โรงเรียนบ้านกกปลาชีวนาโค	78	7
52	โรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย	31	3
53	โรงเรียนชุมชนบ้านสร้างค้อ	73	6
54	โรงเรียนบ้านหลุบเลา	56	5
55	โรงเรียนบ้านใหม่พัฒนา	21	2
56	โรงเรียนบ้านฮ่อมสิมประชาสรร	25	2
57	โรงเรียนบ้านกุดแฮดวัฒนราษฎร์ผดุง	70	6
58	โรงเรียนบ้านบัวคูราษฎร์สามัคคี	95	8
59	โรงเรียนชุมชนบ้านกุดไ	102	9
60	โรงเรียนบ้านกลาง “ผดุงราษฎร์วิทยา”	71	6
61	โรงเรียนบ้านค้อใหญ่	40	3
62	โรงเรียนบ้านนาม่องดงนิมิตวิทยา	37	3
63	โรงเรียนบ้านหนองคำดาร์กานนทวิทยา	45	4
64	โรงเรียนบ้านหนองสะโนราษฎร์รังสฤษฏ์	66	6
	รวมทั้งสิ้น	4,750	400

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในขั้นสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิต

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสำรวจสภาพปัจจุบันทางด้านทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 คือ แบบทดสอบทักษะชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบปรนัย 3 ตัวเลือก วัดทักษะชีวิต 10 ด้าน ๆ ละ 5 ข้อ รวม 50 ข้อ โดยมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

2.2.1 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงมาจากแบบทดสอบทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของงานวิจัย (ขวัญยืน มูลศรี, 2548) แบบทดสอบเป็นแบบสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปในชีวิตประจำวันให้นักเรียนพิจารณาว่า ถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้น นักเรียนจะอย่างไร โดยเลือกตอบจากคำตอบที่กำหนดให้ ซึ่งคำตอบเหล่านั้นไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิดให้นักเรียนตอบให้ตรงกับความรู้สึกและความคิดของนักเรียนมากที่สุด

2.2.2 นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญหาค่าค่าสอดคล้องของความเห็น โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าสอดคล้อง โดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Itemobjective Congruence : IOC) ตั้งแต่ .70 ขึ้นไป

2.3 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นการสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิต

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามวัดทักษะชีวิตมอบหมายให้ผู้ช่วยนักวิจัยจำนวน 14 คน ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 (ตามรายละเอียดในตาราง) จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยตรวจให้คะแนนแบบทดสอบแต่ละฉบับ แล้วรวมคะแนนจำแนกตามองค์ประกอบของทักษะชีวิต จากนั้นจัดลำดับค่าเฉลี่ยคะแนนองค์ประกอบของทักษะชีวิตจากน้อยไปหามาก เพื่อนำไปหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

3. สำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา ถึงความต้องการในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดประชากรเป็นครูที่สอน ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.1.1 ประชากรที่เป็นครู ผู้วิจัยได้กำหนดจากทุกโรงเรียนจากครูประจำชั้นจำนวน 320 คน และครูฝ่ายปกครอง 64 คน รวมทั้งสิ้น 384 คน

3.1.2 ประชากรที่เป็นผู้ปกครอง ผู้วิจัยได้สำรวจผู้ปกครองของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

3.1.3 ประชากรที่เป็นกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ทั้งหมด 960 คน ผู้วิจัย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง 282 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา คือแบบสำรวจความคิดเห็นถึงความต้องการในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจความคิดเห็นต่อทักษะชีวิต

ขั้นที่ 2 สร้างข้อคำถามที่สามารถสำรวจความเห็นของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา โดยข้อคำถามมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการของทักษะชีวิตทั้ง 10 ด้าน

ขั้นที่ 3 นำข้อคำถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเที่ยงตรง

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยนำข้อคำถามมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญพร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .70 ขึ้นไป มาจัดพิมพ์เป็นแบบสำรวจความเห็นของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นสำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา ผู้วิจัยมอบแบบสำรวจความคิดเห็นให้ผู้ช่วยนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

3.3.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจความคิดเห็นและทำการคัดเลือกเฉพาะแบบสำรวจความคิดเห็นที่มีความสมบูรณ์เท่านั้น

3.3.2 ตรวจสอบให้คะแนนแบบสอบถามแต่ละฉบับ แล้วรวมคะแนนจำแนกตามองค์ประกอบของทักษะชีวิต

3.3.3 หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของแบบสำรวจความคิดเห็น

3.3.4 นำผลจากแบบสำรวจความคิดเห็นไปหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนร่วมกับค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียน

4. สรุปรวบรวมข้อมูลเพื่อหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตใช้เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนากิจกรรม โดยผู้วิจัยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างและค่าเฉลี่ยของแบบสำรวจความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรม

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมเสริมทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จากข้อมูลพื้นฐานที่รวบรวมในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ร่างโครงร่างกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ความนำ เป็นการกำหนดความต้องการจำเป็นจากการพิจารณาข้อมูลพื้นฐาน โดยผู้วิจัยได้กำหนดทักษะชีวิตที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียน

1.2 แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานในการพัฒนากิจกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต แนวคิดโยนิโสมนสิการ การพัฒนากิจกรรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการประเมินตามสภาพจริง เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในแต่ละองค์ประกอบของกิจกรรม

1.3 หลักการของกิจกรรม เป็นแนวคิดหรือแนวทางในการดำเนินการพัฒนา กิจกรรมเพื่อให้สามารถบรรลุผลด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในกิจกรรม

1.4 จุดมุ่งหมายของกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมจนเกิดผลและคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเมื่อจบการร่วมกิจกรรมทั้งหมด

1.5 โครงสร้างเนื้อหาของกิจกรรม ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยที่ 1 เรื่องการฝึกคิดตามแนวพุทธ หน่วยที่ 2 เรื่องหยุดความกังวล หน่วยที่ 3 เรื่อง อยู่บนข้อเท็จจริง หน่วยที่ 4 เรื่อง ทุกสิ่งมีแนวทางแก้ไข แต่ละหน่วยการเรียนรู้ใช้เวลา 10 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง

1.6 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนในการจัดกิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ มี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การเตรียม เป็นการสร้างความคุ้นเคยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสอน เป็นการเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นปัญหา ฝึก รวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมที่เราให้แก่วิธีคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ วิธีคิดแบบร้อยสัจหรือคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ และวิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก พิจารณาทางเลือก ตัดสินใจให้เหตุผลในการเลือก

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียนเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.7 สื่อการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้และทำให้นักเรียนสามารถเกิดสมรรถนะทักษะชีวิตตามจุดหมายที่ครูต้องการ ซึ่งต้องสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรม เหมาะสมกับวัยและพื้นฐานประสบการณ์ของนักเรียน

1.8 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการวัดและประเมินที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน โดยผลการวัดและประเมินต้องสามารถอธิบายได้ว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ในแต่ละจุดประสงค์กิจกรรมหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยยึดหลักการว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ กิจกรรมจะต้องมีความหลากหลาย สอดคล้องกับผู้เรียน ช่วยตรวจสอบการบรรลุจุดหมายของหลักสูตรได้จริง เป็นการวัดและประเมินรอบด้าน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2. การตรวจสอบความเหมาะสมของกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา รวม 5 ท่าน ดังรายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก.

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้กิจกรรม

ขั้นตอนนี้เป็นการนำกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ไปปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรม รวมทั้งค้นหาข้อบกพร่องสำหรับนำมาปรับปรุงแก้ไข

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้กิจกรรม

1.1 ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ปีการศึกษา 2561

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 อำเภอละ 1 โรงเรียน โดยเลือกจากโรงเรียนที่มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจัดอยู่ในขนาดกลาง(120-500 คน)ในการร่วมกิจกรรมและผู้บริหารกับครูผู้สอนมีความพร้อมในการร่วมกิจกรรมตามโครงการวิจัยนี้ ซึ่งมีดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนชุมชนบ้านกุดไผ่	จำนวน 102 คน
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยยาง	จำนวน 47 คน
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนอนุบาลภูพาน	จำนวน 80 คน
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	จำนวน 94 คน
5. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนศิริราชภูริวิทยาคาร	จำนวน 134 คน
6. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านดงหลวง	จำนวน 89 คน
7. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านหนองบัวสร้างวิทยาคาร	จำนวน 55 คน

รวม จำนวน 601 คน

2. แบบแผนการทดลอง

ผู้วิจัยทำการทดลองโดยใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มทดลอง ทดสอบก่อน-หลัง (one group pretest-posttest design) ลักษณะของแบบแผนเป็น ดังนี้ (วารุ เฟ็งส์วีสต์, 2551, หน้า 143)

กลุ่มตัวอย่าง	การทดสอบก่อนการทดลอง	ตัวแปรทดลอง	การทดสอบหลังการทดลอง
E	T ₁	X	T ₂

เมื่อ E	แทน กลุ่มทดลอง (Experimental Group)
T ₁	แทน การทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest)
T ₂	แทน การทดสอบหลังการทดลอง (Posttest)
X	แทน การได้เข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร ประกอบด้วย

1. แบบทดสอบวัดทักษะชีวิต ด้านการจัดการกับอารมณ์ ด้านความคิดวิเคราะห์ และด้านการแก้ปัญหาให้กับนักเรียน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เป็นแบบวัดที่มีสถานการณ์เรื่องราวทั่ว ๆ ไปให้นักเรียนอ่านแล้วพิจารณาว่า ถ้านักเรียน อยู่ในสถานการณ์นั้นจะทำอย่างไร โดยเลือกจากคำตอบที่กำหนดไว้ ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

- 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือวัดทักษะชีวิต
- 1.2 สร้างข้อคำถามที่สามารถวัดทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยข้อคำถามต้องมีความสอดคล้องกับนิยามและครอบคลุมทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ
- 1.3 นำข้อคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัด ประเมินผล และนักจิตวิทยา ตรวจสอบความเที่ยงตรง
- 1.4 ผู้วิจัยนำข้อคำถามมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .70 ขึ้นไปมาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดทักษะชีวิต
- 1.5 นำแบบวัดทักษะชีวิตไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนบ้านต๋องโคกกระแซ อำเภอยะหา และโรงเรียนอนุบาลพรเจริญ อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึง

ภาพ จำนวน 40 คน เพื่อนำผลที่ได้มาทดสอบค่าอำนาจจำแนก โดยหาความสอดคล้องระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีอำนาจจำแนกที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แล้วจึงนำข้อที่ผ่านการทดสอบมาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดทักษะชีวิต

1.6 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดทักษะชีวิต โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .814

2. แบบวัดเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรเสริมทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบวัดเจตคติของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรม

2.2 สร้างข้อคำถามที่สามารถวัดเจตคติของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรม

2.3 นำข้อคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัด ประเมินผล จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

2.4 ผู้วิจัยนำข้อคำถามมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .70 ขึ้นไปมาจัดพิมพ์เป็น แบบวัดเจตคติของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรม

4. การดำเนินการทดลอง

ในการดำเนินการทดลองใช้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 ก่อนเริ่มดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ประสานกับโรงเรียน ที่จะทดลองใช้กิจกรรมให้จัดเวลาในการทดลองใช้หลักสูตรนี้สัปดาห์ละ 2 คาบ ใน 1 ภาคเรียน

4.2 ในการทดลองใช้กิจกรรม ผู้วิจัยทำหน้าที่จัดกิจกรรมให้กับนักเรียน กิจกรรมที่ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ การดำเนินกิจกรรมของหลักสูตรใช้เวลา 2 คาบ ต่อสัปดาห์ การดำเนินการทดลอง มีขั้นตอน ดังนี้

1) ทดสอบทักษะชีวิตก่อนการทดลอง (Pretest) เฉพาะองค์ประกอบด้านการจัดการกับอารมณ์ ด้านความคิดวิเคราะห์ และด้านการแก้ปัญหาในกลุ่มทดลอง

2) จัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมของนักเรียนกลุ่มทดลอง ในการสร้างความคุ้นเคย สร้างความไว้วางใจ ความศรัทธาของนักเรียนต่อผู้วิจัย ฝึกกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ฝึกสมาธิในรูปแบบต่าง ๆ ตามกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา

3) ดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนในกลุ่มทดลองทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร

4) ทดสอบทักษะชีวิตหลังการทดลอง (Protest) หลังจากทีนักเรียนได้ร่วมกิจกรรมครบตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในสัปดาห์สุดท้ายกับกลุ่มทดลอง

5) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพกับครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาของนักเรียนถึงการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมหลังจากที่ได้รับการเรียนตามการจัดกิจกรรมแล้ว โดยการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

5. การประเมินผลของการทดลองใช้กิจกรรม

หลังจากดำเนินการทดลองใช้กิจกรรมเสร็จตามแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ผู้วิจัยทำการประเมินผลของกิจกรรมโดยมีการประเมิน 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

5.1 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตก่อน-หลังการทดลองใช้กิจกรรม

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบทักษะชีวิต แบบสอบถามผู้เกี่ยวข้องกับนักเรียน ก่อนและหลังการจัดกิจกรรม มาดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิต ของนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยใช้การวิเคราะห์ค่าที่ (t-test ชนิด Dependent Samples) ทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายมิติ

5.2 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าที่ (One Sample t-test) ซึ่งเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิต มีดังนี้

<u>ค่าร้อยละ</u>	<u>ความหมายของทักษะชีวิต</u>
80 – 100	มีทักษะชีวิตดีเยี่ยม
75 – 79	มีทักษะชีวิตดีมาก
70 – 74	มีทักษะชีวิตดี
65 – 69	มีทักษะชีวิตค่อนข้างดี
<u>ค่าร้อยละ</u>	<u>ความหมายของทักษะชีวิต</u>
60 – 64	มีทักษะชีวิตน่าพอใจ
55 – 59	มีทักษะชีวิตพอใช้
50 – 54	มีทักษะชีวิตผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ
0 – 49	มีทักษะชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ

5.3 การเปรียบเทียบคะแนนเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

4.51 – 5.00	ความพึงพอใจมากที่สุด
3.51 – 4.50	ความพึงพอใจมาก
2.51 – 3.50	ความพึงพอใจปานกลาง
1.51 – 2.50	ความพึงพอใจน้อย
1.00 – 1.50	ความพึงพอใจน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงกิจกรรม

ขั้นตอนนี้เป็นการปรับปรุงและแก้ไขกิจกรรม โดยนำผลจากการประเมินทักษะชีวิต ก่อนและหลังการทดลองใช้กิจกรรม เทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 และพิจารณาจากความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรม มาประกอบการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมทำให้กิจกรรมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโน้มนโยบาย
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอตามวิธีการ
พัฒนาโปรแกรม ซึ่งมี 4 ตอน ดังนี้

1. ผลการสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น
2. ผลการออกแบบกิจกรรม
3. ผลการทดลองใช้กิจกรรม
4. ผลการประเมินและปรับปรุงกิจกรรม

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น

การนำเสนอผลการสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น ในขั้นนี้
ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) ส่วนที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (2) ส่วนที่ได้จากการ
สำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทาง
การศึกษา (3) สำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาถึงความต้องการ
ในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน (4) สรุปรวบรวมข้อมูลเพื่อหาความต้องการจำเป็น
เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรม

1. ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

การศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อหาข้อสรุปว่า
องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านใดที่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา มีความบกพร่องมากกว่าด้าน
อื่น ๆ ซึ่งผลการศึกษา พบว่า มีความบกพร่องเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ความคิดวิเคราะห์
การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างสัมพันธภาพและการ
สื่อสาร การตัดสินใจแก้ปัญหา การตระหนักรู้ในตน ความภูมิใจในตนเอง ความเห็นใจผู้อื่น ความ
รับผิดชอบต่อสังคม

2. ผลการสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตจากกลุ่มประชากรในสภาพจริงจาก
ข้อมูลเชิงประจักษ์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

การศึกษาสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียน
ขยายโอกาสทางการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาข้อสรุปว่า ในสภาพจริงจากข้อมูลเชิงประจักษ์
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีทักษะด้านใดบกพร่องจากมากไป
หาน้อย เพื่อนำไปหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน เก็บรวบรวม

จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยใช้แบบทดสอบที่ผู้วิจัยปรับปรุงมาจากแบบทดสอบทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของงานวิจัย (ขวัญยืน มูลศรี, 2548) ซึ่งมีคะแนนเต็มแต่ละด้าน 25 คะแนน ผลการศึกษาสำรวจปรากฏผลตามตาราง 10 ดังนี้

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนวัดทักษะชีวิตแต่ละด้านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

องค์ประกอบทักษะชีวิต	$\bar{X}$	S.D.	ลำดับที่
1. การตัดสินใจ	3.75	5.87	4
2. การแก้ปัญหา	3.58	5.35	3
3. ความคิดสร้างสรรค์	3.75	2.76	6
4. ความคิดวิเคราะห์	3.56	5.68	2
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	4.15	2.87	10
6. การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	3.79	2.89	5
7. ความตระหนักในตนเอง	3.78	2.76	7
8. ความเห็นใจผู้อื่น	3.87	3.35	8
9. การจัดการกับอารมณ์	3.56	5.68	1
10. การจัดการกับความเครียด	4.14	3.36	9

จากตาราง 10 ผลการสำรวจปรากฏว่าสภาพความเป็นจริงของทักษะชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ค่าเฉลี่ยน้อย 3 ลำดับแรก คือ ทักษะด้านการจัดการกับอารมณ์ ความคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา

3. ผลการสำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

การสำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

การสำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีจุดมุ่งหมายเพื่อไปหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนร่วมกับ

ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 1,066 คน โดยใช้แบบสอบถามซึ่งมีคะแนนเต็มแต่ละองค์ประกอบ 5 คะแนน ผลการสำรวจปรากฏผลตามตาราง 11 ดังนี้

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

องค์ประกอบทักษะชีวิต	$\bar{X}$	S.D.
1. การตัดสินใจ	5.00	0.80
2. การแก้ปัญหา	5.00	0.68
3. ความคิดสร้างสรรค์	4.35	0.58
4. ความคิดวิเคราะห์	5.00	0.70
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	4.28	0.67
6. การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	4.24	0.63
7. ความตระหนักในตนเอง	4.27	0.65
8. ความเห็นใจผู้อื่น	5.00	0.69
9. การจัดการกับอารมณ์	5.00	0.70
10. การจัดการกับความเครียด	5.00	0.89

จากตาราง 11 พบว่า ความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาที่ต้องการให้นักเรียนมีมากที่สุด คือ การจัดการกับอารมณ์ ความคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา

4. สรุปรวบรวมข้อมูลเพื่อหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต สำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนากิจกรรม โดยผู้วิจัยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างและค่าเฉลี่ยของแบบสำรวจความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI) ซึ่งสูตรในการคำนวณคือ

$$PNI = \frac{I - D}{D}$$

ซึ่งมีผลการสรุปปรากฏตามตาราง....12. ดังนี้

ตาราง....12 ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

องค์ประกอบทักษะชีวิต	ค่าเฉลี่ย สภาพที่ แท้จริง	ค่าเฉลี่ย สภาพที่ คาดหวัง	PNI	ลำดับ
1. การตัดสินใจ	3.75	5.00	0.33	4
2. การแก้ปัญหา	3.58	5.00	0.39	3
3. ความคิดสร้างสรรค์	3.75	4.35	0.16	8
4. ความคิดวิเคราะห์	3.56	5.00	0.40	2
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	4.15	4.28	0.03	10
6. การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล	3.79	4.24	0.12	7
7. ความตระหนักในตนเอง	3.78	4.27	0.13	9
8. ความเห็นใจผู้อื่น	3.87	5.00	0.29	5
9. การจัดการกับอารมณ์	3.56	5.00	0.40	1
10. การจัดการกับความเครียด	4.14	5.00	0.21	6

จากตาราง..12... ผลการสำรวจปรากฏว่า คะแนนทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่ต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน 3 ลำดับ คือ (1) การจัดการกับอารมณ์ (2) ความคิดวิเคราะห์ (3) การแก้ปัญหา (PNI = 0.40 ,0.39)ซึ่งข้อค้นพบนี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ คือ ยืนยันผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานจากการวิเคราะห์เอกสาร กล่าวคือ ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทั้งในส่วนที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ได้จากการสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการศึกษาทั้ง 2 ส่วน มีความสอดคล้องตรงกันว่า นักเรียนมีความบกพร่องทางด้านองค์ประกอบของทักษะชีวิต เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การจัดการกับอารมณ์ ความคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา ทำให้ตัดสินใจเลือก 3 องค์ประกอบนี้มาพัฒนาเป็นกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตมีความเหมาะสมผล อีกทั้งยังช่วยเพิ่มน้ำหนักความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตนี้มากขึ้น

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ได้รวบรวมสรุปความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งผลการออกแบบพัฒนากิจกรรม ผู้วิจัยนำเสนอแยกเป็น 2 ส่วน คือ ผลการเขียนกิจกรรม

ขั้นที่ 1 การพัฒนากิจกรรมและเอกสารประกอบกิจกรรม

ในขั้นนี้เป็นการนำเอาข้อมูลพื้นฐานในตอนที 1 มากำหนดโครงสร้างกิจกรรม ได้องค์ประกอบกิจกรรมที่สร้างขึ้น ดังนี้

คำนำ

คู่มือผู้สอนเรื่องกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายให้ผู้สอนสามารถนำกิจกรรมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องศึกษาทำความเข้าใจรายละเอียดในคู่มือ ซึ่งประกอบด้วยคำชี้แจง วิธีการจัดกิจกรรม ประกอบไปด้วยชื่อกิจกรรม เวลาที่ใช้ วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล เพื่อให้การจัดกิจกรรมบรรลุตามจุดมุ่งหมาย

บรรพต แสนสุวรรณ

คู่มือผู้สอน

เรื่อง กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ตอนที่ 1 คำชี้แจงวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. คำชี้แจงวิธีการจัดการเรียนการสอน

1.1. ชั้นเตรียมการสำหรับผู้สอน

1.1.1 ศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้กิจกรรมสำหรับผู้สอน และคู่มือสำหรับ

ผู้เรียนให้ชัดเจน

1.2 จัดเตรียมเอกสารประกอบการสอน สื่อการสอน และเครื่องมือวัดและ

ประเมินผล

1.3 จัดเตรียมห้องเรียนและสถานที่เรียนให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่จัดให้นักเรียน

2. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

- 2.1 ผู้สอนประชุมชี้แจงความเป็นมาของกิจกรรม วัตถุประสงค์ วิธีการจัดกิจกรรม การประเมินผล และประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับ
- 2.2 ให้ผู้เรียนประเมินตนเองตามแบบประเมินทักษะชีวิต ใช้เวลา 1 ชั่วโมง
- 2.3 ดำเนินการจัดกิจกรรมตามชุดกิจกรรม ใช้เวลา 40 ชั่วโมง มีขั้นตอน ดังนี้
  - 1) ชี้นำ เป็นการสร้างความคุ้นเคยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน
  - 2) ชี้นสอน เป็นการเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นปัญหา ฝึกรวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดความคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ และวิธีคิดแบบเห็นคุณค่า และทางออก พิจารณาทางเลือก ตัดสินใจให้เหตุผลในการเลือก
  - 3) ชี้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปทบทเรียน เชื่อมโยงในชีวิตประจำวัน
3. ขั้นตอนการประเมินผล
  - การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรม
  - การสัมภาษณ์จากครู ญาติ โดยใช้แนวทางสัมภาษณ์เชิงลึก
  - นักเรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 ของเวลาที่กำหนดไว้

ตอนที่ 2 กิจกรรม จำนวน 20 แผนกิจกรรม ดังนี้

- กิจกรรมที่ 1 เรื่อง แนวคิดและความสำคัญของแนวโยนิโสมนสิการกับทักษะชีวิต (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การส่งเสริมการคิดแบบโยนิโสมนสิการโดยใช้สุนทรียสนทนา (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 3 เรื่อง การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญด้วยการคิดโดยแยกคาย (โยนิโสมนสิการ) ด้วยวิธีการคิดแบบสืบหาเหตุปัจจัยและแบบคุณค่าและทางออก (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 4 เรื่อง การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญด้วยการคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และหาทางออก แบบปลูกเร้าคุณธรรม (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 5 เรื่องการฝึกคิดแบบเป็นปัจจุบัน แบบโยนิโสมนสิการ (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 6 การฝึกควบคุมอารมณ์ (ผลเสียของการตกเป็นทาสอารมณ์) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 7 การฝึกควบคุมอารมณ์ (อดทนต่อคำวิจารณ์นินทา) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 8 การฝึกควบคุมอารมณ์ (ฟังคำบ่นให้ฟังถึงใจคนบ่น) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 9 การฝึกควบคุมอารมณ์ (สิ่งจำเป็นกับสิ่งฟุ่มเฟือย) (เวลา 2 ชั่วโมง)

- กิจกรรมที่ 10 การฝึกควบคุมอารมณ์ (ความเครียดส่งผลเสียแต่มีวิธีแก้ไข)
(เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 11 การฝึกคิดวิเคราะห์ (เครื่องมือที่มีผลต่อร่างกาย) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 12 การฝึกคิดวิเคราะห์ (คิดก่อนเชื่อ ชัวร์ก่อนแชร์) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 13 การฝึกคิดวิเคราะห์ (รู้จักชุมชนของเราให้ลึกซึ้ง) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 14 การฝึกคิดวิเคราะห์ (เลือกข้อมูลให้ชัวร์ก่อนตัดสินใจ) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 15 การฝึกคิดวิเคราะห์ (การเลือกแนวทางที่ถูกที่สุด) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 16 ฝึกทักษะการแก้ปัญหา (ปัญหาการเรียนสาย ไม่ตั้งใจเรียน หมดไปไม่เหลือ) (เวลา 2 ชั่วโมง)
- กิจกรรมที่ 17 ฝึกทักษะการแก้ปัญหา (เรื่องความรักชู้สาวไม่ใช่ทั้งหมดของชีวิต)
- กิจกรรมที่ 18 ฝึกทักษะการแก้ปัญหา (ปัญหาเสพติดในสถานศึกษา)
- กิจกรรมที่ 19 ฝึกทักษะการแก้ปัญหา (ระดับมันสมองไม่ต้องใช้ความรุนแรง)
- กิจกรรมที่ 20 ฝึกทักษะการแก้ปัญหา (แก้ปัญหาแบบแนวพุทธ) (เวลา 2 ชั่วโมง)

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้กิจกรรม

หลังจากพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการประชุมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการสอนให้กับผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 14 คน เพื่อนำกิจกรรมไปพัฒนานักเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้หรือไม่ อย่างไร รวมทั้งค้นหาข้อบกพร่องสำหรับนำมาปรับปรุงแก้ไข

ผลการทดลองใช้กิจกรรมครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ สำหรับนำมาใช้ประเมินผลของหลักสูตร ดังนี้

ลำดับที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตก่อน-หลังการทดลองใช้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ลำดับที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70

ลำดับที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนเจตคติต่อการเรียนตามกิจกรรมกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ระดับ มาก ขึ้นไป

ลำดับที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตก่อน-หลังการทดลองใช้กิจกรรม
ปรากฏรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลดัง ตาราง.13..

ตาราง 13 การเปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ตามกิจกรรม
เสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาใน
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกรายรวมและรายด้าน

ทักษะชีวิต	N	คะแนน เต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t
			$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านการจัดการกับ อารมณ์	600	40	33.37	1.63	36.14	1.42	35.26*
ด้านการคิดวิเคราะห์	600	40	33.59	1.55	36.15	1.42	32.903*
ด้านการแก้ปัญหา	600	40	33.42	1.60	35.91	1.08	33.274*
รวม	600	120	100.38	4.63	108.19	3.85	34.861*

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 13 พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตโดยภาพรวมหลัง
การทดลองและก่อนการทดลองใช้กิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย
ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตรายมิติทั้งด้านการจัดการกับอารมณ์ ด้านการคิดวิเคราะห์ และด้านการ
แก้ปัญหา หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ลำดับที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์
ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70

การเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของนักเรียนหลังเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้าง
ทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทาง
การศึกษา ผลปรากฏ ดังตาราง.14..

จำนวน นักเรียน	คะแนน เต็ม	$\bar{X}$	S.D.	เกณฑ์ (70 % ของ คะแนนเต็ม)	คะแนน เฉลี่ยร้อยละ	t	ระดับ นัยสำคัญ
30	120	112.83	9.11	84	93.88	25.210*	.05

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง..14. พบว่าผลการทดสอบทักษะชีวิตหลังเรียน คะแนนเต็ม 120 คะแนน นักเรียนได้คะแนนสูงสุด 120 คะแนน คะแนนต่ำสุด คะแนน คะแนนเฉลี่ย 112 คะแนน หรือคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 93.88 อยู่ในระดับตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ลำดับที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ระดับ มาก ขึ้นไป

การเปรียบเทียบคะแนนเจตคติต่อการเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยคีโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา กับเกณฑ์ที่กำหนด ผลปรากฏดังตาราง..15..

ข้อความถาม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ฉันกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรนี้	4.76	0.41	มากที่สุด
2. ฉันสนใจและเต็มใจเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมนี้	3.84	0.79	มาก
3. ฉันเห็นว่าหลักสูตรเสริมนี้มีประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองมาก	4.96	0.28	มากที่สุด
4. กิจกรรมในหลักสูตรเสริมนี้สามารถทำให้ฉันมีทักษะในการใช้ชีวิตได้เป็นอย่างดี	3.82	0.48	มาก
5. เนื้อหาในหลักสูตรนี้มีความน่าสนใจ	3.57	0.50	มาก
6. เนื้อหาหลักสูตรเสริมนี้เหมาะสมกับวัยของฉันมาก	5.00	0.00	มากที่สุด
7. กิจกรรมมีความหลากหลายเหมาะสมกับความสนใจฉันมาก	4.56	0.46	มากที่สุด
8. กิจกรรมมีความชัดเจนน่าสนใจสามารถปฏิบัติได้	4.48	0.38	มาก
9. กิจกรรมส่งเสริมให้ฉันได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ	4.85	0.94	มากที่สุด

ตาราง 15 (ต่อ)

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
10. ฉันจะหลีกเลี่ยงในการร่วมกิจกรรมกับหลักสูตรเสริมนี้	5.00	0.0	มากที่สุด
11. กิจกรรมจากหลักสูตรเสริมนี้ไม่มีประโยชน์กับชีวิตฉันเลย	5.00	0.0	มากที่สุด
12. สื่อการเรียนมีความน่าสนใจ ทันสมัย เหมาะสมกับวัยฉันมาก	4.27	0.81	มาก
13. สื่อมีความชัดเจนสามารถปฏิบัติตามได้ง่าย	5.00	0.0	มากที่สุด
14. ฉันชอบในการนำเสนอความคิดเห็นและเสนอผลงานกับกลุ่ม	4.47	0.83	มาก
15. ฉันทราบความก้าวหน้าจากการร่วมกิจกรรมในทันทีหลังจากการทดสอบ	3.28	0.35	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	4.45	0.57	มาก

ผลจากตาราง...15. ผลการวัดเจตคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน และตั้งเกณฑ์ในระดับดีขึ้นไปหรือมีคะแนนเฉลี่ย 4.45 ขึ้นไป พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยในระดับ มาก อยู่ในระดับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้น ในประเด็นต่อไปนี้
  - 3.1 เปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
  - 3.2 เปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของนักเรียนหลังเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากับเกณฑ์ที่กำหนด
  - 3.3 ศึกษาเจตคติของนักเรียน ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

สมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในกลุ่มทดลอง มีทักษะชีวิตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในกลุ่มทดลอง มีทักษะชีวิตหลังเรียนตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในกลุ่มทดลอง มีเจตคติต่อกิจกรรมการเรียนรู้ตามกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ในระดับ มาก ขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น เป็นการศึกษา สำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนากิจกรรมเสริมทักษะชีวิต ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พร้อมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารประเภท หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อหาข้อสรุปว่าองค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านใดที่นักเรียนกลุ่มวัยรุ่นตอนต้น มีความบกพร่องมากที่สุดจาก 10 องค์ประกอบ คือ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความตระหนักในตนเอง ความเห็นใจกับผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ การจัดการกับความเครียด

2. สำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตจากกลุ่มประชากรในสภาพจริงจากข้อมูลเชิงประจักษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ในปีการศึกษา 2561 ที่มีจำนวนทั้งสิ้น 4,750 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น โดยใช้อำเภอเป็นเขตในการแบ่ง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในขั้นสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิต

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 คือ แบบทดสอบทักษะชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบทดสอบปรนัย 3 ตัวเลือก วัดทักษะชีวิต 10 ด้าน ๆ ละ 5 ข้อ รวม 50 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงมาจากแบบทดสอบทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 แบบทดสอบเป็นแบบสถานการณ์เรื่องราวทั่ว ๆ ไปในชีวิตประจำวันให้นักเรียนพิจารณาว่า ถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้น จะทำอย่างไร โดย

เลือกตอบจากคำตอบที่กำหนดให้ ซึ่งคำตอบเหล่านั้นไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิดให้นักเรียนตอบให้ตรงกับความรู้สึกและความคิดของนักเรียนมากที่สุด จากนั้นนำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา นำผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญหาค่าความสอดคล้องของความเห็น โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้อง โดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ .70 ขึ้นไป

2.3 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นการสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิต

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามวัดทักษะชีวิตไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สรุปได้ว่า นักเรียนมีความบกพร่อง ด้านทักษะชีวิตที่มากที่สุดไปหาน้อยที่สุด คือ (1) ด้านการจัดการกับอารมณ์ (2) ด้านความคิดวิเคราะห์ (3) ด้านการแก้ปัญหา (4) ด้านการตัดสินใจ (5) ด้านการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (6) ด้านความคิดสร้างสรรค์ (7) ด้านความตระหนักในตนเอง (8) ด้านความเห็นใจผู้อื่น (9) ด้านการจัดการกับความเครียด (10) ด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

3. สำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการศึกษาถึง ความต้องการในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน พบว่า มีความคาดหวังมากที่สุด 6 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการแก้ปัญหา ด้านความคิดวิเคราะห์ ด้านความเห็นใจผู้อื่น ด้านการจัดการกับอารมณ์ ด้านการจัดการกับความเครียด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 5) ความคาดหวังระดับมาก คือ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ด้านความตระหนักในตนเอง ด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 4.18 – 4.27)

4. สรุปรวบรวมข้อมูลเพื่อหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาหลักสูตรโดยผู้วิจัยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างและค่าเฉลี่ยของการสำรวจความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาในสกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI) ซึ่งมีผลสรุปได้ว่า ทักษะชีวิตที่ต้องมีการพัฒนา อย่างเร่งด่วน 3 ลำดับแรก คือ (1) ด้านการจัดการกับอารมณ์ (2) ด้านการคิดวิเคราะห์ (3) ด้านการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรม เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตรจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 กำหนดเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวคิดโยนิโสมนสิการ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการวัดและประเมิน

การดำเนินงานในการพัฒนากิจกรรม มีข้อสรุปดังนี้

1. โครงร่างกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรมุ่งพัฒนาทักษะชีวิตในด้านการจัดการกับอารมณ์ ความคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรมตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ ผู้สอนมีบทบาทในการสร้างความศรัทธาในตัวครูเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้กำลังใจ กระตุ้นให้นักเรียนเปิดรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลโดยไม่มีอคติ โครงสร้างหลักสูตรนี้ประกอบด้วย องค์ประกอบ คือ 1) ความนำ 2) แนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐาน 3) หลักการของกิจกรรม 4) จุดมุ่งหมายของกิจกรรม 5) โครงสร้างเนื้อหาของกิจกรรม 6) กิจกรรมการเรียนรู้ 7) สื่อการเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

2. โครงร่างแผนการจัดการเรียนรู้ มีทั้งหมด 20 แผน โดยมีแผนที่ 1-5 เป็นการฝึกกระบวนการโยนิโสมนสิการ แผนที่ 6-10 เป็นการฝึกการควบคุมอารมณ์ แผนที่ 11-15 เป็นการฝึกการคิดวิเคราะห์ แผนที่ 16-20 เป็นการฝึกการแก้ปัญหา แผนการเรียนรู้แต่ละแผนประกอบด้วย สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3. คู่มือการจัดการเรียนการสอน เป็นเอกสารที่ประกอบด้วยคำแนะนำสำหรับครูผู้สอนในการจำหลักสูตรไปใช้ คำแนะนำเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตร

ผลการประเมินโครงสร้างหลักสูตรและความเหมาะสมสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึง มากที่สุด มีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขบ้าง รวมถึงการปรับสำนวนภาษาที่ใช้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อเสนอแนะทั้งหมดมาปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนชุมชนบ้านกุดไผ่ จำนวน 102 คน 2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยยาง จำนวน 47 คน 3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนอนุบาลภูพาน จำนวน 80 คน 4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 94 คน 5. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนศิริราชภูริวิทยาคาร จำนวน 134 คน 6. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านดงหลวงจำนวน 89 คน 7. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านหนองบัวสร้างวิทยาคาร จำนวน 55 คน รวมจำนวน 601 คน โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ สุ่มกลุ่มทดลองทดสอบก่อน-หลัง (Randomized one group pretest-posttest design) และนำคะแนนจากการทดสอบมาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ย และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 70

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร โดยนำผลจากการประเมินผลการใช้หลักสูตรมาประกอบการปรับปรุงและแก้ไขกิจกรรม ทำให้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจสภาพ ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น ได้ข้อสรุป ดังนี้
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัญหาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต การสำรวจสภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตจากกลุ่มประชากรสำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ถึงความคาดหวังในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน และสรุปรวบรวมข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้เป็นแนวทาง ในการออกแบบพัฒนากิจกรรม ซึ่งมีผลสรุปได้ว่า ทักษะชีวิตที่ต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน 3 ลำดับแรก คือ (1) ด้านการจัดการกับอารมณ์ (2) ด้านความคิดวิเคราะห์ (3) ด้านการแก้ปัญหา

2. ผลการพัฒนาร่างกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต

2.1 ผลการพัฒนาร่างกิจกรรมเสริมทักษะชีวิต ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ได้องค์ประกอบกิจกรรมที่สร้างขึ้น 7 องค์ประกอบ คือ ความนำ แนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของกิจกรรม จุดมุ่งหมายของกิจกรรม โครงสร้างเนื้อหาของกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยมีโครงสร้างเนื้อหา 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 เรื่องฝึกคิดตามแนวพุทธ หน่วยที่ 2 เรื่องหยุดความกังวล หน่วยที่ 3 เรื่อง อยู่บนข้อเท็จจริง หน่วยที่ 4 เรื่องทุกสิ่งมีแนวทางแก้ไข ใช้เวลาเรียนรวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมสอดคล้องขององค์ประกอบของโครงร่างกิจกรรม และผลการประเมินความเหมาะสมของโครงร่างกิจกรรมและเอกสารประกอบกิจกรรมพบว่าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร

3.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตก่อน-หลังการทดลองใช้กิจกรรม พบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตทั้ง 3 ด้าน หลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

3.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70 พบว่าผลการทดสอบทักษะชีวิตหลังเรียน คะแนนเต็ม 120 คะแนน นักเรียนได้คะแนนสูงสุด 120 คะแนน คะแนนต่ำสุด คะแนน คะแนนเฉลี่ย คะแนน หรือ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ สูงกว่าระดับตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

3.3 เจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ระดับ มากขึ้นไป พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 4.45 ในระดับ ดี อยู่ในระดับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยนำมาอภิปรายโดยแบ่งกันนำเสนอออกเป็น
ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการสำรวจ
สภาพปัจจุบันด้านทักษะชีวิตของนักเรียน สำรวจความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง และกรรมการ
สถานศึกษาถึงการเสริมสร้างทักษะชีวิตมากำหนดเป็นหลักการและเหตุผลของกิจกรรมและ
จุดมุ่งหมายของกิจกรรม ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนากิจกรรม ที่ต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน
และสังคมแล้วกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้และการประเมินผล

กิจกรรมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการนักเรียนให้เกิดทักษะชีวิตตาม
แนวคิดโยนิโสมนสิการ ซึ่งประกอบด้วย 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 ชั้นนำ เป็นการสร้างความคุ้นเคย
ความสัมพันธ์ที่ระหว่างครูกับนักเรียน ชั้นที่ 2 ชั้นสอน เป็นการเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ที่
เป็นปัญหา ฝึกรวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดความคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยวิธีคิด
แบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบบรรณธรรม
สัมพันธ์ และวิธีคิดแบบเห็นคุณโทษ และทางออก พิจารณาทางเลือก ตัดสินในการให้เหตุผลใน
การเลือก ชั้นที่ 3 ชั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปทเรียน ซึ่งทั้ง 3 ชั้นตอนสอดคล้องกับ
แนวคิดของ สุนน อมรวิวัฒน์ (2533 : 161 - 166) สมถวิล เหตุรุน (2555) พระสุพล นิยน์รัมย์
(2566) นัฏฐการต์ เหลาแก้ว (2555)

ประเด็นที่ 2 ผลของการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร

ผลการจัดการเรียนการสอนตามกิจกรรม พบว่า หลังจากนักเรียนเข้าร่วม
กิจกรรมครบตามกิจกรรมแล้ว นักเรียนมีคะแนนทักษะชีวิตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้ง
คะแนนรวมทุกด้านและพิจารณาเป็นรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และคะแนน
เฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อยู่ในระดับ ร้อยละ ซึ่งเป็นเป็นไปตาม
สมมุติฐานที่กำหนด ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีการจัดกิจกรรมตามแนวโยนิโสมนสิการ
ซึ่งทุกกิจกรรมสามารถทำให้นักเรียนมีการทำในใจโดยแยกกาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิด
พิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ดูด้วยปัญหาที่คิด
เป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์
แห่งเหตุปัจจัย และโยนิโสมนสิการก็ได้หมายถึงการละเลยความเป็นวิชาการไป ทว่าเป็นการ
หยั่งรากให้ลึกซึ่งยิ่งขึ้น ให้เป็นประสบการณ์ซึ่งสัมผัสได้โดยตรงมากขึ้น และสอดคล้องกับการฝึกจิต
จากการทำสมาธิมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้การพัฒนาด้านใน และการพัฒนาความรู้ภายนอก
เติบโตไปอย่างพร้อมเพรียง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต), 2551, หน้า 57) สอดคล้องกับ
ทิตินา แชมมณี (2540, หน้า 87) อธิบายว่า โยนิโสมนสิการ “การคิดเป็น” เป็นความสามารถที่
บุคคลรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งที่ทั้งปลายตามสภาวะโดยวิธีคิดเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุ
ตลอดทาง จนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นจามสภาวะที่เป็นจริง คิดตาม

ความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้ลึกลับของตนเองเข้าไปจับหรือครอบคลุมนักเรียนจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่งปัญญา และ เสถียรพงษ์วรรณปก (2541, หน้า 15) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย คือ การคิดเป็น รู้จักคิด หรือคิดวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ สมถวิล เหตุรุน (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง วรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ออกแบบมาเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง วรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 77.22/76.81 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ดัชนีประสิทธิภาพผลการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ออกแบบมาเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง วรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีค่าเท่ากับ 0.5348 แสดงว่าผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพิ่มขึ้นร้อยละ 53.48 ผลของการวิจัยของ พระสุพล นิยน์รัมย์ (2566) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ผลการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนแบบโยนิโสมนสิการ และแบบปกติ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนแบบโยนิโสมนสิการมีประสิทธิภาพ 88.07/87.50 และ 83.25/82.19 ตามลำดับ 2) ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนแบบโยนิโสมนสิการ มีค่า .6066 และ .5179 คิดเป็นร้อยละ 60.66 และ 51.79 ตามลำดับ 3) ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนแบบโยนิโสมนสิการและแบบปกติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และ 4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ชั้น 5 อายุ 12 ไตรลักษณ์ 3 โดยใช้รูปแบบการเรียนแบบโยนิโสมนสิการ สูงกว่าแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ประเด็นที่ 3 เจตคติของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร

ผลการสำรวจเจตคติต่อกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีเจตคติต่อกิจกรรมตามหลักสูตรอยู่ในระดับ มาก ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ทำให้เป็นหนึ่งเดียวกับชีวิตประจำวัน เน้นการจัดกิจกรรมสุนทรียสนทนา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสาร เป็นส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษย์ เป็นแนวทางการสนทนาที่มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคู่สนทนาและเปิดโลกทัศน์ให้เห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้ภายในตน ช่วยให้เกิดสติ สมาธิกับการเรียนเป็นการทำให้ใจสงบแม้จะมีกิจกรรมที่เคลื่อนไหวอยู่ในชีวิต และมีพุทธวิธี

การสอนคือ เหตุการณ์กระตุ้นที่แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของความรู้เดิมของตนเอง โอกาสสำหรับผู้เรียนในการใช้ความรู้เดิมพิสูจน์และรองรับสมมุติฐานที่คาดไว้ การสะท้อนตนเองเชิงวิพากษ์ การอภิปรายร่วมกับผู้เรียนอื่นๆ และผู้สอนเป็นการตรวจสอบความคิดและวิธีการที่มีความหลากหลายของกลุ่ม โอกาสสำหรับผู้เรียนในการทดสอบและประยุกต์ใช้มุมมองใหม่ รวมทั้งบทบาทของผู้สอนที่ต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดความไว้วางใจและเอาใจใส่ต่อการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกัน กระตุ้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ช่วยนักเรียนให้เชื่อมโยงระหว่างการใช้เหตุผลและเจตคติ โดยการใช้ความรู้สึกและอารมณ์ซึ่งทั้งการใช้เหตุผลและเจตคติเกิดได้ในการสะท้อน เชิงวิพากษ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏการต์ เหลาแก้ว (2555) ได้ศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยประยุกต์การสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ที่มีต่อความรับผิดชอบและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 ด้านความรู้ ครูผู้สอนควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่หลากหลายผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การสร้างความพร้อมในการเรียน การใช้สุนทรียสนทนา การสะท้อนการเรียนรู้
- 1.2 ด้านการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรม ควรให้เอื้อต่อการพัฒนาการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย เป็นอิสระ มีความเป็นกันเอง มีความเท่าเทียมกัน และต้องเน้นกิจกรรมการปฏิบัติมากกว่าเนื้อหา ควรจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย จะช่วยให้ผู้สอนกับนักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มได้ดี และทุกคนมีโอกาสได้สะท้อนตนเองทำให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง รวมทั้งผู้สอนสามารถช่วยเหลือชี้แนะนักเรียนได้ทุกคนและสามารถใช้ระยะเวลาในการสอนได้ตามที่กำหนดในหลักสูตร
- 1.3 ด้านบทบาทของครูในการจัดกิจกรรม ในขณะที่ดำเนินการจัดกิจกรรมผู้สอนควรสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของนักเรียนทุกคน มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดอย่างอิสระ
- 1.4 ด้านการวัดและประเมินผล ครูผู้สอนต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ทั้งผู้เรียน ผู้สอน และเพื่อนผู้เรียน เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงที่สุด โดยเฉพาะการประเมินตนเองของผู้เรียนเพราะโยนิโสมนสิการเป็นการเรียนรู้ด้านในของตนเอง จึงต้องให้เจ้าตัวได้สะท้อนความรู้สึกออกมา บุคคลอื่นไม่สามารถรู้ได้ชัดเจนทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาระบบการคิดที่ถูกต้อง มีเหตุผล สามารถควบคุมตนเองได้มากขึ้น
- 1.5 การนำกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการศึกษาลำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาไปใช้ ครูควรมุ่งการพัฒนา

นักเรียนจากภายในของตัวนักเรียนเอง ควรมุ่งให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองหาเหตุผลด้วยตนเอง สนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล เกิดการเรียนรู้และสามารถปฏิบัติตนได้ตามหลัก
ความถูกต้องของคุณธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ ในการพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ และระดับชั้นอื่น ๆ

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2546). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพ
ทางวิชาการกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.
- _____. (2556). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพ
ทางวิชาการกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.
- ชม ภูมิภาค. (2551). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชวนา ขวลิตดำรง. (2540). *การวัดผลการปฏิบัติงาน*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม:
มหาวิทาลัยมหาสารคาม.
- ดวงเดือน พันธุนาวิณ (2529). *จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช
- คำริ บุญชู (2534).
- ทิพวรรณ ประเสริฐอำไพสกุล. (2544). *การเปรียบเทียบผลการประเมินความ
ต้องการจำเป็นและการยอมรับในผลการประเมินของครูคณิตศาสตร์
ระหว่างการประเมินความต้องการจำเป็นแบบมีส่วนร่วมและไม่มี
ส่วนร่วม*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศนา แคมมณี (2544) *วิทยาการด้านการคิด*. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์
นพรัตน์ ศรีรุ่ง. (2542). *การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของ
ครูผู้สอนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการท้องถิ่นในโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพวรรณ วงศ์วิชัยวัฒน์ (2557). *การพัฒนาทักษะชีวิตในการปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากปัญหา
สังคมโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*.
วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). *การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ*. กรุงเทพฯ:
สถาบันสื่อธรรม.
- _____. (2550). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- _____. (2550). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและ
สถาบันสื่อธรรม.
- พัชรี ชันอาสาละ. (2544). *การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูด้าน
การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ:

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มยุรีย์ เขียวฉะอ้อน. (2541). *การประเมินความต้องการจำเป็นด้านทักษะพื้นฐานของครูอนุบาลโดยใช้การวิเคราะห์งาน*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มันตรา ธรรมบุศย์ (2000).(ออนไลน์) บทความเรื่อง “การเรียนรู้แบบ Brain Based Learning (BBL)”
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548).พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร จำกัด
- มานวิภา ทิพย์ศรี (2559).การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการจัดการกับความเครียดของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2543). *การวัดด้านจิตพิสัย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ลักขณา สริวัฒน์ (2549).การแนะแนวเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โอ เอส ปรี้นติ้งเฮ้าส์
- วัลนิภา ฉลากบาง (2548).การพัฒนาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภคด้วยปัญญาของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสกลนคร. ปริญญาโท การวิจัย พฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์.กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก (2552)
- ศักดิ์ สันทรเสรี (2531)
- ศักดิ์นคร ศรีหอแก้ว (2557).รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สกล วรเจริญศรี. (2550). *การศึกษาทักษะชีวิต และการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น*. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สมถวิล เหตุรุน (2555).การพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องวรรณกรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สมประสงค์ ม่วมบุญลือ (2555).การคิดวิจารณ์ญาณ การใช้หลักตรรกะเพื่อการตัดสินใจเลือก. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปกร
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุจรีต เพียรชอบ. (2548). *E-Learning การพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุทธิลักษณ์ สมิตะสิระ และประภา คงปัญญา. (2551). *โครงการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนา
สุขภาวะและชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษาอย่างมีส่วนร่วม*. นครปฐม:
โรงพิมพ์โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2548). *คุณภาพของการเรียนรู้*. เข้าถึงได้จาก
http://www.jitwivat.org/docs/articles/0508063_sumon.htm
- สุมิตร คุณานุกร. (2520). *หลักสูตรและการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชวนชม.
- สุรพล ธรรมร่วมดี. (2551). *การเรียนรู้แบบองค์รวมกับการทำงานเป็นทีม:
ประสบการณ์จากสถาบันอาศรมศิลป์*. กรุงเทพฯ:
โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุมล อมรวิวัฒน์ (2533). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. กรุงเทพฯ : โอ เอส
พริ้นติ้งเฮ้าส์
- สุวิมล ว่องวานิช. (2548). *การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก (2541). *คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด
- องค์การอนามัยโลก (WHO.1944)
- อาลัย พรหมชนะ (2541) *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของ
นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่5ในรายวิชา ส 0411 พระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ.
วิทยานิพนธ์ศษ.ม. (ศึกษาศาสตร์)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช .
- Kay Gregg K (1998). *American Expedition : A Curriculum Designed to Facilitate Life
Skills Development Among High School Students The Union Institute*
Retrieved from [http://www.thailis ab Car.Chula.ac.th](http://www.thailis.ab.Car.Chula.ac.th)
- Bender Cornelia Johanna Getruida. (2002). *A Life Skills Programme for Learners
in the Senior Phase : A Social Work Perspective*. Retrieved from
<http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd>.
- De Jong. T. (1995). *Proposed General Guidelines for a Life skills Curriculum
Framework*. Fohsnnesburg: Centre for Education Policy Development.
- Elizaberg, Taylor T. (2001). *The Impact of the Going for the Goal Program on
Life Skills Development in Adolescence*. New Brunswick : University of
New Brunswick. Retrieved from <http://lib.umi.com/dissertations/fullcit>.

- Gibert Botvin J;&, Wolfgang Kantor L. (2000). *Preventing Alcohol and Tobacco Use Through Life Skills Training : Theory, Method and Empirical Findings Alcohol Research and Health*. Retrieved from <http://www.umi.com/dissertations/fullcit>.
- Good, Carter v. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill Goodlad.
- Maxwell, Robert. (1981). *Life after School : A Social Skills Curriculum*. New York: Pergamon International Library.
- Nilson-Jones, Richard. (1997). *Life skills Helping: A Textbook of Practical Counseling and Helping Skills*. Sydney: Holt Rinehart and Winston.
- Triandis, Harry C. (1971). *Attitude and Attitud Change*. New York: John Wiley and sons.
- Tyler Ralph W. (1949). *Basic Principle of Curriculum and Instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.
- UNICEF. (2001). "What is the Life Skills Approach ?" *Explore Ideas Articles Opinions and Research about Teaching and Learning*. Retrieved from <http://www.unicef.org/teachers/teacher/lifeskill/htm>.

แบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

คำชี้แจง

1. แบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีทั้งหมด 70 ข้อ ใช้เวลาในการทำแบบวัด 60 นาที

2. แบบวัดนี้เป็นสถานการณ์เรื่องราวทั่ว ๆ ไป ให้นักเรียนอ่านแล้วพิจารณาว่าถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้น นักเรียนจะอย่างไร โดยเลือกตอบจากคำตอบที่กำหนดให้ ซึ่งคำตอบเหล่านั้นไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด ดังนั้น นักเรียนสามารถเลือกตอบได้อย่างสบายใจเพราะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการเรียนของนักเรียน ควรตอบให้ตรงกับความรู้สึกและความคิดของนักเรียนมากที่สุด อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตัวนักเรียนที่จะได้รู้จักตนเองและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

3. ในแต่ละข้อมี 3 ตัวเลือก ให้นักเรียนเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว จากข้อ ก , ข หรือ ค แล้วทำเครื่องหมาย x ให้ตรงกับอักษรช่อง ก , ข หรือ ค ที่นักเรียนเลือกตอบในกระดาษคำตอบ

1. ถ้าเพื่อนชวนนักเรียนโดดเรียนเพื่อไปดูภาพยนตร์เรื่องดังซึ่งจะฉายเป็นวันสุดท้าย นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
  - ก. เข้าเรียนแต่เสียดายที่ไม่ได้ไปดูภาพยนตร์
  - ข. โดดเรียนไปดูภาพยนตร์แล้วค่อยศึกษาเอง
  - ค. เข้าเรียนอย่างตั้งใจแล้วค่อยดูจากสื่อออนไลน์
2. คุณครูให้ทำรายงานเรื่องหนึ่ง นักเรียนทำเสร็จแล้วแต่เพื่อนจะขอยืม นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
  - ก. ให้เพื่อนยืมเพราะเกรงใจ
  - ข. ไม่ให้ยืมเพราะควรทำด้วยตนเอง
  - ค. ไม่ให้ยืมแต่แนะนำแหล่งค้นคว้าให้
3. ช่วงนี้มีการถ่ายทอดสดฟุตบอลจากต่างประเทศ แฉ็บชอบดูมาก ในคืนนี้มีคู่ขวัญใจของเขา แต่พรุ่งนี้เขาต้อง สอบเก็บคะแนน ถ้านักเรียนเป็นแฉ็บจะตัดสินใจอย่างไร
  - ก. ดูฟุตบอลเพราะเป็นคู่ขวัญใจ
  - ข. อ่านหนังสือและดูฟุตบอลไปพร้อม ๆ กัน
  - ค. อ่านหนังสือแล้วค่อยดูเทปบันทึกภาพภายหลัง
4. วันนี้มีคอนเสิร์ตของนักร้องวัยรุ่นในเมือง พี่สาวของต้อมได้บัตรมา 2 ใบ ต้อมอยากไปมากแต่เขานัดกับเพื่อนทำรายงานไว้ ถ้านักเรียนเป็นต้อมจะตัดสินใจอย่างไร
  - ก. ไปทำรายงานตามที่นัดกับเพื่อนไว้
  - ข. ไปดูคอนเสิร์ตปล่อยให้เพื่อน ๆ ทำงานไปก่อน
  - ค. ไปทำรายงานพอใกล้เวลาจึงขอตัวไปดูคอนเสิร์ต
5. บุศรายืมเงินอรรถไป 50 บาท และบอกว่าจะคืนให้ในอีก 2 วัน แต่ขณะนี้ผ่านไป 2 สัปดาห์แล้ว บุศรายังไม่คืนเงินและไม่เคยพูดถึงเลย ถ้านักเรียนเป็นอรรถจะทำอย่างไร
  - ก. ให้เพื่อนถามบุศราแทน
  - ข. ถามบุศราด้วยตนเองเพราะเธออาจลืม
  - ค. ลองพูดขอยืมเงินบุศราเพื่อจะจำได้ว่าเคยยืมเงินไป
6. วันนี้คุณครูผู้สอนวิชาภาษาไทยให้บุ่มและเพื่อน ๆ เขียนเรื่องสั้นคนละ 1 เรื่อง ถ้านักเรียนเป็นบุ่มจะทำอย่างไร
  - ก. ยังลำดับเนื้อเรื่องสับสน
  - ข. แต่เรื่องสั้นได้คล้ายกับเพื่อน ๆ
  - ค. แต่งเรื่องสั้นได้แปลกใหม่น่าสนใจ
7. ช่วงวันหยุดปิดภาคเรียนผู้ยู่จัดตู้เสื้อผ้าของตนและพี่สาวพบเสื้อผ้าหลายตัวที่พี่สาวไม่ใส่แล้ว ถ้านักเรียนเป็นผู้ยู่จะทำอย่างไร
  - ก. นำไปทำผ้าชีวรี่
  - ข. ตกแต่งใหม่เพื่อนำไปใส่
  - ค. นำไปประดิษฐ์เป็นของใช้อื่น

8. คุณครูให้สนทนาและเพื่อน ๆ เขียนเรียงความเรื่อง “ประเทศไทยในยุค 4.0” เป็นการบ้าน ถ้านักเรียนเป็นสนทนาจะอย่างไร
- เขียนเรียงความโดยมีประเด็นที่น่าสนใจ
  - เขียนเรียงความได้แต่คล้ายคลึงกับเพื่อน ๆ
  - เขียนเรียงความได้แต่ยังขาดความเป็นไปได้
9. ที่บ้านของแก้วมีอาชีพสานตะกร้าจากไม้ไผ่ พ่อสอนให้แก้วสานตะกร้าตั้งแต่เด็ก เธอช่วยพ่อแม่สานตะกร้าเป็นประจำ ระยะเวลาหลังเริ่มขายไม่ค่อยดี ถ้านักเรียนเป็นแก้ว จะอย่างไร
- ออกแบบสานตะกร้าแบบใหม่
  - สานตะกร้าตามแบบที่เคยทำมา
  - ออกแบบสานสิ่งอื่น ๆ นอกจากตะกร้า
10. คุณครูสอนปั้นดอกกุหลาบจากแป้ง นุชและเพื่อน ๆ ตั้งใจเรียนมาก ทำให้ปั้นกุหลาบได้สวยงามทุกคน นุชและเพื่อน ๆ ต้องออกร้านขายงานฝีมือนักเรียน ถ้านักเรียนเป็นนุชจะอย่างไร
- ปั้นดอกกุหลาบและปั้นสิ่งอื่นเพิ่มด้วย
  - ปั้นดอกกุหลาบอย่างเดียวเพราะชำนาญ
  - ปั้นดอกกุหลาบและให้เพื่อนปั้นสิ่งอื่นด้วย
11. เรื่องศักดิ์เป็นหัวหน้าห้อง ม.1/2 วันนี้มีการประชุมหัวหน้าห้อง แต่เรื่องศักดิ์ป่วยเป็นไข้หวัด ซึ่งเขาต้องการให้เพื่อนเข้าประชุมแทน ถ้านักเรียนเป็นเรื่องศักดิ์จะอย่างไร
- ขอให้เพื่อนเข้าประชุมแทน
  - เข้าประชุมทั้งที่ป่วยไม่กล้าขอร้องเพื่อน
  - ขอร้องให้เพื่อนเข้าประชุมแทนและแจ้งเรื่องที่ต้องประชุม
12. เพื่อนนัดไปเที่ยวซึ่งนักเรียนไม่ยอมไปเพราะยังค้นข้อมูลสำหรับทำรายงานไม่เสร็จ และพรุ่งนี้ห้องสมุดปิด ถ้าไปกับเพื่อนจะได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน นักเรียนจะอย่างไร
- บอกเพื่อนว่าไม่ยอมไป
  - บอกเพื่อนว่าอยากไปแต่ติดธุระสำคัญ
  - ขอโทษและอธิบายเหตุผลที่ไม่สามารถไปได้
13. งานไหว้ครูปีนี้ น้ำหนึ่งและเพื่อน ๆ มีความตั้งใจจะจัดพานไหว้ครูกันเอง แต่สุดท้ายคิดว่าน่าจะจ้างทำเพราะสะดวกกว่า ถ้านักเรียนเป็นน้ำหนึ่งจะอย่างไร
- ไม่สนใจความเห็นของสุดา
  - บอกให้ยียดเสียงเพื่อนข้างมากเป็นหลัก
  - อธิบายให้สุดาเข้าใจเหตุผลที่จะจัดพานเอง
14. ปลาทำรายงานวิชาภาษาอังกฤษเสร็จแล้ว แต่เธอไม่มั่นใจว่าจะครอบคลุมเนื้อหาและเขียนถูกต้องหรือไม่ เธออยากให้เก๋ช่วยตรวจสอบให้เพราะเก๋เรียนภาษาอังกฤษได้ดีมาก ถ้านักเรียนเป็นปลาจะอย่างไร
- พูดแกล้งบังคับให้เก๋ตรวจงานให้
  - ไม่กล้าขอความช่วยเหลือจากเก๋

- ค. พูดขอร้องไห้แก่ช่วยตรวจให้เพราะตนไม่เก่ง
15. ท้อปและเพื่อนๆ ชวนโก้ไปเที่ยวกลางคืน แต่โก้ไม่อยากไปเพราะเข้าไม่ชอบและกลัวโดนตำรวจจับ อีกทั้งพรุ่งนี้ก็ต้องไปเรียน ถ้านักเรียนเป็นโก้จะทำอย่างไร
- บอกเพื่อนว่าไม่ชอบไปเที่ยวกลางคืน
  - บอกว่าไม่อยากไปเพราะเป็นแหล่งมั่วสุม
  - บอกว่าไม่อยากไปเพราะพรุ่งนี้ต้องไปเรียน
16. เพื่อน ๆ ของอ้อบพกมือถือมาโรงเรียนกันเกือบทุกคน พ่อแม่ของอ้อบมีฐานะยากจนไม่สามารถซื้อมือถือให้อ้อบได้ ถ้านักเรียนเป็นอ้อบจะทำอย่างไร
- อยากได้มือถือแต่ไม่ขอให้พ่อแม่ซื้อให้
  - บอกพ่อแม่ให้ซื้อมือถือให้เพราะเพื่อน ๆ มีกันทุกคน
  - ไม่ขอให้พ่อแม่ซื้อให้เพราะเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยเกินฐานะ
17. ทางโรงเรียนกำลังคัดเลือกนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อเป็นตัวแทนแข่งขันวิชาการ มีคุณครูติดต่อให้ก็เป็นตัวแทนในหลายวิชา ถ้านักเรียนเป็นก็บจะเลือกด้วยเหตุผลใด
- รู้ว่าชอบวิชาใดก็เลือกวิชานั้น
  - รู้ว่าตนเองถนัดวิชาใดก็เลือกวิชานั้น
  - รู้ว่าวิชาใดที่จะทำให้มีชื่อเสียงก็เลือกวิชานั้น
18. ภาคเรียนนี้สนใจตั้งใจเรียนมากเขาวางแผนการเรียนและการอ่านหนังสือเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นสันติ คิดว่าผลการเรียนจะเป็นอย่างไร
- ไม่แน่ใจในผลการเรียน
  - ผลการเรียนน่าจะดีเพราะเตรียมตัวดี
  - มั่นใจว่าผลการเรียนดีเพราะเตรียมตัวดี
19. ดาวจะถักโครเชต์เป็นผ้าสไบเฉียงเพื่อมอบให้คุณย่านำไปใช้ในการถักสาล ซึ่งใช้เวลาเพียง 1 เดือนเท่านั้น ถ้านักเรียนเป็นดาวจะทำเสร็จหรือไม่
- ไม่แน่ใจ
  - รู้ว่าต้องถักเสร็จได้ด้วยตนเอง
  - รู้ว่าต้องถักเสร็จแต่ต้องให้พี่สาวช่วย
20. ในขณะที่เป๊ปซี่จี้กรยานเล่นบริเวณหมู่บ้าน เขาพบเด็กผู้หญิงคนหนึ่งกำลังจะจมน้ำ แต่เป๊ปซี่ว่ายน้ำไม่แข็ง ถ้านักเรียนเป็นเป๊ปซี่จะทำอย่างไร
- ตะโกนบอกว่ามีคนจมน้ำและรอให้คนมาช่วย
  - ตะโกนบอกว่ามีคนจมน้ำและลงไปช่วยเหลือก่อน
  - ตะโกนเรียกให้คนอื่นมาช่วยและมองหาอุปกรณ์ช่วยเหลือ
21. ถ้าเพื่อนขอยืมสมุดจดงานของนักเรียนกลับบ้าน แต่ระหว่างทางฝนตกหนักทำให้สมุดเปียก เมื่อเพื่อนนำสมุดมาคืน นักเรียนจะทำอย่างไร
- โกรธแต่ไม่ต่อว่าเพื่อน
  - โกรธและต่อว่าเพื่อนจะไม่ให้ยืมอีก

- ค. เข้าใจว่าเพื่อนไม่ได้ตั้งใจเป็นเหตุสุดวิสัย
22. ถ้านักเรียนตั้งใจทำงานส่งคุณครูแต่กลับถูกตำหนิว่างานยังไม่มีคุณภาพและคุณครูให้แก้ไข นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร
- ไม่พอใจและไม่แก้ไขงาน
  - ไม่พอใจแต่แก้ไขงานตามคำแนะนำ
  - ยอมรับข้อบกพร่องและยินดีแก้ไขงาน
23. ขณะที่ปียธิดาและเพื่อน ๆ กำลังจัดป้ายนิเทศ ขวัญฤดีเดินมาเห็นเข้าจึงติการจัดป้ายนิเทศของปียธิดา และเพื่อนๆ ถ้านักเรียนเป็นปียธิดาจะอย่างไร
- เฉย ๆ ไม่ได้เถียงขวัญฤดี
  - ต่อว่า ว่ามีมือไม่พายยังเอาเท้าราน้ำ
  - ฟังความคิดเห็นก่อนถ้าดีจึงปรับปรุง
24. หลังเลิกเรียนส้มและน้อยหน้าจะกลับบ้านพร้อมกันทุกวัน แต่วันนี้น้อยหน้ากลับบ้านก่อนส้มโดยไม่บอกล่วงหน้า ส้มจึงกลับบ้านคนเดียว ถ้านักเรียนเป็นส้มจะรู้สึกอย่างไร
- น้อยใจที่น้อยหน้าไม่ยอมรับ
  - โกรธน้อยหน้าและจะกลับบ้านก่อนบ้าง
  - น้อยหน้าอาจมีธุระสำคัญจึงต้องกลับบ้านก่อน
25. นักเรียนต้องส่งการบ้านพรุ่งนี้เช้า แต่ขณะที่ทำการบ้านอยู่นั้นไฟดับ นักเรียนจะอย่างไร
- นอนก่อนแล้วค่อยทำในตอนเช้า
  - จุดเทียนหรือตะเกียงเพื่อทำการบ้านให้เสร็จ
  - นอนก่อนแล้วค่อยไปขอลอกจากเพื่อนในตอนเช้า
26. วันนี้น้องชายของสุนทรापวย ทำให้พ่อต้องดูแลก่อนไปทำงาน สุนทรารอพ่อไปส่งโรงเรียน เธอดูเวลา และคิดว่าถ้ารอต่อไปจะต้องไปสาย ถ้านักเรียนเป็นสุนทราจะอย่างไร
- โกรธและขึ้นรถโดยสารไปโรงเรียน
  - ไม่พอใจแต่บอกพ่อว่าจะขึ้นรถโดยสารไปเอง
  - ไม่โกรธและบอกพ่อไม่ต้องรีบจะขึ้นรถโดยสารไปเอง
27. ปกติคุณพ่อจะมารับฝ้ายกลับบ้าน คุณครูคัดเลือกฝ้ายให้เล่นซอด้วงในงานดนตรีไทย ทำให้ฝ้ายต้องอยู่ ซ้อมหลังเลิกเรียน ซึ่งจะทำให้คุณพ่อรอนาน ถ้านักเรียนเป็นฝ้ายจะอย่างไร
- กลับบ้านเองโดยไม่ต้องให้คุณพ่อรอ
  - ให้คุณพ่อย่อนมารับหลังเลิกซ้อมดนตรี
  - ปฏิเสธไม่ร่วมซ้อมดนตรีเพราะต้องรีบกลับบ้าน
28. พ่อและแม่ของตี๋มักทะเลาะกันเป็นประจำ ตี๋รู้สึกเบื่อหน่ายมาก วันนี้พ่อและแม่ทะเลาะกันอีก ตี๋โทรศัพท์ไปบรรยายความทุกข์กับเพื่อน เพื่อนจึงชวนตี๋ไปค้างที่บ้าน ถ้านักเรียนเป็นตี๋จะอย่างไร
- ไม่ไปและยอมรับว่าเป็นเรื่องปกติ
  - ไปเพราะไม่อยากได้ยินพ่อแม่ทะเลาะกัน
  - ไม่ไปและขออนุญาตปรึกษากับพ่อแม่เรื่องทะเลาะกัน

29. ในช่วงเวลาวิชาศิลปะคุณครูให้นักเรียนวาดภาพด้วยสีน้ำ ขณะที่อ้วนกำลังระบายสีอยู่ ป้อมเข้ามาหยอกล้อทำให้สีหกเปื้อนภาพของอ้วน ถ้านักเรียนเป็นอ้วนจะทำอย่างไร
- รีวาดภาพใหม่
  - ให้ป้อมวาดภาพให้ใหม่
  - ปรับแก้บริเวณที่เปื้อนสี
30. เมย์ขึ้นรถรับส่งนักเรียนไปโรงเรียนทุกวัน แต่วันนี้รถเสียอยู่ห่างจากบ้านประมาณ 300 เมตร ต้องใช้เวลาซ่อมประมาณ 1 ชั่วโมง ซึ่งจะทำให้เมย์ไปโรงเรียนสาย ถ้านักเรียนเป็นเมย์จะทำอย่างไร
- ไม่ไปโรงเรียน
  - รองจนกว่าจะซ่อมรถเสร็จ
  - ขึ้นรถโดยสารคันอื่นไปโรงเรียน
31. ปราโมทย์มีรูปร่างไม่สูง เข้าได้ดูโฆษณาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เพิ่มความสูงจากโทรทัศน์ สามารถทำให้สูงขึ้น 10 ซม. ภายใน 1 เดือน เพื่อนของเขาก็เพิ่งซื้อมาใช้เมื่อสัปดาห์ก่อน ถ้านักเรียนเป็นปราโมทย์จะทำอย่างไร
- ซื้อผลิตภัณฑ์นั้นทันที
  - รอดูผลจากเพื่อนที่ใช้ก่อน
  - ศึกษาข้อมูลก่อนว่ามีผลเสียหรือเปล่า
32. น้อยหน้าเรียนวิชาคณิตศาสตร์เก่งมาก เธอได้คะแนนสูงที่สุดตลอด แต่เมื่อผลสอบระหว่างภาคออกปรากฏว่าเธอได้คะแนนไม่สูงนัก ทั้งที่คิดว่าตนเองทำได้ถูกต้องทั้งหมด ถ้านักเรียนเป็นน้อยหน้าจะทำอย่างไร
- เฉยแต่คิดว่าตนเองน่าจะทำได้ดีกว่านี้
  - ขอให้คุณครูตรวจสอบการให้คะแนนใหม่
  - ขอคุณครูดูข้อที่ผิดพลาดเพื่อจะได้แก้ไขต่อไป
33. ผุสซาและเพื่อน เข้าเป็นสมาชิกชมรมดนตรีไทย เพียงแค่เข้าไปเรียนไม่ถึง 1 สัปดาห์ ผุสซาและเพื่อนถูกคุณครูฝึกอย่างหนักกว่ากล่าวอย่างรุนแรง จนเพื่อนเริ่มท้อใจและลาออกไปหลายคน ถ้านักเรียนเป็นผุสซาจะทำอย่างไร
- ลาออกจากชมรมเพราะฝึกหนักเกินไป
  - ไม่ลาออก แต่ซ้อมดนตรีด้วยความกังวล
  - ตั้งใจฝึกซ้อมยิ่งขึ้นเพราะคุณครูทุ่มเทสอนให้
34. ในขณะที่ปุกปิ๊กอยู่ที่โรงเรียนมีคนในหมู่บ้านมาบอกกับปุกปิ๊กว่าคุณพ่อประสบอุบัติเหตุอยู่ที่โรงพยาบาล
- คุณแม่ให้เข้ามารับไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นปุกปิ๊กจะทำอย่างไร
- ขออนุญาตคุณครูและชวนเพื่อนไปกันเอง
  - ขออนุญาตคุณครูไปเยี่ยมคุณพ่อกับคนที่มารับ
  - ติดต่อคุณแม่ว่าคุณพ่อประสบอุบัติเหตุจริงหรือไม่

35. ภาคเรียนนี้มีเรียนวิชาแบดมินตัน เท็ดทัศน์ได้เลือกซื้อไม้แบดมินตัน ซึ่งเขากำลังเปรียบเทียบไม้แบดมินตันทั้ง 3 แบบ จะเลือกแบบไหน โดยแบบที่ 1 มีราคาถูกมาก แต่คุณภาพไม่คงทน แบบที่ 2 ราคาปานกลาง คุณภาพพอใช้ได้ แบบที่ 3 ราคาแพง แต่คุณภาพดีนักก็หาขายยาก ถ้านักเรียนเป็นเท็ดทัศน์จะเลือกแบบไหน
- เลือกแบบที่ 1 เพราะราคาถูก
  - เลือกแบบที่ 3 เพราะมีคุณภาพดี
  - เลือกแบบที่ 2 เพราะราคาไม่แพงและคุณภาพใช้ได้
36. นิชาและนฤมลเรียนอยู่ห้องเดียวกันแต่ไม่สนิทกันมากนัก นฤมลนำกลอนที่แต่งสำหรับส่งคุณครูมาให้ นิชา อ่าน นิชาวิจารณ์บทกลอนที่นฤมลแต่งในทางลบหลายประเด็น ถ้านักเรียนเป็นนฤมลจะทำอย่างไร
- รับฟังแต่ไม่จำเป็นต้องแก้ไขตาม
  - ขอความเห็นของนิชาว่าจะแต่งดีแค่ไหน
  - ขอปณิธานที่ช่วยวิจารณ์และแก้ไขจุดที่บกพร่อง
37. ถ้านักเรียนเป็นตัวแทนเข้าร่วมการเข้าค่ายภาษาอังกฤษของจังหวัด ซึ่งมีเพื่อนในโรงเรียนเดียวกันจำนวน 10 คน และมีนักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ จากทั้งจังหวัด จำนวน 10 โรงเรียน โรงเรียนละ 10 คน เวลาเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนจะทำอย่างไร
- ไม่สนใจใคร ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
  - เข้าร่วมกลุ่มกับทุกคนแม้จะต่างโรงเรียน
  - เข้าร่วมกลุ่มเฉพาะเพื่อนโรงเรียนเดียวกัน
38. จู๊ปและแจจ เป็นเพื่อนรักกันมาก แต่ระยะหลังทั้งสองคนขัดแย้งกันบ่อย เนื่องจากเริ่มเห็นข้อเสียของกันและกัน ถ้านักเรียนเป็นจู๊ปและแจจ จะทำอย่างไร
- เลิกคบกันเพราะรับข้อเสียของกันไม่ได้
  - ยอมรับข้อเสียของแต่ละฝ่ายแล้วคบกันต่อไป
  - พยายามแก้ข้อเสียของตนเองแล้วคบกันต่อไป
39. วันซอบเล่าเรื่องความร้ายแรงที่บ้านให้เพื่อนฟัง วันนี้นุ่นจะเล่าเรื่องการไปเที่ยวทะเลทางภาคใต้ให้กล้ายฟัง ถ้านักเรียนเป็นกล้ายจะทำอย่างไร
- ยินดีฟังเพราะจะได้ความรู้ใหม่ ๆ
  - บอกนุ่นว่าน่าสนใจแต่ตอนนี้ติดธุระ
  - บอกนุ่นไม่ต้องเล่าเพราะไม่อยากฟัง
40. ชั่วโมงพลศึกษา วิชาบาสเกตบอล คุณครูให้จัดทีมเพื่อแข่งขันบาสเกตบอล ป้อเล่นบาสเกตบอลเก่งมาก และเป็นตัวแทนของโรงเรียน ถ้านักเรียนเป็นป้อจะทำอย่างไร
- ชวนเพื่อนสนิทอยู่ที่ทีมเดียวกัน
  - รอเพื่อนมาชวนร่วมทีมเพราะตนเองเก่งอยู่แล้ว
  - เข้าไปหาเพื่อ แล้วพูดคุยเพื่อหาวิธีการจัดทีม

41. จุกเป็นเด็กผู้ชายเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เขามีร่างกายอ่อนแอ เพื่อผู้ชายไม่มีใครพูดคุยหรือเล่นกับเขา จุกจึงไปรับประทานอาหารคนเดียว ในขณะที่ผู้ยู่และเพื่อนกำลังเลือกซื้ออาหารเห็นจุกนั่งอยู่คนเดียว ถ้านักเรียนเป็นผู้ยู่ จะทำอย่างไร
- ชวนเพื่อนไปนั่งโต๊ะข้างจุกและรอจุกพักหาย
  - เข้าไปนั่งโต๊ะข้างจุกแล้วล้อจุกว่าไม่มีใครคบ
  - ชวนเพื่อนไปนั่งโต๊ะเดียวกับจุกและชวนจุกคุย
42. ในขณะที่โต๊ะกำลังจะข้ามถนนที่มีรถเยอะ เขาเห็นยายคนหนึ่งกำลังจะข้ามถนน ถ้านักเรียนเป็นผู้ยู่ จะทำอย่างไร
- พยายายข้ามถนน
  - ข้ามถนนไปแต่หันมาดูยาย
  - มองดูยายถ้าข้ามไม่ได้จึงเข้าไปช่วย
43. ในขณะที่ปูและเพื่อนกำลังจะกลับบ้าน ฝนกำลังตก ปูและเพื่อนเตรียมร่มมากันทุกคน ปูต้องเดินไปขึ้นรถที่หน้าโรงเรียน ส่วนเพื่อนอีก 2 คน เดินกลับบ้านเพราะอยู่ห่างจากโรงเรียนประมาณ 500 เมตร ขณะที่กำลังเดินอยู่ปูเห็นก้อนน้ำแข็งเป็นรูปร่างยื่นรอฝนหยุด ถ้านักเรียนเป็นปูจะทำอย่างไร
- บอกก้อนน้ำแข็งให้กลับกับเพื่อนของตน
  - ไม่สนใจเพราะไม่รู้จึกกันเป็นส่วนตัว
  - ให้อ่อนยิ้มร่มเพราะตนขึ้นรถก็ไม่ต้องใช้แล้ว
44. ในขณะที่บัวกำลังหาหนังสืออยู่ในห้องสมุด เธอเห็นฝนกำลังวุ่นอยู่กับการหาหนังสือ ฝนบอกว่ายังหาหนังสือไม่เจอและจะต้องส่งรายงานพรุ่งนี้ ถ้านักเรียนเป็นบัวจะทำอย่างไร
- ต่อว่าฝนว่าหาช้าเกินไป
  - บอกให้ฝนค่อย ๆ หาเดี๋ยวก็เจอ
  - ช่วยฝนหาหนังสือเพราะฝนจำเป็นต้องใช้
45. นุ่นจะแสดงการเต้นประกอบเพลงในงานรับน้อง นุ่นบอกให้ขวัญไปดูให้ได้แต่ขวัญรู้สึกปวดศีรษะ ถ้านักเรียนเป็นนุ่นจะทำอย่างไร
- เข้าใจขวัญปล่อยให้พักผ่อนจะได้หาย
  - ชวนขวัญอีกครั้งถ้ามาไม่ได้จริง ๆ ก็ไม่เป็นไร
  - ต่อว่าขวัญว่าไม่ยอมให้ความร่วมมือกับงานรับน้อง
46. ในภาคเรียนนี้อาจารย์แต่ละท่านมอบหมายงานให้ทำจำนวนมาก ปกติตุ้มมักจะทำงานเกือบไม่ทันส่งทุกที ถ้านักเรียนเป็นตุ้มจะทำอย่างไร
- ทำงานในลักษณะเดิม
  - วางแผนการทำงานถ้าคลาดเคลื่อนก็ไม่เป็นไร
  - วางแผนการทำงานและทำให้ตรงตามที่วางแผนไว้
47. คุณครูคัดเลือกออรองค์ให้ฝึกรำไทยเพื่อแสดงในงานโรงเรียน ออรองค์รู้สึกเครียดและกังวลใจมากกลัวจะทำให้คุณครูผิดหวัง ถ้านักเรียนเป็นออรองค์จะทำอย่างไร
- ขอถอนตัวจากการแสดง

- ข. ทำเท่าที่ตนเองจะสามารถทำได้
- ค. ทำให้สบายและขยันซ้อมให้มากขึ้น
48. ใกล้ถึงวันสอบวิชาวิทยาศาสตร์แล้ว คุณครูบอกว่าจะทดสอบการทดลองวิทยาศาสตร์เป็นรายบุคคล จีวรู้สึกกังวลใจและเครียด ถ้านักเรียนเป็นจีวรจะทำอย่างไร
- ก. ครุ่นคิดถึงการสอบที่จะเกิดขึ้น
- ข. บ่นบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความสบายใจ
- ค. ตั้งใจทบทวนการทดลองต่าง ๆ ที่เรียนมา
49. ป๊อดและเพื่อนเป็นตัวแทนของโรงเรียนในการแข่งขันกีฬาบอลเลย์บอล ซึ่งได้เป็นแชมป์เมื่อปีที่แล้ว สำหรับการแข่งขันครั้งนี้ทีมของเขาเป็นทีมที่คาดว่าจะได้ครอบแชมป์อีก แต่เมื่อจบการแข่งขันปรากฏว่าได้ที่ 3 ถ้านักเรียนเป็นป๊อดจะทำอย่างไร
- ก. ยอมรับเพราะการแข่งขันกีฬาย่อมมีแพ้ ชนะ
- ข. รู้สึกเสียหน้าที่แพ้และจะไม่ลงแข่งขันให้โรงเรียนอีก
- ค. ไม่พอใจและฝึกซ้อมอย่างหนักเพื่อให้ได้แชมป์ในคราวหน้า
50. ในขณะที่จุ่มและอุ๊กำลังเปลี่ยนห้องเรียน จุ่มเห็นคุณครูหอบของเยอะมาก จุ่มและอุ๊กจึงช่วยถือไปส่งที่ห้องพัก เมื่อถึงห้องคุณครูพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนและให้ขนมทั้ง 2 คน ขณะนั้นเพื่อนคนหนึ่งเห็นจึงไปบอกกับเพื่อน ๆ ในห้องว่าจุ่มและอุ๊กประจบคุณครู ทำให้เพื่อน ๆ ไม่พอใจ ถ้านักเรียนเป็นจุ่มและอุ๊กจะทำอย่างไร
- ก. เล่าความจริงให้เพื่อนทุกคนฟัง
- ข. เครียดและไม่อยากพูดกับเพื่อนในห้อง
- ค. เล่าความจริงให้ฟังและพูดกระแทบผู้ที่ใส่ร้าย
51. ก๊อบกังวลใจกับการสอบวิชาภาษาอังกฤษมาก ในขณะที่ก๊อบเดินอยู่นั้น คุณครูที่สอนวิชาภาษาอังกฤษเดินผ่านมาและทำข้อสอบหล่น ถ้านักเรียนเป็นก๊อบจะตัดสินใจอย่างไร
- ก. รีบนำไปคืนคุณครูทันที
- ข. ลังเลใจ แต่ก็นำไปคืนคุณครู
- ค. ยืนอ่านสักพัก แล้วจึงนำไปคืนคุณครู
52. คุณครูติตประชุมจึงได้มอบหมายงานให้นักเรียนและไม่อนุญาตให้ออกจากห้องเรียน เพื่อน ๆ ชวนนักเรียนไปดูการแข่งขันฟุตบอลในโรงเรียน ซึ่งนักเรียนชอบดูกีฬาชนิดนี้มาก นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
- ก. ไปดูการซ้อมกีฬาฟุตบอลทันที
- ข. ทำงานให้เสร็จแล้วไปดูกีฬาฟุตบอล
- ค. ไม่ไปและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ
53. ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมวันรักษาดนตรี โดยมีกิจกรรมประกวดแต่งเพลง ต่อมและเพื่อน ๆ สนใจมาก ถ้านักเรียนเป็นต่อมจะทำอย่างไร
- ก. ดูเพื่อน ๆ แต่งเพลงเข้าประกวด
- ข. แต่งเพลงส่งเข้าประกวดและได้รับความสนใจ

- ค. แต่งเพลงแต่ไม่ส่งเข้าประกวดเพราะยังไม่น่าสนใจ
54. ก๊ิบและเพื่อนได้รับคัดเลือกให้เป็นเชียร์ลีดเดอร์ของโรงเรียน มีเพลงใหม่หลายเพลงที่ยังไม่มีทำเต้ัน รุ้่นพื้มอบหมายให้ก๊ิบและเพื่อนคิดทำเต้ัน ถ้านักเรียนเป็นก๊ิบจะทำอย่างไร
- คิดทำเต้ันคล้าย ๆ กับเพลงอื่น
  - คิดทำเต้ันได้น่าในใจทั้งเพลง
  - คิดทำเต้ันได้น่าสนในเพียงบางทำ
55. ทางโรงเรียนจัดออกค่ายทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แอมอยากเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้มาก แต่แม่ไม่ยอมให้ไปเพราะเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยในการเดินทาง ถ้านักเรียนเป็นแอมจะทำอย่างไร
- บอกแม่ว่าคุณครูให้ไปทุกคน
  - บอกแม่ว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งของการเรียน
  - พูดถึงประโยชน์ของการออกค่ายให้แม่เข้าใจ
56. สุนี้อธิบายแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ให้ปวีณาจนเข้าใจ เธอกล่าวชมสุนี้อธิบายได้ดีมากแล้วคราวหน้าจะขอความช่วยเหลืออีก เพื่อนคนหนึ่งได้ยินจึงพูดประชดว่า “สุนี้อเก่งทุกอย่างนั่นแหละรู้ทุกเรื่อง” ถ้านักเรียนเป็นสุนี้อจะทำอย่างไร
- พูดประชดกลับว่าเก่งทุกอย่างอยู่แล้ว
  - บอกว่าที่เข้าใจเพราะตั้งใจเรียนเท่านั้นไม่ได้เก่งหรอก
  - บอกว่าทุกคนถนัดต่างกันบางเรื่องตนก็ต้องถามคนอื่น
57. เก้และเพื่อนๆ ไปเที่ยวสวนสนุกในตอนปิดภาคเรียน มีเครื่องเล่นมากมายหลายชนิด ถ้านักเรียนเป็นเก้จะทำอย่างไร
- เล่นเครื่องเล่นทุกชนิด
  - เล่นเครื่องเล่นตามที่เพื่อนเล่น
  - เล่นเครื่องเล่นที่ตนสามารถเล่นได้
58. เพื่อนเล่าถึงความสนุกสนาม นำเต้ันเต้ันของภาพยนตร์ที่ไปดูในโรงภาพยนตร์ที่ห้างดังในจังหวัด น้ำฝนอยากไปดู เพราะไม่เคยไปเลย เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน ถ้านักเรียนเป็นน้ำฝนจะทำอย่างไร
- สะสมเงินไปดูภาพยนตร์สักครั้ง
  - ขอเงินพ่อแม่ไปดูภาพยนตร์สักครั้ง
  - ดูภาพยนตร์เป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือยดูโทรทัศน์ก็พอ
59. บุษกรทะเลาะกับน้อง ซึ่งไม่ใช่ความผิดของเธอเลย แต่คุณแม่ก็ดุเธอ ถ้านักเรียนเป็นบุษกรจะทำอย่างไร
- ไม่พอใจแต่เงียบไม่โต้ตอบ
  - ต่อว่าคุณแม่ว่าเข้าข้างน้อง
  - ยอมรับว่าตนเป็นพี่ต้องให้อภัยน้อง
60. หวานอยู่บ้านคนเดียว ลมแรงมากเพราะฝนกำลังจะตก ก่อนที่หวานจะปิดหน้าต่างนั้นกรอบรูปของ

พี่สาว ตกแตก เมื่อปิดหน้าต่างเรียบร้อยแล้ว ขณะที่หวานกำลังจัดการกับเศษกระจกพี่สาวกลับมาคิดว่าเธอทำแตกจึงต่อว่า ถ้านักเรียนเป็นหวานจะรู้สึกอย่างไร

- ก. โกรธแล้วเดินหนีไป
- ข. ไม่พอใจแต่เล่าความจริงให้ฟัง
- ค. ไม่โกรธและอธิบายให้พี่สาวเข้าใจ

61. อิงอิงสอบวิชาคณิตศาสตร์เป็นวิชาสุดท้าย เธอตั้งใจทำข้อสอบมาก แต่เมื่อถึงข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อที่ยาก เธอจึงทำไม่ได้ ถ้านักเรียนเป็นอิงอิงจะทำอย่างไร

- ก. ขอลอกเพื่อน
- ข. พยายามจนกว่าจะทำได้
- ค. ข้ามไปทำข้อที่ง่ายกว่าก่อน

62. หนูทำรายงานวิชาสังคมศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้วและตู่ขอยืมไป วันนี้ในช่วงบ่ายจะต้องส่งรายงาน แต่ตู่ไม่มาเรียน ถ้านักเรียนเป็นหนูจะแก้ปัญหาอย่างไร

- ก. ไม่เข้าเรียนวิชาสังคมศึกษา
- ข. ปรีक्षाคุณครูผู้สอนขอส่งในวันต่อไป
- ค. ขออนุญาตคุณครูเวรไปเอารายงานที่บ้านตู่

63. ภาคภูมิไม่ชอบรับประทานผัก เขาได้ดูรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับสุขภาพ มีนักโภชนาการพูดถึงประโยชน์

ของผักชนิดต่าง ๆ ถ้านักเรียนเป็นภาคภูมิจะทำอย่างไร

- ก. เริ่มรับประทานผักทุกชนิด
- ข. เลือกรับประทานผักบางชนิด
- ค. ไม่รับประทานผักเช่นเดิมแต่รับประทานผลไม้แทน

64. คุณครูพานักเรียนไปทัศนศึกษาที่วัดพระบาทน้ำพุ เพื่อไปดูและพูดคุยกับผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ ดวงกลมไม่เข้าใจผู้ป่วยทั้งที่ทราบวิธีติดต่อ ถ้านักเรียนเป็นดวงกลมจะทำเช่นนั้นหรือไม่

- ก. ทำ เพราะกลัวติดเอดส์
- ข. ทำ ถึงรู้ว่าไม่ติดแต่ก็ไม่มั่นใจ
- ค. ไม่ทำ เพราะโรคเอดส์ไม่ติดต่อทางการสัมผัส

65. ปอนเป็นนักเรียนใหม่ เขาเป็นคนเจี๊ยบขริ่มไม่ค่อยพูด ทำให้ไม่มีใครอยากคุยด้วย ถ้านักเรียนอยู่ห้องเดียวกับปอนจะทำอย่างไร

- ก. อยู่เฉย ๆ รอปอนมาชวนคุย
- ข. ชวนปอนคุยและพาเขาเข้าร่วมกลุ่ม
- ค. พูดคุยกับปอดเฉพาะเวลาที่ต้องทำงานร่วมกัน

66. พิมพีเจนั่งรอคุณพ่อมารับจนกระทั่งนักเรียนเหลือน้อย นักเรียนชายชั้นม. 1 คนหนึ่งจึงชวนเธอคุย ถ้านักเรียนเป็นพิมพีเจจะทำอย่างไร

- ก. ไม่พูดด้วยแล้วเดินหนีไปนั่งที่อื่น
- ข. ฟังเขาพูดแต่ไม่แสดงความคิดเห็น

ค. พุดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

67. น้ำอ้อยถูกคุณครูฝ่ายปกครองตักเตือนว่าใส่กระโปรงสั้นเกินไป และคุณครูให้น้ำอ้อยไปพบคุณครูหลังเลิกเรียน น้ำอ้อยรู้สึกกลัวจึงชวนธิดาไปเป็นเพื่อน ธิดาก็ก้าวคุณครูฝ่ายปกครองเช่นกัน ถ้านักเรียนเป็นธิดาจะทำอย่างไร
- บอกน้ำอ้อยว่าต้องรีบกลับบ้าน
  - ไม่ไปเป็นเพื่อนแต่รอกลับบ้านพร้อมกัน
  - ยินดีไปเป็นเพื่อนน้ำอ้อยเพื่อพบคุณครู
68. ปอแก้วเป็นโรคภูมิแพ้ เมื่อได้รับฝุ่นจะมีอาการคัดจมูก จาม และคันตามบริเวณดวงตา แต่วันนี้เธอเป็นเวรทำความสะอาด สายแล้วยังไม่มีใครมา ปอแก้วจึงต้องกวาดห้องเอง นุชมาพบเข้าพอดีและรู้ว่าปัดแก้วแพ้ฝุ่น ถ้านักเรียนเป็นนุชจะทำอย่างไร
- ช่วยปอแก้วกวาดห้องจนเสร็จ
  - ต่อว่าปอแก้วที่ไม่รู้จักป้องกันตัวเอง
  - บอกให้ปอแก้วรอเพื่อนเวรเดียวกัน
69. ปีไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์ เธอจึงขาดเรียนบ่อย ๆ เมื่อประกาศผลการสอบระหว่างภาคปรากฏว่าเขาสอบตก และต้องสอบซ่อมทำให้รู้สึกเครียด ถ้านักเรียนเป็นปีจะทำอย่างไร
- ตั้งใจอ่านหนังสือด้วยตนเอง
  - ตั้งใจอ่านหนังสืออย่างคร่ำเคร่งทั้งวัน
  - ตั้งใจอ่านหนังสือถ้าไม่เข้าใจขอให้เพื่อนช่วยติวให้
70. วันนี้เพื่อนในห้องเรียนของจิรพงษ์ชวนายกับการเตรียมการแสดงละครเวที เพื่อนแต่ละกลุ่มต่างเถียงกันทำให้บรรยากาศเครียด ถ้านักเรียนเป็นจิรพงษ์จะทำอย่างไร
- ไม่ยุ่งกับใครรอฟังผลสรุปเท่านั้น
  - ต่อว่าเพื่อนว่าเถียงกันเสียงดังเกินไป
  - พุดคุยกับเพื่อน ๆ ว่าควรค่อย ๆ พุดกัน

แบบทดสอบทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
(ฉบับที่ใช้ในการทดลองกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต)

คำชี้แจง

1. แบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีทั้งหมด 30 ข้อ ใช้เวลาในการทำแบบวัด 1 ชั่วโมง
2. แบบวัดนี้เป็นสถานการณ์เรื่องราวทั่ว ๆ ไป ให้นักเรียนอ่านแล้วพิจารณาว่า ถ้า นักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้นในชีวิตจริงนักเรียนจะทำอย่างไร โดยเลือกตอบจากคำตอบที่กำหนดไว้ ซึ่งคำตอบเหล่านั้นไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด ดังนั้น นักเรียนสามารถเลือกตอบได้อย่างสบายใจ เพราะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการเรียนของนักเรียน ควรตอบให้ตรงกับความรู้สึกและความคิดของนักเรียนมากที่สุด อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตัวนักเรียนที่จะได้รู้จักตนเองและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย
3. ในแต่ละข้อมี 4 ตัวเลือก ให้นักเรียนเลือกตอบเพียงคำตอบเดียวตามสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน

-
1. เพชรเป็นคนใจร้อน ใจเร็ว เขามักตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยไม่ยั้งคิด ซึ่งบ่อยครั้งที่เขาตัดสินใจผิดพลาด เพชรควรทำอย่างไร
    - ก. ต้องคิดก่อนตัดสินใจ บางครั้งข้อมูลก็ไม่สำคัญ
    - ข. ตัดสินใจไปแล้วคิดใหม่ตัดสินใจใหม่ เมื่อได้ข้อมูลเพิ่มเติม
    - ค. ควรคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ หาข้อมูลประกอบก่อนตัดสินใจ
    - ง. คนรุ่นใหม่ต้องตัดสินใจให้เร็วไว บางเรื่องรอไม่ได้เสียไม่ทันคนอื่น
  2. ชัย ทราบว่าเพื่อนสนิทของตนเองพากันไปเที่ยวกลางคืนตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข และพวกเขาก็ใช้จ่าย พวกเขาเพื่อนชวนชัยไปเที่ยวด้วย ชัยควรทำอย่างไร
    - ก. ลองใช้จ่ายและไปเที่ยวกับเพื่อนสักครั้งสองครั้ง ถ้าไม่ชอบก็เลิกได้
    - ข. ขอไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนด้วย โดยไม่ใช้จ่าย แต่ต้องทนง่วงนอน
    - ค. ลองใช้จ่ายและไปเที่ยวกับเพื่อน เพื่อนทำได้เราก็คงทำได้เหมือนกัน
    - ง. คบกับเพื่อนต่อไปในเรื่องอื่น ๆ และพยายามเตือนสติเพื่อนว่าทำสิ่งที่ไม่ถูก
  3. นิสาน่าไม่พอใจศรมากที่บอกกับใคร ๆ ว่านินสาเป็นเพื่อศร ทั้งที่สนิทกันมานาน นิสาก็ยื่นคำขาดให้ศรเลือกว่าจะเป็นแฟนกับนินสา หรือเลิกคบกันไปเลย ศรควรจะทำอย่างไร
    - ก. ไม่อยากเลิกคบกับนินสาเพราะนินสาเป็นคนดี จึงตัดสินใจเป็นแฟนกับนินสา
    - ข. ทำอะไรไม่ได้ในเมื่อนิสาน่าเป็นได้แค่เพื่อนเท่านั้น ถ้านิสาน่าไม่พอใจก็คงต้องเลิกคบ
    - ค. อธิบายให้นิสาน่าเข้าใจว่ายังไม่พร้อม เพราะเราไม่สามารถรับผิดชอบตัวเองได้ดีพอ
    - ง. บอกกับนินสาว่าศรก็ชอบนินสา แต่ที่พูดแบบนั้นเพราะไม่อยากให้ใครและพ่อแม่รู้เรื่อง

4. ดนัยจำเป็นต้องซื้อรองเท้าคู่มือ แต่รองเท้าคู่มือที่เขาถูกใจมีราคาแพงมาก ดนัยควรทำอย่างไร
- ก. ซื้อรองเท้าคู่มือที่ถูกใจ ถ้าเงินไม่พอก็ขอยืมเพื่อนใช้ไปก่อน
  - ข. ซื้อรองเท้าที่ราคาเหมาะสมกับรายได้ มากกว่าความพอใจ
  - ค. ซื้อรองเท้าที่ถูกใจและขอเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มจากทางบ้าน
  - ง. ซื้อรองเท้าคู่มือที่ถูกใจ เรื่องอื่นไว้แก้ปัญหาทีหลัง คิดมากปวดหัว
5. พรศรีเป็นหัวหน้ากลุ่มในการทำงานชิ้นหนึ่ง เพื่อน ๆ ขอให้พรศรีเป็นผู้ออกไปรายงานหน้าชั้น แต่พรศรีพูดไม่เก่ง ถ้านักเรียนเป็นพรศรี ควรจะทำอย่างไร
- ก. ปฏิเสธ เพราะทำไม่ได้และตนเองได้ทำหน้าที่หัวหน้ากลุ่มไปแล้ว
  - ข. ขอให้เพื่อนออกไปรายงานหน้าชั้นร่วมกันอีกสักคนจะได้ไม่ตื่นเต้น
  - ค. รับทำหน้าที่ เพราะได้ฝึกประสบการณ์และพยายามเตรียมความพร้อม
  - ง. ขอให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มช่วยเลือกเพื่อนคนอื่นออกไปรายงานแทนตนเอง
6. ครูมอบหมายให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดเพราะต้องไปประชุม แต่เพื่อน ๆ ไม่ปฏิบัติตามออกไปซ้อมฟุตบอล และวอลเลย์บอลเพราะใกล้จะแข่งขันกีฬา นักเรียนควรทำอย่างไร
- ก. ออกไปซ้อมกีฬากับเพื่อน ๆ เพราะใกล้จะถึงการแข่งขันกีฬา
  - ข. ไปซ้อมกีฬาก่อนเมื่อใกล้จะหมดชั่วโมงแล้วจึงกลับมาทำแบบฝึกหัด
  - ค. ทำแบบฝึกหัดที่ครูมอบหมายก่อนแล้วจึงไปซ้อมกีฬากับเพื่อน ๆ
  - ง. ไปซ้อมกีฬาก่อน เมื่อใกล้จะหมดชั่วโมงแล้วจึงกลับมาทำแบบฝึกหัด
7. โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปทัศนศึกษาที่จังหวัดชลบุรี อ้อยอยากไปมาก แต่ว่าคุณพ่อไม่อนุญาตให้ไปเพราะว่า เป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยในการเดินทาง ถ้านักเรียนเป็นอ้อยควรทำอย่างไร
- ก. บอกคุณพ่อว่าคุณครูบังคับให้ไปทุกคน
  - ข. บอกคุณพ่อว่าถ้าไม่อนุญาตให้ไปจะไม่ยอมไปโรงเรียน
  - ค. บอกให้คุณพ่อทราบประโยชน์ของการไปทัศนศึกษาครั้งนี้
  - ง. บอกคุณพ่อว่าการไปทัศนศึกษาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียน
8. ในช่วงเวลาพัก ครูให้นักเรียนวาดภาพด้วยสีน้ำ ขณะที่อ้วนกำลังระบายสีอยู่ ป้อมเข้ามาหยอกล้อทำให้สีหกเปื้อนภาพของอ้วน ถ้านักเรียนเป็นอ้วน ควรทำอย่างไร
- ก. รีบวาดภาพใหม่
  - ข. ให้อ้วนวาดภาพให้ใหม่
  - ค. ปรับแก้บริเวณที่เปื้อนสี
  - ง. ไม่ทำอะไรเพราะเป็นความผิดของป้อม

9. คำ ขับริดมอเตอร์ไซด์ไปโรงเรียนทุกวัน แต่วันนี้รถเสียต้องใช้เวลาซ่อมประมาณ 2 ชั่วโมง ซึ่งจะทำให้คำไปโรงเรียนสาย ถ้านักเรียนเป็นคำควรทำอย่างไร
- ไม่ไปโรงเรียน
  - รองนกว่าจะซ่อมเสร็จจึงไปโรงเรียน
  - ให้พ่อไปส่งที่โรงเรียน
  - เดินไปก็ได้เพราะไม่ไกลมากนัก
10. หลังจากซ้อมกีฬา ถ้าเพื่อนชวนให้นักเรียนดื่มเบียร์เพื่อแก้ความเหน็ดเหนื่อย นักเรียนควรทำอย่างไร
- ดื่มกับเพื่อนเพราะเป็นการแก้เหนื่อยและเข้าสังคมกับเพื่อน
  - ดื่มสักแก้วเดียวเพื่อไม่ให้เพื่อนเสียน้ำใจ
  - ไม่ดื่มแล้วต่อว่าเพื่อนที่ชวนให้ทำให้สิ่งที่ไม่ดี
  - ไม่ดื่มขอตัวเพื่อนกลับบ้านอย่างสุภาพ
11. นักเรียนได้ฟังข่าวทางโทรทัศน์ที่เสนอข่าวว่าผู้นำการประท้วงเป็นคนไม่ดี นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไร
- เชื่อตามข่าวที่นำเสนอเพราะเชื่อมั่นในผู้เสนอข่าว
  - บอกเล่าให้เพื่อน ๆ เชื่อในข่าวที่ได้รับ
  - รับฟังความคิดของเพื่อนคนอื่นด้วยแล้วนำไปเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ
  - ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจ
12. สายใจเป็นคนผิวคล้ำ เธอได้ฟังโฆษณาทางโทรทัศน์ผ่านจันดาวเทียมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ทำให้ผิวขาวขึ้นภายใน 7 วัน ถ้านักเรียนเป็นสายใจควรทำอย่างไร
- ซื้อผลิตภัณฑ์นั้นทันที
  - รอดูผลจากเพื่อนที่ใช้ก่อน
  - ไม่ซื้อแต่ขอผลิตภัณฑ์นั้นจากเพื่อนมาทดลองใช้ก่อน
  - ศึกษารายละเอียดของผลิตภัณฑ์ว่ามีข้อดีข้อเสียอย่างไร
13. สุภากำลังเรียนอยู่ในโรงเรียน มีคนจากหน่วยอาสาสมัครมาบอกว่า พ่อสุภาประสบอุบัติเหตุรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล แม่ของสุภาให้มารับไปเยี่ยมพ่อที่โรงพยาบาล สุภาควรทำอย่างไร
- ขออนุญาตครูและชวนเพื่อนไปกันเอง
  - รีบไปเยี่ยมพ่อโดยฝากเพื่อนขออนุญาตครู
  - ขออนุญาตครูแล้วไปเยี่ยมพ่อกับคนที่มารับ
  - ติดต่อกับแม่ว่าพ่ออยู่โรงพยาบาลจริงหรือไม่

14. ในช่วงปิดภาคเรียน กิ่งแก้วต้องการหารายได้พิเศษ มีรุ่นพี่คนหนึ่งชวนไปทำงานที่ตัวเมืองเป็นพนักงานเสิร์ฟอาหารที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง ซึ่งเปิดเวลากลางคืน แต่พ่อไม่อนุญาตให้กิ่งแก้วไปทำงาน ถ้านักเรียนเป็นกิ่งแก้ว นักเรียนควรทำอย่างไร
- ไปทำงานกับรุ่นพี่โดยไม่เชื่อฟังคำไม่อนุญาตของพ่อ
  - ขออนุญาตพ่อและชี้แจงเหตุผลการไปทำงานที่ร้านอาหาร
  - ตรวจสอบข้อมูลของร้านอาหารว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่
  - ไปทำงานร้านอาหารก่อนแล้วจึงมาขออนุญาตพ่อภายหลัง
15. ถ้านักเรียนจะต้องเลือกซื้อไม้แบดมินตันเพื่อเรียนในวิชาพลศึกษา ซึ่งมีไม้แบดมินตันอยู่ 4 แบบ ดังนี้
- แบบที่ 1 ราคาถูก แต่คุณภาพไม่ทนทาน
  - แบบที่ 2 ราคาปานกลาง คุณภาพพอใช้ได้
  - แบบที่ 3 ราคาสูง คุณภาพดี รูปแบบสวย
  - แบบที่ 4 ราคาสูง คุณภาพดี รูปแบบสวย เป็นแบบที่นักกีฬาทีมชาติใช้กัน
- นักเรียนจะเลือกซื้อแบบใด
- แบบที่ 1 เพราะราคาถูก
  - แบบที่ 2 เพราะราคาปานกลาง คุณภาพพอใช้ได้
  - แบบที่ 3 เพราะราคาสูง คุณภาพดี รูปแบบสวย
  - แบบที่ 4 เพราะเป็นแบบที่นักกีฬาใช้ข้อมได้มาตรฐาน
16. การที่นักเรียนผู้หญิงแต่งตัวในชุดนักเรียนแบบกระโปรงสั้นโชว์ขา ใส่เสื้อตัวเล็กจนรัดหน้าอก พิถีพิถันมาเรียน นักเรียนคิดอย่างไรกับพฤติกรรมนี้
- เป็นเรื่องธรรมดา กำลังอยู่ในความนิยมจะได้ทันสมัย
  - แต่งแล้วสวยงามน่ามอง ก็แต่งไป เพราะเป็นสิทธิส่วนบุคคล
  - เป็นการแต่งกายที่ล่อแหลมอาจทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้
  - ชุดนักเรียนควรแต่งให้เหมาะสม ถ้าชุดไปเที่ยวอยากแต่งอะไรก็แต่งไป
17. เพื่อนของนักเรียนบอกว่าเขามีรายได้พิเศษจากการทำงานเป็นคนส่งยาบ้าได้เงินครั้งละมาก ๆ และชวนนักเรียนไปทำงานด้วย นักเรียนควรทำอย่างไร
- น่าสนใจ เพราะเป็นงานง่าย ๆ ที่ได้ค่าตอบแทนสูง
  - น่าสนใจ เพราะค่าตอบแทนสูงและทำเพียงไม่กี่ครั้งก็รวยแล้ว
  - ไม่ทำ เพราะกลัวถูกตำรวจจับและอาจถูกพวกเดียวกันฆ่าตัดตอน
  - ไม่ทำ เพราะเป็นการกระทำที่ไม่ดี ผิดกฎหมายและยังเป็นการบ่อนทำลายชาติด้วย

18. เนื่องจากใกล้สอบแล้ว แม่จึงบังคับให้นักเรียนทบทวนบทเรียนและห้ามเล่นเกม นักเรียนควรทำอย่างไร
- ก. ทบทวนบทเรียนก่อน ดูทีวีและเล่นเกมเมื่อไรก็ได้ ถ้าสอบไม่ได้แม่คงเสียใจ
  - ข. ทบทวนบทเรียนเฉพาะเวลาที่แม่อยู่บ้าน หากแม่ไม่อยู่บ้านแล้วค่อยดูทีวีและเล่นเกม
  - ค. ถ้าสอบไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ยังไงก็สามารถสอบซ่อมได้อีกครั้งและยังมีคะแนนเก็บอีก
  - ง. นำเบื้อมมาก ๆ ขอแม่ไปตีวงหนังสือบ้านเพื่อนแล้วค่อยไปดูทีวีและเล่นเกมบ้านเพื่อน
19. ข่าวโจรสลัดลมนำวัตถุโบราณจากโบราณสถานไปขายให้ชาวต่างชาติ นักเรียนมีความคิดต่อข่าวนี้ อย่างไร
- ก. ไม่ดี เพราะเป็นการทำลายชาติ
  - ข. ไม่ดี เพราะถ้าถูกจับได้ต้องถูกลงโทษ
  - ค. ไม่ดี เพราะเป็นการทำลายสมบัติส่วนรวม
  - ง. ไม่ดี เพราะเป็นการทำมาหากินในทางที่ไม่สุจริต
20. ถ้าเพื่อน ๆ ชวนนักเรียนไปเที่ยวสถานบริการทางเพศ โดยบอกว่าไม่มีปัญหา ปลอดภัย นักเรียนควรทำอย่างไร
- ก. ปฏิเสธ ไม่กล้าไปเพราะกลัวติดโรค
  - ข. ปฏิเสธ และให้ข้อคิดกับเพื่อน ๆ เป็นการเตือนสติ
  - ค. ตกลง ทั้งที่ใจหนึ่งก็กลัวติดโรคแต่เชื่อคำยืนยันของเพื่อน
  - ง. ตกลง เพราะเพื่อนยืนยันความปลอดภัย ก็น่าจะปลอดภัย
21. สมบัติต้องเดินไปโรงเรียน แต่เพื่อน ๆ ในกลุ่มทุกคนมีรถมอเตอร์ไซด์กันทุกคน ทำให้สมบัติอดรู้สึกน้อยใจไม่ได้ นักเรียนมีความคิดอย่างไรกับเรื่องนี้
- ก. เครียดและคิดมา เซ็งไม่อยากมาเรียนเลย ถ้าแม่ไม่ซื้อรถให้
  - ข. เครียด และคิดหาวิธีที่จะทำให้ตนเองมีเท่าเทียมกับเพื่อนคนอื่น
  - ค. คิดมากบ้างเป็นบางครั้ง แต่คิดว่ารถคงไม่ใช่สิ่งสำคัญในการคบเพื่อน
  - ง. รถไม่ใช่สิ่งสำคัญในการคบเพื่อน เรื่องการเรียนและความมีน้ำใจต่างหากที่สำคัญ
22. ในการแข่งขันฟุตบอล แท่งและมอสอยู่คนละทีม ขณะที่มอสกำลังจะยิงประตู ปรากฏว่าแท่งวิ่งมาชนจนบาดเจ็บไม่สามารถที่จะเล่นต่อไปได้และทีมของมอสเป็นฝ่ายแพ้ มอสจะทำอย่างไร
- ก. โกรธแท่งที่เล่นโกง ต้องหาทางเอาคืนให้ได้
  - ข. โกรธ เพราะเป็นเพื่อนกันแท้ ๆ ไม่น่าเล่นโกงกันเลย
  - ค. แท่งอาจไม่ได้ตั้งใจเล่นโกง แต่ก็อดเสียความรู้สึกไม่ได้ที่ที่ต้องพ่ายแพ้
  - ง. แพ้ ชนะ เป็นเรื่องธรรมดาของการเล่นกีฬา ไม่ต้องคิดมากและแท่งไม่ได้ตั้งใจ

23. ถ้านักเรียนโดนพ่อแม่ บ่นว่าเรื่องการเรียนอย่างรุนแรง นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. สู้บุหรี กินเหล้าประชด
  - ข. ชูพ่อแม่ว่า ถ้าบ่นว่ามากนั้ก็จะไปเสพยาบ้า
  - ค. เฉย ๆ ทำเป็นไม่สนใจ
  - ง. ยอมรับความผิด แล้วไปออกกำลังกาย
24. . อนันดาทำรายงานวิชาวิทยาศาสตร์มาส่งครู แต่ว่าครูตำหนิว่าไม่ดี บอกให้อันดาทำรายงานมาส่งใหม่ ถ้านักเรียนเป็นอนันดาจะทำอย่างไร
- ก. ทำรายงานเล่าใหม่ส่งครู
  - ข. ถ้ามครูว่ารายงานต้องปรับปรุงส่วนใด
  - ค. ไม่ทำรายงานใหม่เพราะตนเองตั้งใจทำแล้ว
  - ง. ทำรายงานใหม่โดยขอลอกรายงานจากเพื่อน
25. พรรษาและเพื่อนกำลังจัดป้ายนิเทศอยู่หน้าห้องเรียน ปราณิเดินมาแล้ววิจารณ์ป้ายนิเทศว่าไม่ดี นักเรียนเป็นสุพรรณษาจะทำอย่างไร
- ก. โกรธและหยุดจัด แล้วให้ปราณิจัดแทนตนเอง
  - ข. ตอว่าปราณิ มือไม่พายแล้วเอาเท้าราน้ำ
  - ค. รับฟังความคิดเห็นถ้าดีก็ปรับปรุง
  - ง. ไม่สนใจปล่อยให้ปราณิวิจารณ์ต่อไป
26. ไกล่รุ่งกำลังสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อทำรายงานส่งครูในวันพรุ่งนี้ แต่ใกล้จะเลิกเรียนแล้วเธอยังหาข้อมูลได้ไม่ครบ จึงทำให้เธอกังวลมาก ถ้านักเรียนเป็นใกล้่รุ่งจะทำอย่างไร
- ก. ขอลอกรายงานจากเพื่อนในวันพรุ่งนี้
  - ข. กลับบ้านแล้วอ้างว่าคอมพิวเตอร์ชำรุด หาข้อมูลไม่ได้
  - ค. ขออนุญาตครูสืบค้นข้อมูลให้ครบหลังเลิกเรียนแล้ว
  - ง. ทำรายงานตามข้อมูลที่หาได้และอธิบายสาเหตุที่ข้อมูลไม่ครบ
27. บุษกรทะเลาะกับน้อง ซึ่งไม่ใช่ความผิดของเธอเลย แต่แม่ก็ดุเธอ ถ้านักเรียนเป็นบุษกร จะทำอย่างไร
- ก. นิ่ง เปิดเพลงฟังอย่างไม่สนใจ
  - ข. ไม่พอใจแต่เงียบไม่โต้ตอบ
  - ค. ตอว่าแม่เข้าใจน้อง
  - ง. ยอมรับว่าตนเป็นพี่ต้องให้อภัยน้อง

28. นักเรียนต้องส่งการบ้านพรุ่งนี้เช้า แต่ขณะที่ทำการบ้านอยู่นั้นไฟดับ นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. นอนแล้วบอกครูว่าไฟดับทำไม่ได้
  - ข. นอนก่อนแล้วค่อยทำในตอนเช้า
  - ค. จุดเทียนหรือตะเกียงเพื่อทำการบ้านให้เสร็จ
  - ง. นอนก่อนแล้วค่อยไปขอลออกจากเพื่อนในตอนเช้า
29. หลังเลิกเรียนสั้มและน้อยหน้าจะกลับบ้านพร้อมกันทุกวัน แต่วันนี้น้อยหน้า กลับบ้านก่อนสั้ม โดยไม่บอกล่วงหน้า สั้มจึงกลับบ้านคนเดียว ถ้านักเรียนเป็นสั้มจะรู้สึกร้อยอย่างไร
- ก. เฉย ๆ กลับคนเดียวก็ได้
  - ข. น้อยใจที่น้อยหน้าไม่ยอมรอ
  - ค. โกรธน้อยหน้าและจะกลับบ้านก่อนบ้าง
  - ง. น้อยหน้าอาจมีธุระสำคัญจึงต้องกลับบ้านก่อน
30. นักเรียนคิดว่าความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองเป็นอย่างไร
- ก. ควบคุมพฤติกรรม และอารมณ์ได้บ้าง แล้วแต่สถานการณ์
  - ข. ควบคุมพฤติกรรม และอารมณ์ได้เกือบทุกสถานการณ์
  - ค. หงุดหงิด โกรธง่ายแต่หายเร็ว ใครมากระทบไม่ค่อยได้
  - ง. ควบคุมพฤติกรรมได้บ้าง แต่อารมณ์ควบคุมไม่ค่อยได้

.....

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นายบรรพต แสนสุวรรณ
วัน เดือน ปีเกิด	22 สิงหาคม 2505
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	82 หมู่ที่ 7 ตำบลนาแก้ว อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี 47230
ตำแหน่งปัจจุบัน	ศึกษานิเทศก์ วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงาน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ.) บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2550	ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
พ.ศ. 2559	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2526	ครู 1 โรงเรียนบ้านม่วง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
พ.ศ. 2530	ครู คศ.3 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี
พ.ศ. 2554	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ
พ.ศ. 2559	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1